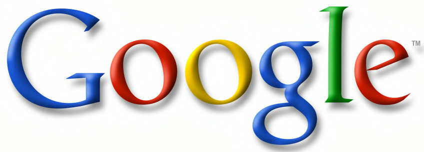
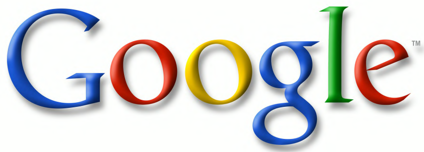
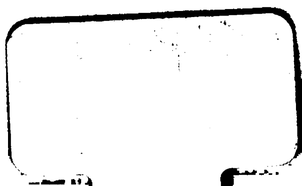

Netherlands

DE AMSTERDAMSCHE WEESKAMER.

DE AMSTERDAMSCHE WEESKAMER.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN HET ROMEINSCH EN HEDENDAAGSCH RECHT,

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. NICOLAAS BEETS,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER GODGELEERDHEID,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN,

OP DONDERDAG DEN 4 JULI 1878, DES NAMIDDAGS TEN 1 URE,

DOOR

NICOLAAS DE ROEVER Az.,

GEBOREN TE AMSTERDAM.

AMSTERDAM,
DE ROEVER-KRÖBER-BAKELS.
1878.

7/23/29

Aan mijne Ouders.

Op het oogenblik, dat ik den laatsten band, die mij nog aan de Alma Mater *verbindt, ga verbreken, gevoel ik behoefte U, Hoogleeraren en Oud-Hoogleeraren bij de juridische faculteit aan de voormalige Doorluchte School, wier onderwijs ik het voorrecht had te genieten, dank te weten voor datgene wat gij tot mijne vorming hebt bijgedragen. Gij wilt er verzekerd van zijn, dat ik U,* VAN TIENHOVEN *en* ASSER, WILLEUMIER *en* PIJNACKER HORDIJK, *in éénen adem blijf noemen, al prijken Uwe namen niet samen aan de Amsterdamsche Universiteit.*

Maar in 't bizonder gevoel ik mij verplicht aan U, Hooggeachte VAN TIENHOVEN. *Gij hebt mijne eerste en wankele schreden op het gebied der rechtswetenschap geleid, en mij Uwe vriendschappelijke belangstelling en welwillende hulp ook later niet onthouden. Aan Uwen raad is mijn proefschrift veel verschuldigd.*

En U, Hooggeleerde FRUIN, *geachte promotor, U zal ik steeds erkentelijk zijn voor de bereidwilligheid, die ik van Uwe zijde mocht ondervinden, voor de zorgen, die Gij dit boekske hebt gewijd.*

Mijne Vrienden! mogen de banden van vriendschap, die wij in eene jucunda juventus hebben geknoopt, niet met die juventus vergaan, maar zelfs in eene molesta senectus ons vereenigd houden.

INHOUD.

VOORWOORD.

Over weinige onderwerpen aan het Oud Holl. recht ontleend, is wellicht — dank zij de financiëele zijde der kwestie — zooveel geschreven, en zooveel getwist, als over het Weesrecht en de Weeskamer. Eene lange lijst van schrijvers, van boeken en bijdragen zou daarvan op te maken zijn.

Het kan daarom wellicht eenige verwondering wekken, dat in dit proefschrift, dat onderwerp nogmaals wordt behandeld en het zou ook inderdaad nutteloos zijn, wanneer ik mij had vergenoegd op de bestaande denkbeelden voort te bouwen en te compileeren uit alles, wat in verloop van tijd door verschillende werkkrachten ter algemeene kennis is gebracht. Ik meende echter eenen anderen weg te moeten inslaan. Door mijne betrekking van adjunct-archivaris der gemeente Amsterdam daartoe in staat gesteld, heb ik de gelegenheid aangegrepen om de Weeskamer-kwestie, wat Amsterdam betreft, ab ove na te gaan en mijne meening te toetsen aan de gegevens voorhanden in het Archief der Weeskamer, waartoe mij door de algemeene Commissie van Liquidatie te 's Hage met de meeste bereidwilligheid — die ik hier gaarne dankbaar erken — de toegang werd verleend.

Mijne nasporingen hebben mij gebracht tot de overtuiging, dat iedere Weeskamer beschouwd moet worden in het licht der ontwikkelingsgeschiedenis en der locale rechtsbeginselen van de plaats harer wording, en dat waar localiseeren eisch is, generaliseeren van toestanden uit het Oud Holl. Recht hoogst gevaarlijk moet zijn voor het werk van hen, die eene voor-

onderlijke instelling als de Weeskamer willen beschouwen. Binnen zekere grenzen moge men algemeene regels kunnen stellen, hij die de details wil nagaan wachte er zich voor. Tijdens de *grafelijke regeering* en de *Republiek* geene centralisatie, geene eenheid van Wetgeving — evenveel staatjes, evenveel autonomien, als er steden, dorpen of vrijheden waren. Ook het Weesrecht droeg overal zijn eigenaardig plaatselijk karakter en het heeft dit bewaard — in weerwil van de behoefte die men reeds in 1615 aan uniformiteit gevoelde (vgl. Levyssohn, Wetgev. betr. nalatensch., bl. XVI) tot aan het eerste wetboek dat hier te lande werd afgekondigd.

De Amsterdamsche Weeskamer nu, moge, wat haar ontstaan aangaat, weinig verschilpunten opleveren met de Weeskamers in andere steden, die reeds in de 15de eeuw een min of meer onafhankelijk standpunt ten opzichte van den landheer innamen; de geschiedenis harer ontwikkeling is te zeer verbonden met de ontwikkelingsgeschiedenis van het plaatselijke recht, dan dat men beide van elkaar zou mogen scheiden of hare ordonnantie zou mogen aanvullen met bepalingen uit de Weeskeuren van eene andere plaats.

Ik heb gemeend de invoering van de Fransche Wetboeken als grenspaal te moeten stellen voor het tijdperk dat ik wilde behandelen, omdat de Weeskamers, althans wat hare eigenlijke werkkring aangaat, daarmede stilzwijgend opgeheven werden.

Dat bij eene monographie als deze, volledigheid niet mogelijk is, dat ik nog vaak conjecturen moest opwerpen daar waar ik gaarne bewijzen en niets dan bewijzen had geproduceerd, zal ieder begrijpen -- billijken, die weet hoe dikwijls het nog zoo belangrijke en weinig bearbeide Amsterdamsche Archief door vuur en door redderende menschenhanden is geteisterd.

HOOFDSTUK I.

§ 1. Over het voogdij-recht *) in de oudste tijdperken van onze geschiedenis is zeer weinig bekend. En dat is niet te verwonderen als men in aanmerking neemt, dat hier te lande slechts costumier recht bekend was, dat eerst van de 13de eeuw af werd opgeschreven of door bekrachtiging van den souverein tot geschreven recht gewijd, en dat het oud-Hollandsche recht, in vergelijking van het Romeinsche, zeer stiefmoederlijk behandeld is, zoodat men zich moet tevreden stellen met de werken van juristen, die gezworen hebben bij de ratio scripta, die landsrecht en subsidiair recht niet altijd hebben onderscheiden. Wel geven hunne werken menigen belangrijken wenk, wel wordt er, dank zij den critischen geest dezer eeuw, die de archieven, schatkamers van historische wetenschap, heeft geopend, telkens iets aan het licht gebracht, toch niet genoeg om het voogdij-recht — laat staan de weeskamers, zooals Mr. Levyssohn bl. VI in alle ernst voorslaat, — reeds in het germano-frankische tijdperk te beschrijven. Wij willen ons daarom hier niet verdiepen in gissingen over dat voogdij-recht in de dagen toen het gewoonte-recht nog overal kracht had. De weeskamer zelve is geheel samengeweven met het jus scriptum.

Toch kan het zijn nut hebben hier met een enkel woord aan te stippen, dat de Germanen de geboren- of bloed-voogdij — de Romeinen zouden zeggen tutela legitima — kenden. Deze moet dus ook hier inheemsch geweest zijn.

*) Wij gebruiken hier het woord *recht* niet in den zin van *voorrecht*, maar in denzelfden zin waarin het gebezigd wordt bij de samengestelde woorden Burgerlijk-recht, handelsrecht, strafrecht, enz.

Algemeen meent men nu, dat het leenstelsel hierin eene verandering bracht, en dat daardoor de voogdij als een *voorrecht* kwam in handen van den leenheer, die er later weder afstand van deed. Wij gelooven evenwel dat men hier het onderscheid vergeet dat er tusschen de rechtspraak in zake van, en het uitoefenen (hetzij dan middellijk of onmiddellijk) van de voogdij bestaat *). Het eerste — wil men het een prerogatief, een voorrecht noemen, wij beschouwen het veeleer als eene verplichting — moest natuurlijk der overheid toekomen, het tweede, dat de voorstanders van de algemeen aangenomen leer *oppervoogdij, recht om te vervoogden* noemen, moest volgens hen al spoedig zich bepalen tot het aanstellen van voogden over alle minderjarigen, die een of beide ouders verloren hadden.

Men beroept zich hiervoor op:

a. de handvesten en privilegiën sedert het laast der 13de eeuw door de graven van Holland en Zeeland aan de steden verleend, waarbij zij verklaren het recht om voogden aan te stellen aan de naaste bloedverwanten te geven.

b. enkele charters waarbij de graaf onmiddellijk een persoon met de voogdij over een of anderen minderjarige belast.

c. de vergunning door den graaf aan enkele steden verleend om eene weeskamer op te richten.

d. de meening van autoriteiten op oud-juridisch gebied als de Groot, van Leeuwen, enz.

Al deze gronden te zamen kunnen ons niet van de tegenovergestelde meening terugbrengen. Laat ons daartoe de aangevoerde gronden onderzoeken.

ad *a.* De handvesten en privilegiën in het algemeen door den landheer verleend, bevatten niet zoozeer jus novum, als wel de bekrachtiging van het jus non scriptum dat toen gold. Zij getuigen voor de behoefte aan — en het streven

*) Een voorbeeld hiervan vindt men o. a. bij Bergsma Diss. over de Weeskamer zooals die vroeger in Holl. en Zeel. bestonden, Utr. 1855 bl. 2.

naar rechtszekerheid in de zich vrij ontwikkelende maatschappij. Vandaar het verschil tusschen het recht van de eene plaats en de naburige. Wanneer de graven van Holland b. v. voor het voogdij-recht nieuwe bepalingen hadden willen maken, dan zouden ze in de eerste plaats voor uniformiteit van dat recht in hunne staten hebben gezorgd. Er zou geen geldige reden aanwezig geweest zijn, die hier gerechtsvoogdij, daar voogdij der naaste bloedverwanten, in deze landstreek aesdoms- en in gene schependoms-recht in het leven riep. Juist het verschil toont aan dat die handvesten geheel werden ingericht naar de rechtsbegrippen der personen die er mede begiftigd werden en alzoo het aangeboren recht van poorters en huisluiden bevestigden.

ad *b*. Mr. E. Bergsma haalt op bl. 41 van zijn proefschrift de hierbedoelde charters aan. Vgl. Van Mieris, Groot Charterboek, II. 387, 407, 548. Of men deze evenwel als deugdelijke voorbeelden kan aanhalen, is minstens twijfelachtig. Immers, was het regel dat de graaf van Holland op deze wijze de voogdij over alle minderjarigen uitoefende, dan moesten er in de perkamenten registers van de Charterkamer, waaruit Van Mieris ze overnam, tal van dergelijke brieven gevonden worden. Nu dit het geval niet is, hebben we hier kennelijk met zeer exceptioneele gevallen te doen. Het charter van 30 Maart 1329 kan niet als bewijs aangehaald worden. Uit niets blijkt dat de daar genoemde minderjarige bloedverwanten had. Bij ontstentenis van dezen kon er geen sprake zijn van bloed-voogdij en was de voogdij eene verplichting van den landheer, evenals hij een recht had op de goederen door zoodanige personen nagelaten.

Gelukkig kunnen we van een van de beide andere gevallen het exceptioneele aantoonen. Het charter is dat 15 Dec. 1326, waarbij aan Dieric van der Does wordt *verpacht* de voogdij over de kinderen van zijn oom Wouter van Mynden. Uitdrukkelijk erkent de graaf hier dat die verpachting heeft plaats gehad omdat „hi die outste ende die naeste es.” Waartoe moesten die woorden anders dienen dan om aan te too-

nen dat Dieric recht op die voogdij had als geboren voogd? Geenszins dus eene erkenning van des graven recht om voogd over die minderjarigen te zijn. Er waren evenwel bizondere omstandigheden gebeurd die konden wettigen het feit, dat Dieric voor die voogdij de hoogstbelangrijke som van 130 pond Hollandsch jaarlijks wilde betalen. Die omstandigheden verklaren zich wanneer we uit van Spaen's Historie der Heeren van Amstel en Mynden bl. 174 weten, dat de graaf van Holland in 1317 de allodiale heerlijkheid Mynden aan zijn gezag had onderworpen en haar als leengoed weer aan den vroegeren eigenaar had uitgegeven (vgl. van Mieris II. 189). Het is zeer waarschijnlijk dat de leenheer tevens eenige bezwarende bepalingen ten opzichte van de voogdij had gemaakt, welke Dieric door die pachtsom afkocht.

Wellicht was Wouter ontrouw aan zijn leeneed geworden — (hij werd althans na den dood zijns vaders niet met diens goederen onder Heer-Amelisnesse beleend), — waren de goederen aan den graaf vervallen en trad deze, krachtens den toen ook hier geldenden rechtsregel ubi hereditatis emolumentum, ibi tutelae onus est, in de plaats van de bloedverwanten.

ad *c.* Dat er zulke vergunningen bestaan, bewijst niets voor de algemeenheid des regels. Al bestaat er eene voor 's Gravenhage van 18 Maart 1451, (vgl. de Riemer II. 317), voor Gorinchem of den Brielle, voor Amsterdam is eene zoodanige niet te vinden en dit verklaart zich uit het verschillende plaatselijke recht, uit de geheel verschillende oorsprong en geschiedenis van die steden. Ja de Amsterdamsche regeering erkende het recht van de grafelijkheid over de Weeskamer zelfs niet, toen zij, in 1612, a posteriori octrooi aanvroeg, op de oprichting van de kamer van Assurantie en die van kleine zaken. De Staten van Holland zouden er stellig op aangedrongen hebben als zij begrepen hadden dat de Weeskamer een octrooi noodig had.

ad *d.* Nergens gewaagt de Groot van het recht des graven om de voogdij over alle minderjarigen uit te oefenen.

Integendeel hij zegt in zijne Inleiding I Boek, 7e deel, § 10: „Wanneer bij uiterste wille op de voogdij niet is voorzien, „zoo placht zulks van ouds te geschieden bij de vier vieren „deelen, dat is de naaste vrienden, enz."

De door Schorer bezorgde editie haalt hier het Charter van Margaretha van Henegouwen, dd. 23 Mei 1346 aan, doch geenszins om daarmee uittemaken, dat zijne uitspraak alleen voor Noord-Holland gold.

Simon van Leeuwen, geb. 1627, overl. 1685, mogen we evenwel als „Urheber" van de leerstellng der grafelijke oppervoogdij beschouwen. (vgl. Roomsch Holl. Recht I. 16. § 4.)

Het recht van de grafelijkheid leidt hij af uit het feit, dat deze bij het handvest van 10 Mei 1346 daarvan heeft afstand gedaan, blijkens de woorden: „dat voortaan geen voogdijen aan den graaven sullen besterven" enz., of gelijk Mr. P. Paulus vertaalt: (dissert. de Coll. Pup. 1832 bl. 9)„ ut tutela non amplius perveniret ad comites sed ad proximos agnatos." Het is duidelijk dat zijn argument rust op het woord *voortaan* en dit juist staat niet in het Charter, wel staat er in 12de artikel „voort" d. i. voorts „soo en sal geen voochdye „aen ons besterven, maer de weeskinderen sullen vervoecht „werden van den oudsten ende van den naesten die hen „aengaet van der swaert zijden. enz." vgl. van Mieris II. 700. v. Oudenhoven beschr. v. Z.-Holl. (1654) bl. 584. Alle naschrijvers van van Leeuwen hebben zijne uitspraak op deze dwaling berustende, geloovig aangenomen, of het met deze opinie strijdige voorkomen van gerechte of geboren voogden op allerlei scheeve wijzen trachten optelossen, vgl. o. a. Rechtsgel. Observatien IV. 9. Bergsma bl. 42. Levyssohn bl. VII.

Van 't doen van afstand van het recht van vervoogden kan dus geen sprake zijn. De geboren voogdij was bekend in geheel het gebied van 't aesdoms- en schependomsrecht, in Holland zoowel als in Zeeland en daarom mag men veilig aannemen dat zij ook inheemsch was in Amstelland, dat in de 14e eeuw nog niet onder Noord-Holland was begrepen. Wij vinden voor deze meening bevestiging in de ordonn. op

de Amst. Weeskamer die (art 34) voorschrijft dat de voogdij bij ontstentenis van den vader „toekomt ende bevolen wordt, 't naeste bloedt, van de voirsz. kinderen". Ook te Amst. stond dus in 't algemeen niet iedere minderjarige onder voogdij van den landheer. Bij ontstentenis van verwanten, maar ook dan alléén, stelde de landheer of zijn committent: de bailluw, de schout, het gerecht den voogd aan. En van dit recht kon hij afstand doen. Een voorbeeld hiervan geeft het Charter van Willem v. Beijeren aan, Delft 3 Mei 1355. vgl. v. Mieris II. 837, „voirt soe hebben wi gegeven onsen „poirteren voirsz vogede wezen sullen van *alle* weeskinderen „die poirteren syn binnen onser poirte voirsz" *).

Dat dit te Amsterdam op eene andere wijze geschiedde zullen we later aantoonen.

In geval er in voogdij-zaken geschillen rezen, of klachten waren in te brengen, dan had men zich te vervoegen tot den landheer, die oudtijds rechtsdagen hield, later vaste ambtenaren met de rechtspraak belastte, bailluw, schout, schepenbank aanstelde. Wanneer dezen uitspraak deden of vonnis wezen, dan was dit geenzins een bewijs voor des graven recht van oppervoogdij, het sproot uit de rechterlijke macht voort, die den landheer par droit divin toekwam.

Met dit recht zijn in latere eeuwen de weesmeesters te Amsterdam omkleed, met uitsluiting van de schepenbank.

§ 2. Krachtens het costumier landrecht, bij verschillende privilegien bevestigd, werd, na den dood der moeder, in de eerste plaats voogd over zijne kinderen de vader, wellicht ook alle overige mannelijke adscendenten. Bij overlijden van den vader, was de voogdij plicht voor den naasten verwant. Waarschijnlijk waren voor die verwantschap zekere grenzen gesteld, en werden allen die daarbinnen vielen, „rechtgeboren- of bloed-

*) Mr. Bergsma ziet hierin zeer ten onrechte het octrooi tot oprichting van eene Weeskamer. Voordat de Weeskamers — waarschijnlijk niet voor de 15e eeuw — opgericht werden, had de overheid reeds de oppervoogdij in handen.

voogden" genoemd. Waren er geene bloedverwanten, ook vrienden of bloedvrienden geheeten, den minderjarige binnen die graad bestaande aanwezig, dan kwamen van de overige verwanten, de vier vierendeelen, dat zijn de naaste betrekkingen van de zijden der 4 grootouders, bijeen en kozen een persoon om de voogdij waartenemen. Dit blijkt duidelijk uit de Handvesten van Margaretha van Henegouwen in 1346 aan Noord-Holland en Kennemerland gegeven. (vgl. v. Mieris II bl. 773.) „Voort soo geven wy onsen goede luyden voorsz, „dat alle besturven kinden die geenen regtgeboren voogt en „hebben ende niet self mondig en waren, dat die vier vieren- „deelen eenen man daertoe setten sullen die kinderen te „vervoegden ende die voogt sal jaerlycks eene rekeninge doen „voor die vier vierendeelen van der kinderen goet voorseyt," — ook hierin dus uitsluiting van het gerecht, — „ende dat goet „sal die voogt opbeuren ter tijt toe dat die kinderen selfs „mondig werden, ende hy self leggen in der kinderen oirbaer „by den vier vierendeel als voorseyt is, also verre als die „kinderen nog heur goet niet versuymt nog verwaerloost en „worde by ondragtigheden van haer vier vierendeelen."

In Zuid-Holland kwam daarentegen de voogdij steeds aan de naasten der bloedverwanten (zie het reeds aangehaalde charter van Margaretha v. Henegouwen bij v. Mieris II. bl. 709, v. Oudenhoven bl. 584), een gebruik dat in het land van Voorne bestendigd bleef en in 1519 door Karel V bevestigd werd.

Ook in Zeeland was het „naeste bloed" de aangewezen voogd van rechtswege, blijkens het handvest van Floris V d.d. 13 Nov. 1290. art. 110. (vgl. v. Mieris I. bl. 521, en de Zeeuwsche keur van 1495 door Philips II. v. Oostenrijk gegeven (zie: Smallegange, kroniek v. Zeeland, fo. 346). Voor Zuid-Holland noch voor Zeeland gold de bepaling omtrent de vier vierendeelen.

Naast deze geboren- of bloedvoogdij stond de voogdij door 't gerecht opgedragen, *in 't geval dat er geen verwanten te vinden waren* en ontwikkelde zich van lieverlede het instituut

van de gekoren- of testamentaire voogdij. Deze nam in omvang toe, naarmate de bloedvoogdij afnam, immers zij werd gebruikelijk toen men de schaduwzijde der bloedvoogdij had leeren kennen. Voorzichtige ouders hadden reeds vóór den tijd dat de testamenten gebruikelijk waren voogden gesteld bij aanbeveling of verdrag, tutores in manu commendata, pactitii (vgl. Mr. D. Hoola v. Nooten. Vaderl. rechten voor den burger. 1793 bl. 550 seq.) De invloed van het Rom. Recht was oorzaak dat ook dit vaderlandsche recht verdween, om plaats te maken voor de tutela testamentaria, waarvan we reeds in een Charter van Willem van Henegouwen den 16Oct. 1333 aan Janne van Blomenvenne verleend een voorbeeld zien, (vgl. v. Mieris II. bl. 548) en welke van lieverlede zelfs de gerechtsvoogdij over het hoofd wies, blijkens de woorden van de keuren van Zeeland, door Philips II gegeven in Oogstmaand 1496: „indien de vader geen vooght voor syn „overlyden gestelt hadde, schout en schepenen bij gebreke „van magen sullen eenen goede man kyesen tot vooght." (vgl. Smallegange. Cronyk van Zeeland bl. 347).

In weerwil van de groote overeenkomst die er tusschen de bloedvoogdij van 't oud-Hollandsche en de tutela legitima van 't Romeinsche Recht bestond, in weerwil van den overweldigenden invloed van de ratio scripta, die hare wetten schoof in de plaats van de landswet, zien we, juist in zake het voogdij-recht, waar ze hand aan hand konden gaan, den wetgever een geheel anderen weg inslaan. Het zwaartepunt van de voogdij, tot dus verre in de legitieme gelegen, werd verplaatst naar de datieve voogdij (door de oud Holl juristen *wettelijke voogdij* genoemd (vgl. van Leeuwen R. Holl. Recht bl. 75, welke benaming wij echter hier niet overnemen om geen begripsverwarring in de hand te werken) die slechts eene ondergeschikte rol had gespeeld.

Die datieve voogdij, vroeger uitsluitend gerechtsvoogdij, opgedragen door Schout en Schepenen, den landheer vertegenwoordigende in 't hooge- middelbare- en lage rechtsgebied, splitste zich nu in twee takken, naar gelang de Schepenbank

of de stedelijke overheid, — de magistraat — zich de oppervoogdij over alle minderjarigen, buiten de gerechtsvoogdij vallende, aantrok. In het laatste geval bleef de oude gerechtsvoogdij, over minderjarigen die geen bloedverwanten hadden, natuurlijk naast die van den magistraat bestaan. Van daar eene combinatie; zoodat op verscheidene plaatsen steeds de oppervoogdij door de Rechtbank, vertegenwoordigende den landheer, en burgermeesteren als vertegenwoordigers der burgerij is uitgeoefend, terwijl op andere plaatsen van lieverlede dit recht aan een van beiden werd overgelaten, zooals blijkt uit het aangehaalde voorbeeld van de stad Delft in 1355 en gedeeltelijk ook uit het privilegie den 18 Maart 1343 door Dirk van Montjoie burggraaf van Zeeland aan den Briel gegeven en door den graaf van Holland bevestigd (v. Mieris II, bl. 673). Te Amsterdam kwam de oppervoogdij, óók over de minderjarigen die geen bloedverwanten hadden, zelfs zonder zoodanige speciale machtiging aan Burgemeesteren. In 't volgende hoofdstuk zullen we trachten dit duidelijk te maken.

De Weeskamers die opgericht werden konden dus drieërlei zijn en haar oorsprong danken

a. aan Schout, Burgemeesteren en Schepenen (landheer + magistraat): *judicieele,*

b. aan Schout en Schepenen (landheer alleen): *seigneuriale,*

c aan Burgemeesteren (magistraat alleen): *magistrale.*

De Amsterdamsche Weeskamer behoort tot de laatste soort, en verscheidene bepalingen in hare ordonnantie, in het weesrecht, zijn alleen uit dit stedelijk karakter te verklaren. Het komt ons voor dat het onderscheid tusschen deze soorten, niet scherp genoeg is in 't oog gehouden door verscheidene schrijvers over 't Weesrecht of de Weeskamers, iets wat niet te verwonderen is wanneer men bedenkt, dat het systeem dier schrijvers op den afstand van de oppervoogdij door de graven gegrond, alleen plaats laat voor de seigneuriale weeskamer.

Het gebied binnen welks grenzen Weeskamers gevonden worden beslaat Vlaanderen, (Fransch Vlaanderen niet uitgezonderd) Zeeland en Holland. In eenige plaatsen van de

aangrenzende provincie Utrecht werden Weeskamers door Karel V opgericht, terwijl zij door de Staten in de 17de eeuw in de generaliteitslanden Braband en Limburg ingevoerd werden. Andere provintiën van de Republiek kenden deze instelling niet. Alleen in de stad Groningen wordt een Weeskamer genoemd.

HOOFDSTUK II.

§ 1. Om te betoogen hoe de oppervoogdij over *alle* minderjarigen aan Burgemeesteren van Amsterdam is gekomen, zullen we de ontwikkeling van de wetgevende- en rechtsprekende macht, in betrekking tot de stedelijke administratieve en regeering eenigzins nader moeten beschouwen. Vooraf echter stellen we ons de vraag ter beantwoording of eene vergunning, als die we van Delft kennen, ooit aan Amsterdam is gegeven, (de macht om de voogdij uitteoefenen over personen die *geen* naeste bloed hebben, welke macht van rechtswege aan den graaf toekwam). Wij meenen op die vraag een ontkennend antwoord te mogen geven, niet zoozeer omdat het stuk niet meer aanwezig is — men doorbladere slechts het eerste deel van Dr. Scheltema's Inventaris van het Amst. Archief, om tot de overtuiging te komen dat van verscheidene privilegiën de originalia verloren zijn, — als wel omdat er in geene gedrukte of geschreven verzameling van handvesten melding van wordt gemaakt. Een voorrecht zoo belangrijk voor het college van Burgemeesteren, zou dunkt ons niet vergeten zijn in de oudste officieele verzameling van privilegiën, dateerende uit den aanvang der 15e eeuw, tusschen 1413—1421 *).

---

*) Het laatste privilege, in den oudsten bundel opgenomen, dateert van 25 Nov. 1413 (zie Inventaris archief I. bl. 49), het eerste, dat daarop volgt, is van 22 Januari 1421 (zie idem bl. 54).

De oudste Codex van het Amst. Stadsrecht, in keurboek A gebonden, van dezelfde hand en dus omstreeks denzelfden tijd als het oudste privilege-boek aangelegd, bevat reeds deze keur: „item want die Rade van der stede ouerste „voghede syn van wedue ē̄n van weesē." (Raden, Wagenaar toont het breedvoerig aan: III bl. 286, beteekent hier burgemeesteren) en aangezien nu die Raden eerst omstreeks 1380 merkelijken invloed begonnen te krijgen, zou een dergelijk privilege eerst na dien tijd moeten gegeven zijn, in welk geval het overslaan in het privilegeboek wel niet denkbaar kan zijn.

Langs een anderen weg moet dus het hier bedoelde deel der oppervoogdij bij burgemeesters zijn aangeland. Wij behoeven dien weg niet afzonderlijk aantewijzen wanneer we aantoonen, hoe naar onze bescheiden meening, de oppervoogdij in 't algemeen een voorrecht van de „beraders der poirte" is geworden.

In den eersten tijd zullen de bewoners van de buurt aan den Amsteldam te recht hebben gegaan voor schout en asinghen *) van Ouder-Amstel — (eerst in 1387 werd daar eene schepenbank opgericht bij Handvest van Albrecht van Beijeren). — Doch toen de kleine buurt weldra hare oudere zuster op zijde streefde en alras over het hoofd wies, toen die van Amsteldam een ander heer moesten dienen als die van Ouder-Amstel was deze toestand niet langer houdbaar. Wanneer Amstelredamme zich het eerst in zijn eigen gerecht mogt verheugen is niet met juistheid te zeggen. Wagenaar gist dat Schepenen omstreeks 1270 het eerst zijn aangesteld onder Heer Jan van Persyn. In 1306, het blijkt uit de rekening van Bernd van Dornwerde bailluw van Amstelland, werden schepenen door dien ambtenaar gekozen.

De oprichting van de schepenbank was een heuchelijk feit in de geschiedenis van de jonge buurt en een bewijs tevens voor de welvaart der bevolking, die door eene eigene recht-

*) Asinghen, rechters door partijen gekozen in tegenstelling van Schepenen door of namens den landheer voor een bepaalden tijd aangesteld.

bank slechts gebaat werd, want uit den aard der zaak werden onder eene nijvere, handeldrijvende bevolking als die, welke zich aan Amstel en IJ had neergezet, nieuwe en meer ingewikkelde rechtsbetrekkingen geboren, die slechts begrepen en beoordeeld konden worden door rechters, uit haar midden gekozen, die dagelijks getuigen waren en de eischen kenden van eene krachtige ontwikkeling. Van daar de bepaling in bijna alle stedelijke privilegiën dat de landheer die, zij het dan door zijn plaatsvervanger — hier den bailluw van Amstelland — schepenen aanstelde, gehouden was die schepenen uit de inwoners zelve te kiezen.

Zien wij sedert het midden der 13e eeuw, naast den edelman en den hofhoorige, den vroeden poirter trotsch op zijne poirterije zich verheffen, en van dien tijd af gaandeweg de liefde voor een krachtig en zelfstandig gemeenteleven toenemen, handel en nijverheid zich in vrijheid ontwikkelen, kunsten en wetenschappen een gansch nieuw en oorspronkelijk tijdperk intreden, dan kan het ons niet verwonderen dat de rechtsovertuiging, onder dat nieuwe leven, ook eene nieuwe kleur moest krijgen. Alle charters die we dan ook bezitten dragen het kenmerk van de behoefte die men gevoelde in de eerste plaats aan rechtszekerheid en vervolgens aan verbetering, moderniseering van oude rechtsregelen. Deze behoefte dreef den magistraat er toe aan, om, zij het met opoffering van schatten gouds, de handvesten en privilegiën te verkrijgen, die nog eeuwen na de gevers de bewijzen zouden afleggen hoe weinig men staatkundige en burgerlijke rechten, zaken- en familierecht van elkander wist te onderscheiden, althans te systematiseeren.

Een eigen recht, een eigen rechtscollege ziedaar de hechtste waarborgen van het ontluikende oppidum, hechter voorwaar dan zijn houten wallen en meer betrouwbaar dan de draagkracht van de hand- en voetboogen der „scutten" uit zijn „ligchaem" gekozen.

Als vertegenwoordiger van den landheer bekleedde „mijnHeere die Scouthet" de eerste plaats. Door of namens den

landheer aangesteld, vertegenwoordigde hij in de toenmalige huishouding van staat de elementen die wij thans openbaar ministerie en politie noemen. Hij trad dus op als „clegher" hetzij in het seigneuriale hooge-, middelbare- en lage rechtsgebied, of in het lage alleen, wanneer het halsrecht door een ambtenaar, over uitgestrekter landsgebied gesteld, werd uitgeoefend, en als „eijsscher" zoodra des graven heerlijkheid gelaedeerd was.

Met Schepenen „van de redelyckste ende vroetste knapen" landsheerlijke ambtenaren evenals hij, spande hij de vierschaar, vormde hij het gerecht, tot welks bevoegdheid het ook behoorde de voogdij uitteoefenen (kenbaar in 't aanstellen van voogden en het toezicht houden op hun beheer) over allen die geen geboren- of gekoren voogden hadden, en natuurlijk ook de beslissing over alle geschillen uit iedere voogdij ontstaande.

Naast dat college van den gerechte, vinden we in de oudste tijden reeds melding gemaakt van een burgerlijk bestuur, een college van Raden, gekozen bij den „Riikdom", den „wiisdom" en de gemeente, vertegenwoordiging van de burgerij, dat opgeroepen werd wanneer bizondere omstandigheden dat vereischten.

Toen, door de uitbreiding der veste en het toenemend verkeer, de eischen voor dat college al hooger en talrijker werden, en ook de bevolking zoo toenam, dat die raad uit te veel factoren zou bestaan, schijnt de burgerij, bevreesd voor het bekende „veel hoofden veel zinnen", een vier en twintigtal personen voor hun leven te hebben aangewezen, die in gewichtige gevallen zouden bijeengeroepen worden. Wagenaar meent, dat dit onder de regeering van Albrecht van Beijeren geschiedde. Wij achten het niet onwaarschijnlijk dat diezelfde riikdom en gemeente reeds vroeger een viertal personen als Raden, voor den tijd van een jaar zal hebben gecommitteerd tot het dagelijksch bestuur, het latere college van Burgemeesteren *). Oudtijds stonden rechterlijk en burgerlijk bestuur

*) Duidelijkheidshalve gebruiken wij hier het woord burgemeesters, ofschoon eerst omstreeks 1420, de naam beraders der poirte of enkel Raden voor dien van

scherp afgescheiden naast elkander, zoodat het eene niet mocht treden in de bevoegdheden van het andere. Het College van Burgemeesteren bemoeide zich niet met wetgeving of rechtspraak, de landheer niet met het huishoudelijk bestuur. Wagenaar weifelt om pertinent te ontkennen dat burgemeesteren ooit door den landheer zijn aangesteld, en dat kan ons niet verwonderen wanneer we in aanmerking nemen, dat hij in een tijd leefde toen schepenen (altijd landsheerlijke ambtenaren) geroepen waren om, met de vroedschap en den oudraad, de nieuwe burgemeesters te kiezen. Deze bevoegdheid van de schepenbank was in lijnrechten strijd met het boven uitgedrukte principe. Het moest dus eene concessie van de zijde der burgerij geweest zijn. Dat deze ooit uitdrukkelijk is verleend, is onwaarschijnlijk.

Vragen we ons af waaraan deze bevoegdheid haren oorsprong dankte, dan kunnen we hierop het volgende antwoord geven. Toen Burgemeesteren in het college van mijne Heeren van den Gerechte zitting namen, wonnen ze wel aan macht en aan invloed, maar ze verloren het zuivere standpunt van behartigers van de belangen der burgerij, wanneer die in strijd waren met die van den landheer. Immers als Heeren van den Gerechte moesten ze ook namens den landheer worden aangesteld. Dit mocht evenwel niet in 't oog loopen van eene burgerij die tuk was op hare instellingen. Dat schepenen mede kozen, die zelven poorters waren, ging er nog mede door, nooit kon de schout of de bailluw, de stadhouder van den heer, in deze zaak zijn stem doen gelden. Het charter van Albrecht van Beijeren d.d. 16 Januari 1399 bepaalt dan ook „Ende des en sullen onse balliu noch schout „van Amstelredam dair geen stemme in hebben." Eene tijdsbepaling bij benadering voor deze gebeurtenis valt niet moeielijk.

---

burgemeesters moest plaats maken. Evenzoo werden de „beraiders van den goedshuse" later kerkmeesters, „de beraders van den armen huiszittene", huiszittenmeesters genoemd.

Blijkens het charter van Willem van Henegouwen d.d. 9 Dec. 1342, art. XI, luidende: „wat wilcore dat die scout „mittē scepenē maect dien moghē sy houden een jair" enz. geschiedde dit toen nog niet met medewerking van de Raden (Burgemeesters) en bewaarde iedere macht in de „poirte" haar ambt zonder vreemden invloed. Wagenaar vond eene acte van 1387, waaruit blijkt, dat toen reeds de Raden (burgemeesteren) gerekend werden tot mijne Heeren van den Gerechte. De oudste codificatie van het stadsrecht, waarschijnlijk tusschen 1413 en 1421 gemaakt, bevat dan ook deze bepaling: „Int erste zo wilcoirt die scoute mitten scepen̄, „dat die Rade van der stede voirn̄ wilcoren moghen en̄ zul„len mit hem van der stede wegen ghelike dat sy selver „moghen". (Zie: Codex in Keurb. A f°. 1). In ieder geval is deze keur dus vóór 1387 afgekondigd. De eerste bevestiging van de zijde van den landheer geschiedde pas in 1420, bij het charter van Jan van Henegouwen — (een bewijs voor onze meening dat de privilegiën het bestaande recht bevestigden); — tenzij men aanneme, dat dit implicite geschiedde in de charters van 1387 en 1397, waarbij Albrecht v. B. bepalingen maakte omtrent de maagschap tusschen schepenen en raden.

Tusschen 1340 en 1380 — om ronde getallen te nemen — kregen schepenen invloed op de keuze van burgemeesteren, omdat dezen het recht kregen om met schout en schepenen der burgerij de wet te stellen.

Het oude systeem was gevallen, het principe van saam te werken ten algemeenen nutte had overwonnen. Nog weinig tijds en het eene element zal zich zonder laesio juris kunnen belasten met eenige functiën van het andere.

§ 2. Wel waren het „van de redelijckste en vroetste cnapen", die ongeletterde rechters in de schepenbank van de dagen, toen men het verstandige besluit nam den raden zitting en stem te geven in de vergaderingen van de toenmalige wetgevers.

Het zevental schepenen had de handen vol werks met het

beslechten van de menigvuldige geschillen, die aan hunne uitspraak onderworpen werden. Zij moesten het toenmalige recht in zijn encyclopaedischen omvang kennen, daar zaken van staatkundig en burgerlijk recht, van strafrecht zoowel als van handelsrecht, van contentieuse of voluntaire jurisdictie aan hun oordeel werden onderworpen, en het onderwerp van voortdurende bespiegelingen van hunnen, des noods ook scheppenden geest moesten zijn. De rechtsovertuiging kon zich nog niet op alle punten hebben geuit in een tijd, toen telkens nieuwe toestanden nieuwe rechtsbetrekkingen in het leven riepen, en het geschreven recht voortdurend bewijzen voor zijne onvolledigheid aan den dag bracht. Daarom moest juist de schepenbank, het gerecht, de door den landheer gemagtigde wetgever zijn, die op elke plaats het recht naar de behoefte kon inrichten. Doch naast deze algemeene plichten van den wetgever, was het gerecht nog belast met het maken van alle huishoudelijke bepalingen en politieverordeningen tot handhaving van de openbare veiligheid en de algemeene gezondheid, moest het in één woord alle mogelijke verhoudingen tusschen den staat en de burgers, en tusschen de burgers onderling regelen. Daar waar, als hier, de rechtspraak op den voorgrond trad, moest de wetgeving in het huishoudelijke lijden. In 't algemeen belang kon dat niet worden geduld.

Een ander element in de wetgeving was noodig om het oog te houden op het dagelijksch beleid, en wie waren daartoe beter in staat dan de „beraiders van der poirte", poirtmeesters of burgemeesters, die zich dagelijks met de materieele behoeften van de jonge veste bezighielden. Bovendien zouden de „riikdom ende die gemeente" veel liever gehoorzamen aan wetten, die gemaakt waren onder medewerking van hunne burgervaders, die, beter dan zijzelven, wisten wat nuttig was en in 't belang van hen zelven en van hunne geliefde poirte.

En deze handelwijze van het gerecht was geenzins ongevallig aan den landheer. Immers, meermalen hebben de graven van Holland de bevoegdheid van burgemeesteren uitgebreid. Blijkens het handvest van 6 Dec. 1390 van Albrecht v. B

werd aan ieder Schepen of Raad (Burgemeester) toegestaan vrede te maken met een poorter, een recht dat, blijkens het handvest van Ghye v. Henegouwen, omstreeks 1300 gegeven, aan den schout met 2 schepenen of aan 2 schepenen alleen toekwam.

Bij handvest van 4 Nov. 1411 werd door Willem VI aan Schepenen en Raden de macht gegeven om poorters aan te nemen, zonder daarin den Heer te kennen, iets wat, volgens het aangehaalde handvest van Ghye, alleen aan Schout en Schepenen toekwam. Schepenen lieten dit kort daarna — vóór 20 Sept. 1413 toen 't poortergeld verminderd werd bij charter van Willem VI*), — zelfs aan burgemeesters alléén over †), blijkens den oudsten perkamenten codex, gebonden voor Keurboek A bl. 9. „Item zo wie die Raide van der stede „ontfangen tot een poorter, die sal die stede gheven nae in„houde der handvesten V ℔."

Op nog vele andere wijzen werd door den landheer zelven de invloed van het burgemeesters-ambt vermeerderd.

Burgemeesteren wendden dien invloed veelzijdig aan om daardoor de belangen van de stad, van poorters en inwoners te bevorderen. Het kon hun niet ontgaan dat der geboren voogdij, die zooals we zagen hier overheerschend was, verscheidene gebreken aankleefden. Menigeen, die door den graad van bloedverwantschap, waarin hij tot den minderjarige

---

*) Dit charter, in verband gebracht met de aangehaalde plaats uit den Codex in keurb. A, zou aanleiding geven om als jaartal der vervaardiging van dien Codex, 1413 vasttestellen, ware het niet dat uit den lateren perk. Codex in keurb. C. die van 1512 dagteekent, blijkt dat de Codices vrij slaafs naar oudere overgeschreven en wel vermeerderd maar niet altijd verbeterd werden. Deze jongere Codex geeft nog op, (pag. 20) dat men om poorter te worden 5 ℔ of kroonen betalen moest, ofschoon bij 't aangehaalde charter het poortergeld tot 2 kroonen 11 groot was verminderd. Wie waarborgt ons dat eene dergelijke vergissing niet door den schrijver van Codex in keurb. A werd begaan? Men kan de vervaardiging evenwel veilig vóór 1422 stellen. (Zie hiervoor bl. 12, 13).

†) Eene speciale opdracht van de zijde des landheers hebben wij hiervoor evenmin gevonden als voor de oppervoogdij over de minderjarigen, die geen geboren of gekoren voogd hadden.

stond, tot voogd was aangewezen, zou, bij gebreke van bloedverwanten binnen den gestelden graad, niet door de vier vierendeelen zijn benoemd. Menig rechtsgeding zou voorkomen zijn, menige minderjarige zou niet het verlies van have en goed of een deel daarvan, te betreuren gehad hebben, indien er beter toezicht op het beheer van den voogd uitgeoefend ware geworden. Wie toen de toeziende voogdij waarnam is niet met zekerheid uittemaken; maar omdat de voogd jaarlijks rekening en verantwoording van zijn beheer aan de vierendeelen moest afleggen (zie het aangehaalde handvest van Marg. v. Henegouwen 1346 en vgl. art. 39 van de Weesk.-ordonn), zullen deze wel de weder-voogden (toeziende voogden) zijn geweest.

De belangen van den voogd of van de bloedverwanten stonden dikwijls lijnrecht tegenover die van hunne pupillen; en dat de eerlijkheid van de toenmalige voogden daardoor op eene al te zware proef was gesteld, bleek eerst dan, wanneer het nadeel toegebracht, de aanklacht gedaan, het vonnis van Schepenen gewezen was. Het was noodig dat zich eene macht in de bres stelde om die nadeelen te *voorkomen.*

Indien de rechtbank: Schout en Schepenen, dit deed, dan had de wakkere poorter of zijne vertegenwoordiging terstond ingezien, dat de ambtenaren van den landheer zich een deel van zijn aangeboren recht aanmatigden; de voorrechten en privilegiën, die telkens uitdrukkelijk de oude costumen bevestigden, zouden door den landheer geschonden zijn en de droeve gevolgen zouden niet te overzien zijn geweest.

Wel konden zich de „beraiders der poirte” dit toezicht aantrekken; en zij behoefden slechts één stap verder te gaan om ook de overige nadeelen uit de geboren voogdij ontstaande te voorkomen, en zelven aan te stellen in de voogdij wien zij daartoe het meest geschikt rekenden, natuurlijk met inachtneming der regelen die het costumier recht stelde. De magistraat stelde zich dan aansprakelijk voor de nadeelen, welke uit die keuze mochten geboren worden, maar was dan ook gerechtigd tot alle maatregelen, die hij noodig oordeelde om

het gevaar dier aansprakelijkheid weg te nemen. Vandaar de bepaling, dat al het weezen-goed ter Weeskamer moest „opgebracht" en bewaard worden. Vandaar is die kamer steeds ten stadhuize, en zijn — althans te Amsterdam — in den aanvang Burgemeesters zelven Weesmeesters, terwijl ze steeds overste voogden zijn gebleven. Er ontstond dus een waarborg meer voor den minderjarige. Bovendien werd het recht van de poirte daardoor niet aangetast. Het individueele recht van iederen poorter incorporeerde zich in de vertegenwoordiging der burgerij, de burgervaderen, en bleef alzoo, om het eens plastisch uit te drukken, binnen de poirte. Dat burgemeesters hierin hunne bevoegdheid niet te buiten gingen, — of dat dit voor het minst gebruikelijk was, — blijkt uit de analoge gevallen in vele andere steden. Van hare zijde begreep de burgerij, dat voortaan de onera tutelae, althans de risico, op hunne schouderen kwamen te liggen, dat de oppervoogdij van burgemeesteren voldeed aan de hoogste eischen van zekerheid voor der weezen goed, van zorgvuldig beheer en uitmuntende controle, naast onkreukbare, door het prestige van den magistraat gewaarborgde, eerlijkheid.

Evenals schepenen nu het aannemen van poorters geheel aan de poortmeesters overlieten, bestonden er bij hen geen bezwaren om de voogdij over die weezen, waarover zij tot dusverre rechtens de voogdij hadden uitgeoefend, n.l. over zulken die geen bloedverwanten hadden, in de weinig voorkomende gevallen, aan hen op te dragen. 't Was voor de schepenbank een tal van bemoeiingen minder. Dagelijks konden zij zich overtuigen van de wijze, waarop burgemeesteren zich van de plichten der oppervoogdij kweten, en waarvoor zij bij den aanvang hunner regeering den eed aflegden (zie dien eed: Wagenaar. III bl. 289).

Daar volgens het Oud-Holl. Recht, behalve de onbejaarde weezen, nog onder de minderjarigen werden gerekend de bejaarde weezen, d. i. ongehuwde vrouwen, weduwen, krankzinnigen (die „hunselfs voecht" niet waren), verkwisters (welke om hun „sobere regiment ontvoechd" werden; en dergelijke

personae miserabiles, oefenden Burgermeesteren ook over dezen de oppervoogdij uit.

Duidelijk spreekt deze oppervoogdij uit eene stedelijke keur, waarschijnlijk in de eerste jaren der 15e eeuw gemaakt: (zie perk. Codex in keurboek A fol. 1.) „Item want die Rade van „der stede ouerste voghede zyn van weduwen eñ van weezen, „dat en ghien scepen brieue en sal bezegelen ouer vrouwen, „joncfrouwen noch ouer kinderen, die niet tot hoiren iaren „en syn ghecomen, tensy by horen rechten mondbair eñ by „consente der Rade van der stede."

Ongetwijfeld kwam Wagenaar op grond van deze keur tot de stelling (III, bl. 376 in verband met bl. 367), dat de Weeskamer, tegelijk met de Thesaurie, in den aanvang der 15e eeuw, is opgericht. Hij was te zeer vertrouwd met de geschiedenis van zijne geboortestad, om de zorg voor de weezen op dat tijdstip reeds in handen van gecommitteerden (weesmeesters) te denken.

§ 3. Hoe lang burgemeesteren zelven de minderjarigen van voogden voorzien hebben, hoe lang zij gewaakt hebben dat den minderjarigen en allen die „mit huere goedē int weesboeck" stonden, geen nadeel geschiedde door hen „te leenē ofte „borgē, te koopē ofte verkoopē, hantieringhe mit hen te „hebben oft iet te doen dair winst oft verlies insteert oft „q̄stie om vallē mocht", op poene „dat men dairaff geen recht „en sall doen" is moeielijk nategaan. Evenmin kunnen we juiste narichten geven omtrent het voogdijrecht, de wijze waarop de administratie van der weezen goed geschiedde en hoe er voor den persoon des minderjarigen gezorgd werd, tenzij men wil aannemen dat — in hoofdzaak althans — het oude stadsrecht met de ordonnantie overeenstemde: eene meening waarvoor zeer veel grond bestaat. Zeker is het, dat men toen nog niet in het oog hield het verschil, dat men later maakte tusschen weezen die gegoed waren en arme weezen, welke laatste, na de stichting van 't Burgerweeshuis „corte jāen," vóór 1523, onder voogdij kwamen van regenten (in 1584 nog

weesvaders genoemd), door burgemeesters aangesteld. Als overste voogden hadden zij derhalve nog hunne zorgen te wijden aan de uitbesteding van den „schaamlen wees," waarschijnlijk in de vele kloosters toen binnen de veste aanwezig.

Te veel bemoeiingen voorwaar voor een college, dat aan 't hoofd stond van de regeering eener stad, die van lieverlede de voornaamste koopstad van Holland was geworden. (vgl. het handvest van Philips v. Bourg: d.d. 26 Juli 1452). Niets is dan ook natuurlijker, dan dat we burgemeesteren zich in de 15e eeuw van sommige der regeeringszorgen zien ontdoen. Of zij reeds vroeger eene bepaalde commissie met het uitoefenen der oppervoogdij hebben belast, en, zoo neen, wanneer men dan mag aannemen dat de eerste weesmeesters zijn aangesteld kan bij gebreke van de noodige bescheiden niet be paald worden. Jacobus Kok zegt stoutweg dat in 1563 de weeskamer is opgericht. Wagenaar maakt er zich af; hij heeft het evenmin kunnen ontdekken als de andere stede-beschrijvers vóór en na hem. Dr. P. Scheltema waagt, in zijn Inventaris van het Amst. Archief deel III. bl. 159, de gissing, dat dit in 1468 zou zijn geschied, omdat in dat jaar het oudst aanwezige weesboek begonnen werd; doch eene keur, opgenomen onder de novellen in keurboek A bl: 41vo, (zie *Bijläge* A) wijst duidelijk aan, dat er twee jaar vroeger, dus in 1466, reeds een college van weesmeesteren bestond. Jammer dat er in de keuren eene gaping is tusschen den oudsten Codex, die, zooals we zagen, tusschen 1413 en 1421 werd gemaakt, en de eerste novelle dateerende van 30 Mei 1452. De oude keurboeken, die deze gaping moesten aanvullen, zijn waarschijnlijk bij den brand, die op den 23 Mei 1452 drie vierden van de stad met het stadhuis in de asch legde, teloor gegaan.

Wellicht zouden die oude keuren veel merkwaardigs voor de geschiedenis van de weeskamer hebben bevat. In den Codex, evenmin als onder de Novellen in keurboek A, noch in latere boeken, komen de oudste ordonnantie en de eerste instructiën voor het personeel voor. Er bestaat dus veel reden

om aan te nemen, dat de weeskamer tusschen $14\frac{13}{21}$ en 1452 is opgericht. Toch besluite men daartoe niet dan onder een zeker voorbehoud. Het is ons namelijk gebleken, dat *niet alle* keuren in de gewone keurboeken ingeschreven werden, maar dat men gemakshalve, van de wetsbepalingen uitgevaardigd voor sommige corporatiën, afzonderlijke verzamelingen hield. Eene marginale aanteekening naast de aangehaalde keur van 1466, luidende: „de h⁰ ca⁰ ut hēt^r ī lib⁰ m̄grōū orphanor̄" *) leert ons dit. We meenden althans uit de verkortingen te mogen lezen: de hoc capitulo ut habeatur in libro magistrorum orphanorum. Behalve dit *weesmeesterenboek* hield men een *waardeynsboek*, waarin de keuren betreffende de lakennering werden verzameld, en er bestaat reden om te vermoeden dat deze niet de eenige speciale keurboeken zijn geweest. Waarschijnlijk is het weesmeesterenboek in het Archief van de Weeskamer gekomen en bij den brand van 1652, toen alle stedelijke keurboeken gespaard bleven, door de vlammen verteerd. En dit is te meer te betreuren, omdat er bij die gelegenheid, naar Wagenaar ons verhaalt, veel gered is door iemand die midden door de vlammen naar de Weeskamer, in 't Noordelijkste gedeelte van 't oude stadhuis gelegen, ijlde en alle boeken en papieren die hij machtig kon worden het venster uitwierp, doch eindelijk voor eigen lijfsbehoud moest zorgen en zich, daar de trap reeds was afgebrand, langs een touw uit het venster moest laten glijden.

Al schrijft de dankbaarheid ons voor hulde te brengen aan 'smans nagedachtenis voor den opofferenden moed die hij in 't belang van den wees toonde, toch mogen we betreuren dat hij juist datgene wat voor het nageslacht het merkwaardigste was onaangeroerd liet staan.

---

*) Deze kantteekening bevat, zoo het schijnt, eene aanduiding van den secretaris aan den afschrijver om de bedoelde keur in dat weesmeesterenboek over te nemen.

HOOFDSTUK III.

§. 1. De uitbreiding der stad, de vermeerdering der bevolking brachten voor de beide elementen van de stedelijke overheid, waarin zich alle denkbare bevoegdheden concentreerden, zulk eene overlading met werkzaamheden mede, dat het college van burgemeesteren, zoowel als dat van den gerechte, reeds in de XVe eeuw er op uit was, om zich van een deel daarvan te ontslaan door de oprichting van, zooals Wagenaar zegt: „eenige ondergeschikte collegien of banken van Regeeringe en rechtsoefeninge". Burgemeesteren stelden alzoo van lieverlede, behalve eene menigte banken van bewind, 8 politieke banken of banken van Regeering, en Mijne Heeren van den Gerechte 5 banken van justitie of rechtsoefening in. Onder deze banken van Regeering rekent Wagenaar ook het College van Weesmeesteren, waarschijnlijk alleen omdat Burgemeesteren van ouds het recht hadden weesmeesters aantestellen. Dit beweren moge voor de oudste tijden, zooals we straks zien zullen, waarheid bevatten, sedert de *rechtspraak in weesrechtzaken* aan weesmeesters was opgedragen had dit college een ander karakter gekregen. Dr. O. Dapper is de eenige der stede-beschrijvers die dit heeft opgemerkt. Hij nam dit over uit het Receuil van keuren van Gerard Rooseboom (1644) bl. 20, en noemt, in zijne Hist. beschr. v. Amst. bl. 486., Weesmeesters „gedelegeerde of gemagtigde „rechters om in plaetse van de gewoonlyke Rechters kennisse „te nemen van eenige zaken." De bank door Weesmeesters gespannen trad derhalve op politiek zoowel als op rechterlijk gebied. Dat neemt evenwel niet weg, dat Mijne Heeren van den Gerechte, qua tales, nooit invloed op de benoeming van weesmeesters hebben gehad en dat de vereischten, om tot dit eerambt benoemd te worden, steeds dezelfde zijn geweest, die men aan Burgemeesteren stelde 40-jarige leeftijd, of daaromtrent en 7-jarig poorterschap (zie art. 1 der ordonnantie). Toch genoten zij hetzelfde prestige en verleende de Wet hun dezelfde bescherming als aan Mijne Heeren van den Gerechte.

Hen te beleedigen „mit woorden ofte mit wercke" werd gestraft alsof het den Gerechte was aangedaan. (art. 50 ordonn.)

Jaarlijks omtrent Lichtmis (schrijft de ordonn. voor, feitelijk oudtijds 16 of 18 Febr., later 4 Febr.) kwamen de nieuw benoemde burgemeesters bijeen om de functionarissen van deze bank te kiezen en te beëedigen. (Den eed van weesmeesteren: *zie Bijlage* F). 't Was gewoonte om daartoe personen te benoemen, die in 't gerecht, in de vroedschap of in 't College van burgemeesteren hadden zitting gehad. Vóór 1551 werden zij ten getale van 2, in dat jaar van 3 en in 1625 van 4 gekozen. Dit cijfer was door de ordonn. bepaald. Doch in 1701 oordeelde men het noodig van deze bepaling af te wijken en stelde men een „supernumerairen weesmeester" aan. Van lieverlede groeide nu het getal tot 8 aan, totdat men het in 1760 op 6 terugbracht, op welk cijfer het sedert is gebleven, ofschoon eene resolutie van den oud-Raad van 28 Januari 1764 bepaalde, dat weesmeesteren tot op 4 zouden uitsterven. Uit deze resolutie blijkt tevens, dat de gewoonte om weesmeesters voortdurend te herkiezen zulk een sleur was geworden, dat de oud-Raad daarmede niet durfde te breken.

Weesmeesteren moesten voorts als alle regeeringspersonen zijn goede patriotten en toegedaan de gereformeerde religie (Resol. Hof. v. Holl. 10 April 1588). Omtrent de verwantschap en zwagerschap tusschen weesmeesters onderling en tusschen weesmeesters en andere regeeringscolleges hebben we geene speciale bepalingen gevonden. Zij mochten elkander waarschijnlijk niet binnen den 6^{en} graad van verwantschap en den 3^{en} graad van zwagerschap bestaan. Zoodanige verordening bestond althans voor burgemeesteren.

De geldelijke belooning, die weesmeesters genoten, was zeer gering. Wagenaar verhaalt (III bl. 278) dat zij vóór 1568 hun ambt waarschijnlijk gratis waarnamen Dit is minder juist. Volgens de keur van 30 Maart 1466, trokken zij, met het bedienden personeel onder hen, $^1/_3$ van alle boeten. In 1468 trokken zij bovendien de helft der intitulatiën waarvan de wederhelft aan den Clerck van de kamer kwam (*zie Bijlage* B);

doch in 1507 moesten zij hunne helft aan de stad verantwoorden. In 1563 genoten zij de boeten, blijkens art. 51 der ordonn., alleen. Doch reeds in 1568 hield dit geheel op, toen er bepaald werd, (28 Januari) dat zij een gelijk presentiegeld zouden krijgen als de schepenen, 3 stuivers daags. Bovendien genoten zij onder den naam „mantelgeld" 26 gl. 's jaars voor kleeding. Blijkens de oudste aanwezige stadsrekening van 1531 (bl. 22 vo.), werd hun toen reeds een mantelgeld van 2 ₰ 5 sch. vlms. uitgekeerd. In 1593 bepaalde men een vast cijfer van 50 gl. voor het presentiegeld en bracht men het mantelgeld op gelijke som. Ten jare 1602 besloot men weesmeesteren een „tractement oft wedde" te geven ten bedrage van 350 gl. en vermeerderde dit successievelijk zoodanig, dat het in 1624 tot 1000 gl. was geklommen. Toen reduceerde men het op 450 gl., en in 1746 verminderde men het andermaal tot 250 gl., doch stond den voorzittenden weesmeester 400 gl. toe; altijd onverminderd het mantelgeld (vgl. Wagenaar l.l.) In de 18e eeuw beschonken de weesmeesters elkander jaarlijks, uit de opbrengsten der kamer, met eene som van 32 gl., onder den naam van „almanacq en confituurdoos."

Een vroolijke maaltijd ontbrak, sedert de oud-Schepen, Raad en Weesmeester Symon de Ryk van der Gracht in de eerste helft der 17e eeuw overleden was, evenmin bij weesmeesters als bij schutters en gildebroeders.

Deze achtbare magistraatspersoon had bij zijn testament bepaald, dat weesmeesters gedurende 50 jaren, aan 't einde van ieder jaar, een vroolijken maaltijd „ter zijner gedachtenisse" moesten houden en stelde daarvoor jaarlijks 150 gl. beschikbaar. Weesmeesters kwamen dan met — ook wel zonder — hunne vrouwen in 't Heeren-Logement bijeen en lieten zich vooral de „confituren" goed smaken, althans Symons milde gave was meest niet toereikend om die zoetigheden alleen te betalen en de rest moest uit de opbrengsten der kamer gevonden worden. Wellicht verdroot dit Burgemeesteren; althans zij bepaalden in 1665, dat de maaltijd om de zes

jaren zou moeten gehouden worden. 't Werd er toen echter evenmin goedkooper om.

§ 2. Toen we aan het begin van dit hoofdstuk Wagenaar's woorden met die van Dr. Dapper vergeleken, gaven we als onze meening te kennen dat Wagenaars oordeel volkomen gewettigd was, mits men het toepasse op de tijden vóór de ordonnantie. De weinige keuren en verordeningen, die we uit dien tijd bezitten, toonen duidelijk aan dat oudtijds de Weesmeesterbank haar *rechterlijk karakter* nog niet bezat. En dit is volkomen in overeenstemming met het feit, dat, eerst vijf jaren na de ordonnantie, het presentie-geld voor Weesmeesteren op gelijken voet werd vastgesteld als dat der schepenen.

Zoo lezen we in de keur van 30 Maart 1466, dat de langstlevende der ouders vertichten moest (den boedel scheiden) voor 't *gerecht*. Zoo blijkt uit art. 18 der instructie van den Weeskamerklerk van 1507 (*zie Bijlage* C) dat de ouders om „in ghemeen boel" te blijven zitten, (niet te vertichten) vergunning behoefden van het *gerecht*, terwijl de Codex in keurboek C bl. 2vo. bewijst dat omstreeks 1512 de volgende bepaling gold: „Item wair eenig man die mombair wair van „weduwen of van weeskinderen die onse poorters waren, die „hem ende horen vrunden rekeninge dade, die hem niet en „genoichde, dat zoude de monbair beteren bij den *gerechte*," eene keur, die met kleine wijziging uit den Codex in keurboek A bl. 16vo. was overgenomen. De eerste verandering in dezen toestand namen wij waar in eene keur van 20 Juli 1532, keurboek D. bl. 183 (*zie Bijlage* D) waarbij bepaald werd, dat de langstlevende der ouders het bewijs van der weezen erfgoed voor *weesmeesteren* moest doen, en dat eene verklaring voor *weesmeesters* voldoende was voor den langstlevende der ouders om in den gemeenen boedel te blijven zitten. De goedkeuring van weesmeesters was dan natuurlijk noodig. Art. 3 der ordonn. schrijft zelfs de onderteekening dier verklaring door hen voor. De ordonnantie verklaarde, in

artt. 45, 46 en 47, *weesmeesteren* bevoegd, om, in alle geschillen uit de voogdij ontstaande, als eerste rechters optetreden.

Het geding voor de Weesmeesterbank was summier en zonder geschrifte. Partijen droegen aanklacht en verantwoording, re- en dupliek voor, weesmeesteren gaven dadelijk uitspraak: *appointement,* tenzij zij het noodig oordeelden vooraf de voorlichting van Burgemeesteren, die hen, blijkens art. 50 der ordonn:, op hun verzoek moesten. „voor-„staen ende helpen raeden," of een advies van de stadsadvocaten of den Raad-pensionaris, die daartoe volgens hunne instructie verplicht waren, in te winnen. Van de vonnissen door Weesmeesters gewezen bestond appel bij de schepenbank binnen de eerstvolgende 14 werkdagen, met dien verstande, dat men binnen dien tijd èn de noodzakelijke toestemming van Burgemeesteren verkregen (bij verzuim hiervan verviel men in eene boete van 6 caroli guldens) èn de zaak bij Schepenen aanhanging gemaakt moest hebben. Werd de appellant niet ontvankelijk verklaard, dan verbeurde hij eene boete van 3 car. guldens. Het vonnis van Weesmeesters had na verloop van den termijn van appel dezelfde kracht en gevolgen als een schepenvonnis. Aan deze bepalingen van de ordonnantie heeft men steeds de hand gehouden, ofschoon een vonnis van het Hof van Holland 12 Febr. 1567 (stilo curiae) ten archieve bewaard (zie Inv. Arch. I bl. 241) bepaalde, dat alle geschillen in eerste appel voor burgemeesteren en schepenen zouden worden gebracht. Men interpreteerde de sententie, blijkens eene marginale aanteekening op art. 47 in keurboek F bl. 123, eenvoudig aldus: „dit articula es geap-„probeerd bij sententie van den hove van Holland tusschen „Willem Jansz. de With tot Alcmaer, impetrant in refor-„matie ter eender, en Willem Melisz. c. s. erfgenamen van „Claes Gerritsz in leven schout te Diemen gedaagden, gewe-„zen, ende is by de voorsz. sententie verclaert dat vonnissen „by weesmeesteren gewesen nyet betrocken mogen worden in „reformatie voor den voorsz. Houe, alleer de stucken voor „scepen̄ deser stede gedient zall hebben."

Het voorname prerogatief van de weesmeesteren-bank was

dat alle acten voor weesmeesters gepasseerd gelijke kracht hadden als acten voor 't gerecht of, om eene 16e eeuwsche term te gebruiken: dat weesmeester-kennissen van gelijke kracht waren als schepen-kennissen. Hoofdzakelijk vond dit zijne toepassing bij schuld- en verbandbrieven, door 2 weesmeesters onderteekend, en afgegeven op goederen, binnen de jurisdictie der stad gelegen. 't Is natuurlijk dat deze weesmeester-kennissen alleen verleden mochten worden ten dienste van personen die, zooals men dat noemde, „der Weeskamer subject waren." Artt. 28 en 29 der ordonn. hielden deze bepalingen in. Gedeeltelijk hadden zij bevestiging gevonden in eene Resolutie, door de Staten van Holl. en West-Friesl. de dato 12 Sept. 1592 genomen, bepalende dat de acten waarbij der weezen penningen op rente werden uitgegeven met Schepenkennissen „pari passu zouden gaen." Wat de acten in 't algemeen betrof bleek echter de opinie der rechtsgeleerden en der balie uiteen te loopen, althans door den gerechte van Amsterdam was daarover omstreeks 1656 een geschil controverse gewezen. Burgemeesters, Regeerders en Weesmeesters oordeelden het toen geraden bij genoemde Staten een octrooi op dit „out eñ gewoonlyck ghebruyck" te verzoeken, en werkelijk werd dit ook verleend den 24 Mei 1656. (Zie Handvesten II bl. 643. Privilegeboek III bl 78, keurboek N bl. 8.) Terecht noemden de requestranten dit gebruik „out en gewoonlyck," want onder de oudste berichten omtrent de weeskamer vinden we reeds een spoor van die gelijkheid, in de keur van 12 April 1467, luidende: „item dat die weesmeesters panden sullen mogen om̃e die „weeskyndē guede, die in hoē boec gescreuē staen, mit hair „boec gelyc oft scepē brieuē waē" (Novelle in keurboek A bl. 42. Handvesten II bl. 563). Wel gaf dit privilegie aan de Weeskamer nog geen rechterlijk karakter — het werd immers 20 Sept. 1533 ook aan *Huiszittenmeesters* en *Gasthuismeesters* gegeven (keurboek D bl. 191) — toch ging feitelijk daardoor de Weesmeesterbank het eerst „pari passu" met de Schepenbank. De strekking van dit privilege was deze.

Volgens de oude handvesten mocht geen poorter of zijn goed gegijzeld of geëxecuteerd worden, zonder vonnis van de vierschaar, dat den schuldeischer daartoe machtigde, en niet dan na verloop van ettelijke gerechtelijke aanmaningen t: w: 5 loospandingen, met tusschenpoozen van 14 dagen (in sommige gevallen korter), en 1 eigenpanding, weder 14 dagen daarna. Eerst wanneer nog eenige formaliteiten hadden plaats gehad, verkreeg de crediteur het recht van parate executie. Van ouds waren schepenkennissen met vonnissen gelijk gesteld. De schuldeischer won hiermede dus den tijd van het proces. Doch met de loos- en eigenpandingen gingen nog ± 3 maanden verloren, vandaar dat het omstreeks 1536 gebruikelijk werd afstand van het voorrecht dier pandingen te bedingen. (vgl. keurboek E bl. 29). De schuldenaar verklaarde zich dan „geloospand, geëigenpand, en met alle rechten overwonnen," blijkens het formulier van schepenkennisse; vgl. Amsterdamsche Secretary. Amsterdam bij G. Bos 1737. bl. 9, 345. Weesmeester-kennissen brachten nu ook het recht van parate executie mede. Doch terwijl het bij de Schepenkennisse onverschillig was of de debiteur al dan niet zijne meerderjarigheid had bereikt, werd dit privilege, krachtens de weesmeesterkennisse, alleen dan gevestigd, wanneer deze acte *ten behoeve* van een persoon der weeskamer subject was verleden, zoodat een meerderjarige schuldeischer tegenover een minderjarigen schuldenaar dit voorrecht niet kon doen gelden.

Naast dit voorrecht stond een ander, waarschijnlijk even oud als het vorige, n.l. het recht van preferentie op alle goederen van den debiteur, dat uit de schepenkennisse, dus ook uit de weesmeesterkennisse geboren werd. Dit voorrecht berustte vermoedelijk op zeer oude keuren, die niet tot ons zijn gekomen. Reeds in de 16e eeuw werd het onder de zeer oude costumen beschouwd. Blijkens eene turbe in 1554 belegd (vgl. Handv. van Amst. waar aangehaald word *Compostboek* fo. 38 en 98) werd het recht van preferentie uit Schepen- en Weesmeesterkennisse beide spruitende, als een „zekere en vaste

regel geobserveerd.” De restrictie op ’t voorrecht der panding gold ook hier.

Wanneer de crediteur zich deze voorrechten tegenover een minderjarigen debiteur wilde waarborgen, dan passeerde hij natuurlijk een schepenkennis, doch dan moest ook de voogd van den minderjarigen door schepenen of door burgemeesters, naar gelang hij testamentaire of datieve voogd was, tot het bezwaren van het goed der weezen bij appointement op requeste gemachtigd worden (vgl. Amst. Secretary bl. 12).

Beide voorrechten stierven met den onmondige, en wanneer tijdens het leven van den onmondige de obligatie werd overgedragen. Ze werden niet geprolongeerd, wanneer de minderjarige, meerderjarig geworden zijnde, op den vervaldag de schuld prolongeerde. Een derde voorrecht van de Weesmeesterkennisse, bij placcaat van de Staten van Holl. en West-Friesl. den 5 Febr. 1665 verleend, was, dat van het daarbij uitgedrukte bedrag nooit de 40e penning behoefde betaald te worden.

Het behoorde tot de plichten van Weesmeesters om zorg te dragen, dat de gelden, door hen geadministreerd, met de grootst mogelijke zekerheid werden uitgezet. Indien het nu gebeurde dat den minderjarigen bij scheiding werden toebedeeld of dat zij op eenige andere wijs verkregen schuldbekentenissen, die onderhands of notarieel (niet bij schepenkennisse) en oorspronkelijk niet ten hunnen behoeve waren verleden, dan werden deze privilegiën ten hunnen bate in ’t leven geroepen door eene bevestiging of erkenning der schuld van de zijde des debiteurs, ten overstaan van Weesmeesteren (het formulier, zie: Amst. Secret. bl. 346). Welke bezwaren dit huismiddeltje evenwel medebracht, zullen we later zien.

Een ander prerogatief werd der Weeskamer reeds in 1478, bij eene keur van 17 Maart, vergund. Deze keur luidde: (Keurboek A bl. 91vo) „dat enē ygelyck, hy sy man off wijff, „als hy by der stede gezwōēn bode omboden wart van den „gerechte ofte van den wesemeests̄, te comene upter stede-„huus, dat die dan ter stont comen sall, upter stedehuus by „den gerechte ofte by den wesemeests̄, als hem die weet

„gedaen sall worden, upte verbuē̄n elcke reyse, die dair niet „quame iij ℔, eñ die ter stont te halen eñ te nemen van „synen gereedste gueden wt synen huyse, sonder meer rechts „dair ōme te spreken". Deze boete werd 12 Sept. 1480 tot 1 ℔ vl. verminderd (keurboek A bl. 113), toen den Rentmeesters ook dit recht verleend werd, en in 1507 op 1 schelling groot vastgesteld (instructie voor Weesm. klerk art. 16).

De ordonnantie van 1563 maakte in art. 49 weer eene andere regeling.

Ten derde waren Weesmeesters „speciaal geautoriseerd" om in sommige gevallen den eed af te nemen, (vgl. art. 4 der ordonn. 5, 6, 7, 9 enz.), hetgeen voormaals door het gerecht geschiedde. (*Zie Bijlagen* H, I, K).

Eindelijk hadden Weesmeesters, op hun verzoek, door eene resolutie van de Staten van Holl. en W.-Friesl. van 4 Dec. 1751, het recht gekregen om de boedels voor weezen te aanvaarden zonder een mandement van beneficie van inventaris, onder bepaling, dat nochtans die weezen niet verder zouden aansprakelijk zijn voor schulden, etc. dan tot het bedrag van de activa.

HOOFDSTUK IV.

§ 1. Het weesrecht, dat we tegenwoordig hoofdzakelijk beschreven vinden in den XVI titel van 't Iᵉ boek van het B. W. (van minderjarigheid en voogdij), was in den tijd van 't Oud-Hollandsch recht, in de gewesten waar Weeskamers bestonden, opgenomen in de ordonnantiën voor die instellingen gegeven.

We meenen aangetoond te hebben, dat in den regel, naar het seigneuriale, judicieele of magistrale karakter der Weeskamer, de oppervoogdij berustte bij Schout en Schepenen, bij

den Gerechte (Schout, Burgemeesters en Schepenen) of bij Burgemeesteren, en dat de Amsterdamsche Weeskamer was eene magistrale stedelijke instelling, gebaseerd op 't „aangeboren recht" van den poorter, een uitvloeisel van de rechtsverhouding van dien tijd. In menig artikel van de ordonn. zullen we de sporen van die vroegere bloedvoogdij terugvinden. Na de wording van het rechts-instituut der oppervoogdij te hebben nagegaan, hebben wij gezien dat Burgemeesteren de Weeskamer instelden.

Thans gaan we over tot de beschouwing van het Amsterdamsche Weesrecht — vervat in de ordonnantie op de Weeskamer, afgekondigd op last van mijne Heeren van den Gerechte van „der stedehuys" den 27 Januari 1563 en geregistreerd in keurboek F bl. 113 enz. (vgl. Handvesten II bl. 638) — voorzooverre het ons onmisbaar is om daaruit te leeren kennen:

a. de oppervoogdij of den werkkring van Weesmeesteren,
b. de voogdij.

We zullen gelegenheid hebben hier op te merken, dat, ofschoon de ordonnantie het niet in de eerste plaats voorschrijft, de oppervoogdij zich hoe langer hoe meer manifesteerde in de *zorg voor der weezen goed,* doch dat daarom noch het recht om voogden aan te stellen en toezicht te houden op hun beheer, noch de rechtspraak in weesrechtzaken verwaarloosd werd; terwijl de voogdij zich van lieverlede bepaalde tot de *zorg voor der weezen persoon.*

Voorzeker lag hieraan een goed beginsel ten grondslag. Geen voogd vermocht die waarborgen voor de zekerheid van den eigendom des minderjarigen te geven, welke een college van magistraats-personen schenken kon. Geen particulier had de gelegenheid het hem toevertrouwde kapitaal zoo veilig te beleggen, als dat ter Weeskamer kon geschieden. Niemand kon beter waken tegen benadeeling der minderjarigen, dan de Weesmeesters en hunne ambtenaren, die er om zoo te zeggen dagelijks mede bezig waren. En wanneer dan nog door verzuim, kwade trouw wellicht, een nadeel voor den wees ontstond, dan kon dit nadeel op den voogd of suppoost die 't

veroorzaakt had, en bij zijne insolventie op Weesmeesters, d. i. de stadskas, verhaald worden *). Deze betaalde dan uit, — fiscus semper solvens est — maar sprak voor hare schade de borgen aan. We zouden haast geneigd zijn om hier althans de suprematie van het oud-Vaderlandsche boven het Romeinsche Recht te erkennen. Toch wint de gewoonte veld om de Weeskamer uit te sluiten. Was het een bewijs, zooals de bekende rechtsgeleerde Mr. Jonas Daniël Meijer zegt, (Inst. Jud. V. 16) dat de Weeskamers met weinig zorg en groote onverschilligheid administreerden, dat het toezicht op het beheer der suppoosten even slecht en kostbaar was als dit beheer zelf, en dat die suppoosten steeds te recht of ten onrechte bescherming genoten, dat eindelijk de gelden in lands- of stedelijke kassen gestort niet dan met moeite en kosten waren terug te krijgen? Of was er zwaarwichtiger grond, dien Mr. Levyssohn zoekt en meent gevonden te hebben in de „algeheele kennis van familie-aangelegenheden „en bezittingen"? Doch ieder die ter Weeskamer aangesteld werd moest toch den „eed van secretesse" doen! Genoemde rechtsgeleerde noemt deze macht te feodaal!? Die feodale begrippen zijn dan zelfs in de XIXe eeuw doorgedrongen. Want hebben niet onze kantongerechten hetzelfde karakter? En onze bureaux van 't Successie-recht, onze belasting-cohieren dan?

Het is hoogst bezwaarlijk uit te maken, welke de reden van de impopulariteit der Weeskamers was. Wij, die ons hier bij de Amst. Kamer bepalen, durven verklaren, dat de opinie van Mr. J. D. Meijer alleen steunde op de ondervinding van de laatste jaren van de vorige, en de eerste jaren van deze eeuw. Toen gebeurde het, dat eenige suppoosten en mindere beambten het in hun gestelde vertrouwen schonden. Maar mag men daarvan der Weeskamer eene grief maken? Met onkreukbare trouw, en met eene nauwkeurigheid, die onze

*) 't Was een strijdvraag, maar zij werd in dezen zin beslist bij vonnis Hof v. Holland 23 Mei 1646 en Hoogen Raad 30 Mei 1653, vgl. v. Leeuwen, Roomsch Holl. R. I. 16, § 4.

bewondering verdient, werden groote zoowel als kleine kapitalen belegd en verantwoord. Natuurlijk waren daaraan administratie-kosten verbonden, doch deze waren niet bovenmate hoog. Het beweren dat de suppoosten zelfs ten onrechte bescherming genoten, achten wij geheel onbewezen, daar wij van zulke kuiperijen van het College van Weesmeesters nooit eenig spoor hebben ontdekt. Bovendien kon dit nooit nadeelig voor den wees zijn, daar immers de stadskas steeds aansprakelijk was voor de schade door hem geleden.

Veeleer zoeke men de oorzaak in de wijze van belegging die ter Weeskamer werd gevolgd, waarbij Weesmeesters als eersten eisch stelden: de hoogste zekerheid voor het behoud van het goed, des noods ten koste van een weinig meer rente verkregen. Daarom wierpen de door Weesmeesters uitgezette kapitalen niet zoovele baten af, als ze wellicht in handen van bloedverwanten, maar dan niet zonder risico, hadden opgebracht. Voeg daarbij dat het wellicht menigeen tegen de borst stuitte, zich, wanneer er kwestie was over het vervullen eener voogdij, aan de censuur der kamer te moeten onderwerpen; dat de Weeskamer niet spoedig van hare rechten op de oppervoogdij afstand deed, en in dubieuse gevallen van uitsluiting niet tegen processen behoefde op te zien, en we kunnen het ons verklaren, dat de testamentaire voogdij, die vroeger, toen de Weeskeuren gemaakt werden, tot de uitzonderingen behoorde, zoodat men daarover in de Amst. keur zelfs geene bepaling opnam, voortdurend groeide en als het middel werd aangegrepen om de Kamer uit te sluiten, zóó zelfs dat die uitsluiting, steeds met eerbiedige bewoordingen, van lieverlede vaste formule in het testament werd.

De codificatie van 't Weesrecht was een noodzakelijk gevolg van 't besluit tot oprichting der Weeskamer. Immers, weesrecht en ordonnantie voor de Weeskamer, tevens dienst doende als instructie voor de personen met de oppervoogdij belast, zijn meestal in het oud-Holl. Recht één. Toch is het niet onmogelijk, dat de codificatie ouder is dan de kamer, dat mijne Heeren van den Gerechte eene ordonnantie hebben ge-

maakt, om burgemeesters bepalingen voor te schrijven, naar welke zij zich in 't beheer moesten regelen, en om te gelijk der burgerij bekend te maken met het in dit opzicht geldende recht.

In de eerste jaren, tientallen van jaren misschien, na de oprichting der kamer, bleef dit recht met eenige noodzakelijke veranderingen bestaan. Burgemeesters en hunne gedelegeerden hadden immers dezelfde roeping. Maar toen het college van Weesmeesters, door 't verkrijgen van zekere rechtsmacht, ook een ander karakter had gekregen, moest dat natuurlijk in de ordonnantie — het Weesrecht — doorstralen, en werd het noodig — waarschijnlijk tusschen 1512 en 1532 — eene nieuwe ordonnantie te maken, die niet tot ons is gekomen. Wel wordt in de instructie voor den Weeskamer-klerk, van 1507, gesproken van het „Weesboeck" en „de oude ordinañ daeraf gemaect" of van „d'ordinañ van dẽ Weesboeck", doch, blijkens het oudste ons bewaarde Weesboek (1468—1486), moet hier onder verstaan worden een reglement op de heffing der intitulatiegelden (toen reeds 1 $^{0}/_{00}$) en niet eene „ordonn. op de Weescamere", waarvan we eerst in eene keur van 11 Januari 1533 (keurb. D bl. 189) melding vinden gemaakt.

De ordonnantie is lang niet systematisch, lang niet uitvoerig, maar noodeloos omslachtig, wijl ze dikwijls tweemaal hetzelfde zegt. Toch is zij in vele opzichten merkwaardig, omdat ze verscheidene bepalingen bevat, die onmiskenbare sporen dragen van het stedelijke karakter der weeskamer, van de bloedvoogdij, op wier puinhoopen zij regeerde. Uit een juridisch oogpunt moge men er den wetgever een verwijt van maken, dat het nageslacht op verscheidene vragen in de ordonn. geen antwoord zal vinden, uit een historisch oogpunt zal men dankbaar moeten erkennen, dat vele bepalingen van het oudere recht door haar tot ons zijn gekomen.

De ordonnantie regelt niet de *testamentaire voogdij*, zij rept er zelfs met geen enkel woord van. Natuurlijk vindt men er nog minder eene bepaling omtrent de *uitsluiting der kamer*. De weeskamer onthield zich van alle inmenging en liet het behartigen der belangen van de minderjarigen den

Gerechte over, als haar van die uitsluiting bleek, door de inlevering van een *extract* uit het testament, na 1777 voorzien van het volgende declaratoir, door Burgemeesteren vastgesteld:

„Accordeerd dus verre met de origineele minute (of grosse) „getekent als boven, en verklare ik ondergetekende Notaris „wijders, de bovenstaande clausule, inhoudende de uitsluiting „der Weeskamer, volledig en ongemutileerd van het begin „tot aan desselfs einde, te hebben geëxtraheerd, declarerende „wijders, dat buyten dit geëxtraheerde geene periodes meerder „in het gemelde testament zijn gesteld, welke de Weeskamer „of Heeren Weesmeesteren dezer stad eenigsins zijn concer„nerende" (groot memoriaal XIII bl. 61).

Weesmeesters meenden vroeger steeds recht te hebben op een *afschrift* van het geheele testament, en hebben daarover meermalen de erfgenamen in rechten betrokken. Zonderling genoeg met dikwijls verschillend resultaat.

Met de oppervoogdij van de Weeskamer was vroeger de testamentaire voogdij zeer goed bestaanbaar. De ordonnantie behield hare kracht alleen in dit opzicht niet, dat Weesmeesteren den voogd niet aanstelden, slechts bevestigden, en dat deze geene zekerheid behoefde te stellen. Dit veranderde evenwel, toen *testamentaire voogdij* synoniem werd met *uitsluiting der weeskamer*. Reeds in 1603 (vgl. Weesmeesteren Resolutie van 22 Juli in het Secreet Resol. boek I f°. 19vo) klaagden weesmeesters er over, dat de vermogende lieden de Weeskamer uitsloten en dat ze daardoor met minder productieve boedels belast werden. Zij stelden daarom vast, dat die vermogende lieden het beneficie der seclusie hooger moesten betalen, dan de 4 stuivers, die tot dien datum aan de weeskamer betaald werden, en vermeerderden die som tot 10, 15 en 20 stuivers, naar believe van Weesmeesters.

We zullen ons derhalve hier moeten blijven bepalen tot de eenige andere species van voogdij: de *datieve*, omdat daarmede alleen de weeskamer te maken had.

§ 2. Volgens de ordonnantie waren „der Weeskamer subject" —. behalve de personen die publica auctoritate onder de bescherming van 't Weesrecht waren gesteld (stedekinderen, krankzinnigen etc.), of na 't bereiken van de meerderjarigheid, bij rade van Weesmeesters en bloedverwanten, onder „voogdye ēn toesicht" van Weesmeesteren waren gebleven (vgl. art. 25) — alle personen, die één hunner ouders of beiden hadden verloren. De ordonn. schijnt de half verweesden evenzeer onder de uitdrukking „weesen of weeskinde„ren" te rangschikken als de eigenlijk gezegde weezen, en dat klinkt niet vreemd wanneer we de Groot's definitie voor „wees" kennen: (Inl. I. 7 § 1.) „die door onbekwaamheid om zich zelfs te redderen onmondig zijn." Volgens art. 24 kwam de minderjarige „onder syn selues voechdye" bij 't bereiken van zijn 25^e^ jaar. Of de veelzijdig aangevallen regel van de Groot, dat oudtijds de vrouw met het 12^e^, de man met het 15^e^ jaar meerderjarig werd, dan wel eene andere gewoonte hier gold, is ons niet gebleken. Vroeger meerderjarig werd men:

a. door 't aangaan van een huwelijk, doch dan moesten steeds voogden en Weesmeesters toestemming geven, zoolang de man niet den 24-jarigen, de vrouw den 25-jarigen leeftijd had bereikt;

b. door 't verkrijgen van venia aetatis. Het is ons niet duidelijk geworden, of de Groot en van Leeuwen recht hebben in hun beweren, dat deze *alleen* door de Lands-overheid, of door eene rechtbank, daartoe gemachtigd, kon verleend worden, noch of deze machtiging aan het gerecht te Amst. verleend was (de Groot I. 10 § 3, van Leeuwen I. 16 § 11). Dit laatste komt ons onwaarschijnlijk voor.

Zoolang men minderjarig was of als onmondig werd beschouwd, stond men „*in 't Weesboeck*" dat wil zeggen: miste men de beschikking over zijn goed, moest men, om het te vervreemden of te bezwaren, de goedkeuring van Weesmeesteren — die daarover eerst voogden en bloedverwanten moesten hooren — hebben verkregen (art. 26), en bovendien die van burgemeesteren als overste voogden. Behalve uit den

Codex in keurboek C fo. 1vo, luidende: „Item zoo zullen „oick die secretarissen eedt doen, dat zy by horen weten geen „brieuen van verlydinge over weduwen, wezen ende stedekin„ren en zullen schryven of teykenen, tenzy dat die zelue „brieuen verclaren ende houden by horen rechten mombair, „ende *by consent den Rade* van deser stede ende hoir vier vie„rendelen, zomen die naest gecrigen can," is ons dit uit verscheidene acten gebleken, en in de keur van 1533, meermalen aangehaald, wordt dit nog als vereischte gesteld; toch geeft de ordonnantie het niet op, en spreekt het formulier in Amst. Secr. bl. 13, zoowel als Wagenaar III bl. 326, van de toestemming van *Schepenen*, doch deze werd vereischt in 't geval van *testamentaire voogdij*. Eene zekere vrijheid was den minderjarige evenwel gelaten. Wel was zij niet groot en zij zal daardoor aanleiding hebben gegeven tot veelvuldige overtredingen. Eene obligatio naturalis ontstond altijd dan, wanneer het onderwerp der obligatie 20 stuivers te boven ging (art. 27); men mogt met den onmondige een contract van koop of verkoop, beneden dat cijfer, aangaan, hem leenen en borgen en deze som met hem verspelen. Was 't maar iets meer, dan sprak men er geen recht over, en in de drie laatste gevallen „corrigeerde" men den delinquent bovendien „arbitralyck".

Een ander voorrecht voor den wees sproot uit de gelijkheid van Weesmeester- en Schepen-kennissen, ten opzichte van parate executie en preferentie. We hebben daarover reeds een en ander gezegd (bl. 31). Bovendien schortte art. 30 de verjaring van schuldbrieven, die het eigendom van weezen waren, gedurende hunne minderjarigheid op.

Eindelijk berekenden de Commissarissen van de Desolate boedelkamer hun recht van 2 pCt. niet over de sommen waarvoor de weezen preferente schuldeischers waren, blijkens een verbod van Mijne Heeren van den Gerechte van 8 Juni 1666 (Secreet Resol. boek der W. K. I. bl. 67).

§ 3. De eerste bemoeiingen van de Weesmeesters, wan-

neer hun niet van de uitsluiting der kamer of van de benoeming van testamentaire voogden bleek, strekten tot de aanstelling van voogden over de minderjarigen, achtergelaten door personen, binnen de jurisdictie der stad overleden. Dat overlijden moest, volgens art. 2, door den „dienaer van de parochiekercke, die gewoon is de baer voor 't sterfhuys te brengen, voor ende aleer de aflyvige begraven was" aan de kamer worden bekend gemaakt. In latere tijden, toen de verdeeling in parochieën officieel niet meer erkend was, behoorde het tot de plichten van den doodgraver van iedere kerk of kerkhof, om, aan 't einde van iedere week, de door hem begraven personen optegeven (instructie voor de doodgravers 3 Mei 1672). Tijdens de afkondiging der ordonn. hield de secretaris de doodboeken; later werden mindere ambtenaren daarmede belast: kleine afwijkingen van de ordonnantie, waarvoor men geene speciale ampliatiën noodig oordeelde.

Die doodboeken — men hield afzonderlijke registers voor iedere kerk en ieder kerkhof — hielden formulieren in van dezen vorm:

N. N. wonende . . . . overleden den . . . .
laat . . . . . . kinderen na.

Naast die doodboeken, hield men een register waarin degenen werden opgeteekend, die buiten Amsterdam begraven, vermoedelijk overleden, of op zee of eenige andere wijze vermist waren, zonder dat hun dood wettig geconstateerd was. Dit Register werd het *Kalisboek* genoemd.

De ambtenaar met het zuiveren — zoo noemde men het bijhouden der doodboeken — belast, deed aan Weesmeesters, in de eerstvolgende vergadering, — Weesmeesters hielden dagelijks, met uitzondering van Zondag, Maandag en Zaterdag zitting — opgave van de personen in die week overleden, waardoor Weesmeesters in de gelegenheid werden gesteld „den overgebleven man oft vrouw, oft anders dient behoort" door den bode voor zich te ontbieden, op een door hen te bepalen dag (art. 2). De bode plaatste de opgeroepenen naar volgorde op de rolle. Het bewijs van uitsluiting der

kamer, of de benoeming tot voogd bij testament of acte van voogdijstelling moest dan ter tafel worden gebracht, en hiermede liep bij *uitsluiting* de inmenging der kamer af. De langstlevende der ouders of de testamentaire voogden gaven nu op, wie de naaste bloedverwanten van de bestorven zijde, „die by huys zyn", waren, welke moesten worden opgeroepen om tegenwoordig te zijn bij en medetewerken tot de benoeming van voogden, de inlevering van inventaris of „boelschrift," het doen van vertichting of scheiding, enz. Binnen zes weken na het overlijden moest alles afgeloopen, het goed in 't Weesboek opgeschreven en, behoudens ééne exceptie, ter weeskamer afgegeven zijn, om daar bestuurd en bewaard te worden. Deze termijn was vrij kort. Daarom kon hij, met vergunning van Weesmeesters, altijd verlengd worden, doch bij expresse verklaring van de verwanten moest daarvan blijken (art. 3). Alleen maakte men eene uitzondering voor 't geval, dat de overledene aan „pest ofte andere heete contagieuse ofte voortspruytende sieckte" bezweken was. Dan verdubbelde de ordonn. den tijd (art. 19).

Op den bij de insinuatie bepaalden dag kwamen nu de langstlevende der ouders met de bedoelde bloedverwanten en de Weesmeesters — gewoonlijk 2 hunner — bijeen. In 't benoemen der voogden waren Weesmeesters bijna geheel vrij. Wel waren ze aan sommige regelen gebonden, maar feitelijk hadden de bloedverwanten op de keus geen directen invloed; ze hadden geene stem daarin, en weesmeesters konden aan de woorden van art. 35 „nut ende bequaem," welke beide eigenschappen vereischt werden, de interpretatie geven, die zij zelven wilden. Gaarne zal men aannemen, dat de achtbaarheid en de eerlijkheid van het College tegen misbruiken waarborgde, maar dan bleef toch het autocratische principe hinderen en aanstoot geven aan de bevolking van een land, dat de grootste godsdienstige en burgerlijke vrijheid huldigde. Deze bepalingen streden met de rechtsovertuiging van het volk, en het kan niet anders, of zij hielden de impopulariteit der weeskamer gaande. Hielden de Weesmeesters zich

bij hunne benoeming altijd aan hetgeen voorgeschreven was, dan bestond er inderdaad eene *second hand* bloedvoogdij. Eerst de vader — of onder dit woord alle adscendenten begrepen waren, schijnt bevestigend te moeten worden beantwoord — en in de tweede plaats het „naeste bloet." Vrouwen, zelfs moeder en grootmoeder, waren onbekwaam geoordeeld om de voogdij aantenemen (art. 36). 't Gemeene lands recht bepaalde dit wèl voor vrouwen, maar zonderde moeder en grootmoeder uit. Bij testament en met seclusie van de weeskamer kon de moeder hier ter stede echter wèl voogdesse over hare minderjarige kinderen zijn. Men schijnt dus successivelijk genoodzaakt geweest te zijn met het minder liberale stedelijke weesrecht te breken. En in het midden der 18e eeuw is men zelfs, waar het datieve voogdij gold, geheel van de ordonnantie afgeweken. Het meermalen aangehaalde werkje »Amsterd. Secretary, bl. 355, zegt immers uitdrukkelijk „een vader of moeder en bij gebreke van dien een grootvader of grootmoeder bequaam zijnde gaan voor alle andere in de voogdij van hare kinderen en kindskinderen." Bij eene resolutie van Weesm. werd dit, 9 April 1751, zoodanig gewijzigd, dat aan iedere vrouw, zelfs aan de moeder die de voogdij waarnam, een „bequaam manspersoon" als raadsman moest worden ter zijde gesteld (Secr. Resol. boek I, f°. 100vo). Moeder zoowel als grootmoeder moesten steeds cautie fideïjussoir stellen en afstand doen van „'t beneficium Senatus Consulti Velleiani en andere beneficien den vrouwen competerende". Art. 36 bepaalde dit reeds voor het geval, dat weesmeesters hadden goedgevonden, moeder of grootmoeder met hare toestemming de administratie te geven. De benoemde voogd had hierin stem. Hare taak was dan de rente te ontvangen, te beheeren en ten „meesten oirbaer" van de minderjarigen aantewenden. Werd de vader tot voogd benoemd, dan moest hij cautie juratoir stellen (art. 35); hij mocht zich op eene boete van 25 gulden niet aan de voogdij onttrekken. De bloedverwanten, wien de voogdij opgedragen werd, waren, als ze geen wettige redenen van vrij-

stelling hadden, (de ordonn. geeft ze niet op, vgl. dus de Groot I. 7 § 6. van Leeuwen I. 16 § 5) gehouden die te aanvaarden. Zij behoefden geene zekerheid te stellen; de ordonn., noch het formulier van voogdijacte (Amst. Secr. bl 356) maken er melding van; doch volgens het algemeen geldende recht hadden de minderjarigen een recht van stilzwijgende hypotheek op alle de goederen van hunnen voogd (vgl. de Groot II. 48 § 16. van Leeuwen IV. 13 § 6). Tijdens de ordonnantie hadden de voogden recht op hetzelfde salaris als de suppoosten; later werd het gewoonte, dat de verwanten de voogdij „uit liefde" waarnamen. Geen der ouders werd tot voogdij of administratie toegelaten wanneer hij door testamentaire dipositie, huwelijksche voorwaarde enz. uitgesloten was van de nalatenschap der minderjarigen, voor 't geheel of voor dat deel waarin de minderjarige erfgenaam was (art. 35, 36). Het tweede huwelijk van den overblijvende der ouders deed de voogdij ophouden. Vermoedelijk mocht de vader herbenoemd worden. Vóór het hertrouwen moest de vader of de moeder rekening en verantwoording ter Weeskamer afleggen, en het saldo aan den nieuwen voogd overgeven (art. 37); bij gebreke daarvan werden de goederen van den tweeden echtgenoot, ten behoeve van den minderjarige, mede verbonden.

Bij ontstentenis van bloedverwanten, of wanneer deze niet in de termen eener benoeming vielen, werden door Weesmeesters andere personen met de voogdij belast (art. 38). Deze „goede lieden" werden gewoonlijk suppoosten genoemd, en waren voor hun leven aan de weeskamer verbonden. Zij werden als zoodanig door weesmeesters, bij advies van Burgemeesters aangesteld, en moesten terstond daarna voor een aanmerkelijk bedrag zekerheid stellen met 2 borgen. Het suppoostambt was een voordeelig baantje, dat echter niet bizonder in achting schijnt geweest te zijn. Het salaris, dat ze mochten in rekening brengen, werd in art. 40 bepaald op de 40e penning (2½ pCt.) van den ontvang en de 60e penn. (1⅔ pCt.) van de hoofdsom van afgeloste rentebrieven, van verkochte huizen, en andere roerende en onroerende goederen. Voort-

durend werd van dit art. afgeweken; eindelijk was het gewoonte geworden om alleen de 20e penn. (5 pCt) van de inkomsten in rekening te brengen (zie Amst. secret. bl. 362).

De formulieren voor de acten van cautie der suppoosten, van voogdij op verwanten en suppoosten, die van ontslag en surrogatie van voogden vindt men: Amst. Secret. bl. 356 seq. Deze acten van voogdij werden geregistreerd in het *voogdijboek*, opdat ter Weeskamer terstond zou kunnen blijken, wie op zijn tijd moest opgeroepen worden om rekening en verantwoording voor weesmeesters afteleggen.

De verplichtingen van den voogd bestonden in de eerste plaats in het aanvullen van den persoon des minderjarigen, hem te vertegenwoordigen waar en zoo dikwijls hij in rechten moest optreden, inventaris op te maken en ter Weeskamer over te leggen, den gemeenen boedel te scheiden, het goed ter Weeskamer te brengen, te zorgen voor het onderhoud en de opvoeding, en in verband daarmede de jaarlijksche inkomsten van den minderjarige te beheeren, toestemming te geven tot een huwelijk enz. Wij hebben reeds gezegd dat de verplichtingen van den voogd in de meeste gevallen alleen betroffen *den persoon* van den minderjarige, en dat de verplichting tot beheer van *de goederen* langzamerhand uitsluitend bij Weesmeesters kwam. De ordonnantie schreef dit niet voor, wel het *bewaren* van der weezen goed (art. 1, 12, 16). Ook in 1687 was het nog niet gebruikelijk (vgl. Notificatie v. Weesmeesteren, Amst. Secr. bl. 360, 361). Verscheidene schrijvers over Weesrecht hebben dit reeds opgemerkt, en er der Weeskamer een grief van gemaakt. Het schijnt evenwel aan de aandacht van Mr. Bergsma ontsnapt te zijn. Waarschijnlijk heeft dit zijn oorzaak in de omstandigheid, dat hij de Weeskamers alleen uit de ordonnantiën leerde kennen; en menig voorbeeld hebben wij reeds aangehaald, waaruit blijkt, dat deze niet als in allen deele betrouwbare bronnen zijn aan te merken.

Wij meenden, in eene afzonderlijke paragraaf, de zorg voor de *goederen* der minderjarigen te moeten behandelen. Daarbij

treden Weesmeesters geheel op den voorgrond als administrateurs. Men leert daaruit bovendien de wijze kennen, waarop zij het eigen kapitaal der Weeskamer — waarmede we in een volgend hoofdstuk zullen kennis maken — beheerd en tot zulk een belangrijk cijfer opgevoerd hebben.

Bij de zorg voor den *persoon* des minderjarigen daarentegen verdienen de voogden en de voogdij meer de aandacht, en bekleeden de Weesmeesters een secondairen rang.

§ 4. De eerste verplichting van den voogd, (vader, moeder, verwant of suppoost) was, te zorgen voor het opmaken van den inventaris. Dit behoorde tot eene serie van handelingen, die noodig waren tot het voorbereiden van het *Bewijs*. Met eene kennelijke voorliefde wordt dit Bewijs, benevens *inventaris*, *uitkoop*, *vertichting*, door de ordonn. geregeld. Bijna de helft der artikelen (art. 3—23) is daaraan gewijd. Trouwens de ordonn. is, blijkens den aanhef, juist dáárvoor gemaakt.

Het opmaken van den inventaris was een regel, die door iederen voogd moest worden in acht genomen. Het was echter altijd geoorloofd vrijstelling daarvan aan de verwanten te verzoeken. Hunne toestemming daartoe moest evenwel door Weesmeesters bekrachtigd worden (art. 4). Op verzoek van de verwanten waren de voogden zelfs *verplicht* een inventaris over te leggen (art. 5). De inventaris moest omschrijven alle „goederen. „meubelen ende immeubelen, huysen, erven, pachten, renten, „schepen, gelt, actiè, schulden en onschulden, silverwerk, „riemen, klenodiën, kleederen en huysraet" (art. 4), en de waardeering door deskundigen of door een der belanghebbenden bevatten. De inventaris moest in handen van Weesmeesters beëedigd worden (art. 4) (*zie Bijlage* K.). Verzwegen of achtergehouden goed werd verbeurd ten behoeve van de minderjarigen, tenzij het verzwijgen op een abuis berustte. Den rendant van inventaris kon hiervoor de eed worden opgelegd (art. 5). Weesmeesters behoefden niet bij 't opmaken van den inventaris tegenwoordig te zijn. Alleen voor het geval dat men onwillig en daarom op bevel van 2 Schepenen in

zijn eigen huis gegijzeld werd, mochten Weesmeesters door hunnen Secretaris, in tegenwoordigheid van de verwanten of de buren, den boedel doen inventariseeren (art. 17, 18). Door testamentaire dispositie, kon niemand van 't opmaken van den inventaris ontslagen worden (art. 8). De inventaris werd gewoonlijk ten overstaan van een notaris opgemaakt in tegenwoordigheid van de verwanten en voogden. Ook geschiedde het in den boedel, waaruit den minderjarigen, onder den titel van erfenis, iets opkwam (art. 13). Dit was noodzakelijk opdat de Weesmeesters in staat zouden zijn om, na overleg met de verwanten, te beslissen of het in 't belang van den minderjarige was den boedel te repudieeren (zie het formulier hiervan: Amst. Secret. bl. 370). Wanneer er evenwel geen verwanten bestonden, dan moest de inventaris ter Weeskamer onderzocht en beëedigd worden (art. 7). Evenzoo moest de verklaring, dat er geen batig saldo aanwezig was, indien Weesmeesters dispensatie van 't opmaken van den inventaris hadden gegeven (art. 6), ter Weeskamer beëedigd worden. In margine van 't dood- of kalisboek werd dan aangeteekend: „den ...... heeft ...... weduwnaar, (weduwe) verklaard „geen middelen te hebben om zijne (hare) kinderen iets voor „moeders (vaders) erf te konnen bewijsen, hetwelk ...... „naaste bloedverwanten van moeders (vaders) zijde getuigden „waarheid te zijn. Present de Heeren ...... Weesmeeste„ren." (Zie Amst. Secret. bl. 354).

Waren beide ouders zonder iets na te laten overleden, dan werden de „schamele weezen" den regenten van de godshuizen hunner religie, van burger- of aelmoesseniersweeshuis aanbevolen, indien het niet mogelijk was, hen bij familieleden pro deo te huisvesten.

§ 5. Wanneer uit den inventaris nauwkeurig bekend was, uit welk actief een gemeenschappelijke boedel, waarin een deel aan minderjarigen toekwam, bestond, dan konden de gezamenlijke gerechtigden tot de *scheiding of vertichting* overgaan.

Op dezen algemeenen regel was ééne uitzondering toegela-

ten voor den langstlevende der ouders. Deze kon n.l. volstaan met na den inventaris, — meestal echter ging deze handeling samen met dispensatie van het opmaken van den inventaris, en werd de boedel in de plaats daarvan door beëedigde schatters gewaardeerd, of bepaalde de langstlevende der ouders het actief zelf — eene acte van *uitkoop* (zie Amst. Secr. bl. 350, 352) voor Weesmeesters te passeeren en daarbij aan te nemen, om, bij meerderjarigheid of eerder huwelijk, zijnen kinderen eene zekere geldsom te betalen, waarvoor hij het voorrecht had „ongedeelt in den boedel te blijven sitten". Voogden en verwanten moesten hiertoe bij „expresselijke verklaringe", ter Weeskamer afgelegd en geregistreerd, hunne toestemming geven. In 1507 was bovendien de toestemming van burgemeesters noodig (Instr. W.k. klerk art. 13) doch in 1532 gold reeds de bepaling van de ordonn. (art. 3). In dit geval moest deze verbintenis meestal met 2 borgen, of met hypotheek op vast goed „gesterkt" worden (Amst. Secr. bl. 352) (art. 16). Evenwel konden de gelden na den uitkoop ook ter Weeskamer gebracht worden, om daar te worden bewaard. Geschiedde er uitkoop in plaats van scheiding, dan bleven alle schulden des boedels ten laste van den langstlevende der ouders. Daar het kon gebeuren dat de crediteuren des boedels door deze res inter alios een groot deel van hunne zekerheid verloren, gaf eene Resolutie van 't gerecht, d.d. 31 Juli 1656 (zie keurboek N f°. 19), den crediteur het recht om zijne vordering binnen 1½ jaar op den minderjarige, voor diens aandeel, te verhalen. De uitkoop had steeds voor Weesmeesters plaats, tenzij de Weeskamer uitgesloten was; dan werd de acte ten overstaan van een Notaris verleden, en moest zij ter Weeskamer overgelegd worden, om daar te worden aangeteekend. Wij behoeven hier niet te wijzen op het veelzijdig nut, dat deze gewoonte had, vooral voor ouders wier zaken geen versnippering van kapitaal toelieten. Het kon niet dan in 't voordeel van de minderjarigen zijn, daar de ouders wel iets wilden opofferen om geene belemmering in hunne zaken te ondervinden.

Men kan nu gevoegelijk onderscheiden tusschen de vertichting: *a* van de ouderlijke nalatenschap, *b* van dat, wat de minderjarigen van anderen erfden. Deze verdeeling is van belang, omdat er alleen sprake was van bewijs bij de sub *a* genoemde.

De oudste keur betreffende het weesrecht, d.d. 30 Maart 1466 (*zie Bijlage* A), behelst de verplichting van den langstlevende der ouders om, op boete van 5 ℔ Holl., binnen 5 weken voor 't gerecht te vertichten (keurb. A bl. 41vo). In 1532 gold echter reeds de bepaling van de ordonnantie; we zagen hoe die samenhangt met het rechterlijk karakter van de Weesmeesterbank (bl. 28). Evenals art. 3 der ordonn., schreef laatstgenoemde keur reeds voor, dat die vertichting moest plaats hebben voor Weesmeesteren, binnen 6 weken na de begrafenis, behoudens verlenging van dien termijn door Weesm. (art. 3,20) of het geval dat de overledene aan besmettelijke ziekte gestorven was (art. 19), in tegenwoordigheid der naaste verwanten die daartoe opgeroepen werden. Bij hunne ontstentenis en ook wanneer zij weigerachtig bleven om aan de scheiding mede te werken, had deze alleen ten overstaan van Weesmeesters plaats (art. 7, 10. Dit laatste art. bepaalt de boete voor den onwillige).

Wanneer de overgebleven vader of moeder, binnen den bij de ordonnantie bepaalden tijd, niet het erfdeel van de minderjarigen ter Weeskamer had opgebracht of uitkoop gedaan had, verviel hij in de eerste plaats in eene boete van 12 gulden (art. 3), en leed hij bovendien het nadeel, dat alle aanwas of vermeerdering van zijne bezittingen mede ten voordeele van de minderjarigen kwam, terwijl hij geheel alleen de schade of vermindering van den gemeenen boedel moest dragen (art. 21). En wanneer de langstlevende der ouders geld had opgenomen en daarvoor een gedeelte des gemeenen boedels had bezwaard, bleef dit verband alleen kleven op de goederen, die niet aan den minderjarigen werden toegescheiden, omdat „der kinderen goederen altijt suyver ende onbeswaert" werden gehouden (art. 22).

In weerwil van deze strafbepalingen schijnt het toch meermalen voorgekomen te zijn, dat de overblijvende der ouders het derde artikel niet nakwam. Voor 't geval van een tweede huwelijk ontstonden uit dit verzuim velerlei „inconvenientien, questiën ende geschillen," die mijne Heeren van den Gerechte wenschten te voorkomen. Zij hadden dus in art. 23 bepaald, dat niemand mocht hertrouwen, vóórdat het gebleken was, dat aan de bepaling van art. 3 was voldaan, en zij stelden daarop als boete: het verlies van een achtste deel van de goederen van dengene wiens 2de huwelijk toch voltrokken was. Na de oprichting van 't college van Commissarissen van huwelijksche zaken, moest de trouwlustige weduwnaar of weduwe na de huwelijksaanteekening eene acte van consent, door den Secretaris van de Weeskamer onderteekend, medebrengen. Deze acte luidde: „De Heeren Weesmeesteren consenteren voor zoo „veel haar E.E. aangaat, dat de huwelijkse proclamatiën van „........ weduwnaar (weduwe) van........, haren voortgang zullen mogen hebben. Actum ter Weeskamer deser „stede den........" Commissarissen lieten dan in margine van 't Register aanteekenen. „Hij (zij) Wkamer voldaen den ...." De drie huwelijks proclamatiën konden eerst dan geschieden. Werd de acte van consent niet vertoond, dan roieerden Commissarissen de huwelijksaanteekening zonder anderen vorm van proces.

Wanneer de langstlevende der ouders overleden was alvorens aan het bepaalde bij art. 3 te hebben gevolg gegeven, dan rustte deze verplichting op de oudste of naaste bloedverwanten, onverschillig of zij van vaders of van moeders zijde den minderjarige bestonden (art. 9). Ze moesten daartoe alles in acht nemen, wat hiervoor van den overblijvenden vader of moeder is gezegd; alleen was er geen sprake van eene scheiding, wanneer al de achtergebleven kinderen minderjarig waren: vgl. art. 43. De eenige boete die tegen hen was bedreigd stond in art. 3 vermeld.

Eene dergelijke verplichting hadden de bloedverwanten — de tweede echtgenoot hieronder begrepen, — van den laatst-

stervende der ouders, indien, na het overlijden des eersten, de gemeene boedel behoorlijk gescheiden was (art, 11). Bij nalatigheid als voren, betaalden zij niet meer dan 6 gulden.

Was op de boven beschrevene wijze de scheiding tusschen de overblijvende der ouders, (meerderjarige broeders en zusters), en de minderjarigen geschied, of hadden de voogden (naaste bloedverwanten) nauwkeurig aangetoond, waaruit het erfdeel der minderjarigen bestond, was hiervan in beide gevallen eene authentieke acte opgemaakt of had de langstlevende der ouders met de vertegenwoordigers van zijne minderjarige kinderen en met goedvinden van Weesmeesters een accoord van uitkoop getroffen, dan noemde men dit, met een algemeenen term: *„den minderjarigen is bewijs gedaan"*, terwijl het bedrag van dit bewijs *hoofdgeld* werd genoemd. Naar onze meening heeft deze uitdrukking alleen iets te maken met de ouderlijke nalatenschap (wellicht ook met die der adscendenten), die van rechtswege den minderjarige toebehoorde, omdat men niet sprak van het *bewijs* der nalatenschap van een broeder, eene moei, een vreemde enz. Nergens worden voorbeelden van zoodanige acten van bewijs gevonden. Hierbij volgde men een gansch anderen weg.

Indien aan personen die in 't Weesboek stonden eene erfenis was gemaakt, moest de boedelhouder binnen zes weken na 't overlijden van den testateur een behoorlijk beëedigden inventaris ter Weeskamer overleggen; de voogden moesten de authentiek gepasseerde boedelscheiding door Weesmeesters laten goedkeuren (art. 13) en het aandeel ontvangen. Ook legaten werden door de erfgenamen aan de voogden ter hand gesteld (art. 14), en wanneer deze die goederen of gelden ter Weeskamer afleverden werd daarvan ter hunner verantwoording opgemaakt eene *acte van opgebracht goed* (vgl. het formulier, Amst. Secret. bl. 367). Deze acte stond gelijk met de zoogenaamde acte van bewijs, die voor de ouderlijke nalatenschap werd opgemaakt.

Van het doen van scheiding kon niemand bij testamentaire dispositie worden ontheven (art. 8), tenzij de testateur de

Weeskamer uitgesloten had. Hij die onwillig was, om tot de scheiding over te gaan, kon op bevel van 2 Schepenen gegijzeld en tot de scheiding gedwongen worden; immers hij werd niet losgelaten alvorens daartoe zijne medewerking te hebben toegezegd; middelerwijl mocht hij geen handel drijven (art. 17). Weesmeesteren konden evenwel vergunning geven aan den overblijvende der ouders, om zonder scheiding „in den boedel gemeen te blijven sitten" (bij uitkoop), of dispensatie geven van scheiding en bewijs, indien er niets te scheiden viel (art. 6).

Alle goederen die aan personen in 't Weesboek staande ten deel vielen, onder welken titel ook, behoorden ter Weeskamer te worden afgegeven, al hadden ook andere personen er aandeel in. De eenige uitzondering werd hierop gemaakt bij uitkoop.

§ 6. In algemeene trekken hebben wij reeds de verplichtingen van den voogd geteekend. Thans zullen wij, de ordonnantie tot uitgangspunt nemende, meer en détail nagaan wat de voogden in acht moesten nemen, wanneer de handelingen in de vorige paragraphen beschreven verricht waren.

Al aanstonds kunnen we, naar den aard der verplichtingen, onderscheid maken tusschen de voogdij van den langstlevende der ouders en die van verwanten of suppoosten.

De vader of moeder had het wettelijk vruchtgenot van de goederen zijner of harer minderjarige kinderen, zoolang niet de zoon het 18e, de dochter het 15e levensjaar had bereikt of eerder gehuwd was (art. 31). Wagenaar III, bl. 279 verzekert, dat men reeds lang voor zijn tijd, van deze bepaling was afgeweken en van de goederen van zoon of dochter beide tot het 25e jaar de vruchten trok. Daarvoor was men gehouden voor de opvoeding en het onderhoud der kinderen te zorgen (art. 31, 33). Over 't algemeen was onder de goederen niet begrepen al wat de minderjarige krachtens uitersten wil, schenking enz. verkreeg, tenzij het onder bepaling van het tegendeel gegeven was, of het vruchtgebruik daarvan door

Weesmeesters, na ingewonnen advies van de naaste bloedverwanten, geheel of gedeeltelijk den langstlevende der ouders werd toegewezen (art. 31). Wanneer deze nu gedeeltelijk de vruchten genoot, moest hij, als ieder ander voogd, het overblijvende deel besturen en het saldo bij de jaarlijksche afrekening ter Weeskamer deponeeren. Vóór Wagenaar's tijd was er nog eene bepaling, die vader of moeder de vrijheid gaf zich, nadat de minderjarige het 18e of 15e jaar had bereikt, van het onderhoud en de opvoeding te ontslaan, mits zij daarvan, in tegenwoordigheid der verwanten, voor Weesmeesters eene verklaring wilden afleggen en daarop de beschikking van dit college wilden afwachten (art 32). Waren de weezen dan niet in staat voor zich zelven te zorgen, dan konden Weesmeesters òf hen elders besteden, òf aan vader (moeder) eene toelage geven, waartoe des noods het kapitaal mocht aangesproken worden.

Geen dezer bemoeiingen had de moeder, zoolang men althans niet van de ordonn. was afgeweken. Zij mocht evenwel de administratie voeren (art. 36), hetgeen tot de taak van alle voogden behoorde, en in het volgende bestond: op vaste tijden ter Weeskamer de schuldbrieven lichten tegen afgifte van een ontvangbewijs, en binnen 12 weken de interessen daarop verschuldigd ontvangen en de stukken terug brengen, of, bij verzuim daarvan, de daarop vastgestelde boete betalen, huurpenningen innen, en overigens alles doen om de inkomsten te kunnen verantwoorden. Uit dit inkomen werden de kosten van opvoeding en onderhoud bestreden; het overblijvende saldo werd, zoo mogelijk, productief gemaakt en bij 't einde van het administratie-jaar ter Weeskamer afgegeven.

Aan bloedverwanten of vreemden met de voogdij belast werd gewoonlijk voor onderhoud en opvoeding door Weesmeesters, in overleg met de naaste bloedverwanten, eene som toegelegd uit de inkomsten van den wees. Was het bedrag der revenuen te klein, dan mochten op advies van Weesmeesters ook de onroerende goederen te gelde gemaakt worden

(art. 42), en desnoods het kapitaal worden aangesproken; m.i. ligt dit in de woorden van 't aangehaalde artikel „daarinne „doen, so best ende oorbaerlyck tot proffyte der kinderen „dient ende behoort", opgesloten. Er bestonden geen bepalingen, die de voogden er toe dwongen om de weezen zelf te huisvesten en op te voeden. Het uitbesteden zal dus wel regel zijn geweest. De naaste bloedverwanten behoorden toe te zien, dat de weezen, naar evenredigheid van de som voor onderhoud, etc. toegestaan, werden behandeld. Men schijnt gewoon te zijn geweest de voorwaarden bij contract in overleg met bloedverwanten en Weesmeesters te bepalen. Hield de verzorger zich aan die voorwaarden niet, dan mochten, op advies van Weesmeesters, de minderjarigen elders besteed, het contract verbroken en de verzorger gedwongen worden de goederen, nog in zijn bezit, af te geven (art. 33). Alle geschillen, die hieruit ontstonden, moesten krachtens art. 46 in eerste instantie voor Weesmeesteren worden gebracht.

Weezen, die een zeer gering inkomen hadden of niets bezaten, werden in verschillende gestichten opgenomen en opgevoed, onder de leiding van het College van Regenten, dat met de voogdij belast was.

§ 7. We hebben reden gehad om op te merken, dat het streven der ordonn. was om der weezen goed ongeschonden te bewaren. Zij schreef bepalingen voor ten opzichte van de zekerheid, die, hoe noodzakelijk ook, belemmerend moesten werken, wanneer de voogden zich ten taak stelden, het hun toevertrouwde kapitaal zoo productief mogelijk te maken. Ieder had een goed doel voor oogen, doch het een kon dikwijls niet dan ten koste van het andere bereikt worden. De strijd kon niet lang onbeslist blijven. Weesmeesters beriepen zich op de ordonn. (art. 41), die in de eerste plaats zekerheid eischte; ze konden alle handelingen van de voogden, die niet aan die voorschriften beantwoordden, beletten, vernietigen; bovendien was het toen voor particulieren niet zoo gemakkelijk geld te beleggen als tegenwoordig; ze lieten

het dan ook maar liever aan de oppervoogden over, bij wie zich toch reeds langen tijd de weinige personen vervoegden, die geld ter Weeskamer wilden opnemen en die dan geholpen werden met de penningen van minderjarigen, waarover de suppoosten de voogdij waarnamen.

Voortdurend gaan er nu uit den boezem van het College van Weesmeesteren klachten op over „de slappichheyt" der voogden in dit opzicht en zien we daarom hen in overleg met burgemeesters middelen beramen, aangrijpen, om de „ledich liggende weesen penninghen" op de eene of andere, mits zekere wijze te beleggen. Van lieverlede splitst zich de zorg voor der weezen goed; — de voogden administreeren niets dan de vruchten, Weesmeesters daarentegen de kapitalen, het „hooftgelt." Niet ten onrechte zegt dan ook een 17de eeuwsche dichter tot lof van de Weesmeesters:

„D'onnoozele Wees, berooft van ouderen onderstand,
„Vind nieuwe daeders van een teder mededogen."

Het volgende kan een denkbeeld geven van de vaderlijke zorgen die de Weesmeesteren aan de belangen hunner pupillen wijdden.

De ordonnantie schreef in art. 15 voor, dat alle roerende goederen van de minderjarigen in 't openbaar bij opbod en afslag verkocht moesten worden. Hieraan ligt het denkbeeld ten grondslag, om iets wat niet productief is, productief te maken. Eene dergelijke strekking ligt in art. 43, voorschrijvende, dat de kapitalen alle in 't gemeen gehouden moeten worden tot de meerderjarigheid van een der weezen. Het was gemakkelijker groote dan kleine sommen te beleggen.

Waren nu volgens de bepalingen der ordonn. alle eigendomsbewijzen „mitsgaders obligatiën, rentebrieven, schepen- of Weesmeesterkennissen ofte eenige andere acten obligatoir, contracten, scheidingen, uitspraken en diergelijke actens" (vgl. Notificatie van 11 Juli 1687), in één woord alles wat de jura in re en ad rem van den wees moest bewijzen, zelfs al hadden personen sui juris er deel in (art. 13), ter Weeskamer opgebracht om aldaar bewaard en beheerd te worden,

dan stuitte men bij 't beleggen der contanten op geen geringe moeielijkheden. Het geld stroomde overvloedig naar het kooprijk IJ, waar ongekende welvaart en weelde heerschten. De meeste wijzen van geldbelegging, tegenwoordig aan de orde van den dag, waren toen zoo niet onbekend dan toch ongebruikelijk; bovendien schreef art. 41 der ordonn., in navolging van eene keur van 1530 (vgl. Handv. v. Amst. II, bl. 642), slechts één weg voor: belegging van geld op Weesmeesterkennissen, terwijl de terugbetaling gegarandeerd moest worden door twee suffisante borgen, welke alleen dan niet werden gevraagd wanneer de stadskas debitrice werd. Ieder particulier kon evenwel bij personae sui juris „ter borse seer lichte„lyck en overvloedig gelden becomen, alleenlyck onder haere „simple obligatie", dus zonder borgen daarvoor te moeten stellen.

Vandaar dat zich de „ledich liggende penningen" ter Weeskamer voortdurend ophoopten. Meermalen hebben Weesmeesters bij burgemeesters op de afschaffing van de belemmerende bepaling van art. 41 aangedrongen, langen tijd echter zonder vrucht. De zekerheid mocht immers niet verwaarloosd worden. Onze beschouwing vangt, bij gebreke aan oudere gegevens, aan met het begin van de 17de eeuw. De stad had toen gelukkig zelve groote sommen noodig. Pas had zij hare wallen uitgelegd, doch groote werken moesten nog ondernomen worden.

Terwijl men in het laatst der 16de eeuw ten behoeve van de stads-kas geld had moeten opnemen tegen den penning twaalf, ($8\frac{1}{3}$ pCt.) — een rentestandaard die niets buitengewoons had, immers bij octrooi van 27 Mei 1594 hadden de Staten van Holl. en W. Friesl. bepaald, dat het geld ter Weeskamer van Amsterdam tegen den penning 12 moest worden uitgezet in plaats van tegen den penning 16, omdat de weezen dit „in sulck een coopstad nootelyck syn behoavende" — besloot de Vroedschap den 10 Mei 1603 (Resol. Vroedsch. VIII. bl. 425), op voordracht van Weesmeesters en in afwijking van het genoemde octrooi, om Weesmeesters te machtigen

de onbelegde kapitalen met goedvinden der voogden ter Thesaurie te deponeeren, welke daarvan jaarlijks eene rente, berekend tegen den penning 16 ($6^{1}/_{4}$ pCt.), — den geldkoers tegen welken de stad reeds meer gelden had opgenomen — zou vergoeden, en welke sommen steeds eene maand na de opvrage zouden terug gegeven worden.

Maar niet alleen eischten de publieke werken — het stedelijke fabriek-ambt — schatten, groote sommen werden door het toenmalige stadsbestuur beschikbaar gesteld ter aanmoediging der industrie reeds binnen de stad uitgeoefend, ter subsidieering van buitenlandsche industriëelen, die een nieuwen tak van nijverheid hier ter stede wilden overplanten. Ons wakker voorgeslacht begreep dat het noodig was der ontluikende veste nieuwe bronnen van welvaart te openen. Was het beschikbare kapitaal daartoe niet voldoende, welnu, de „ledich liggende penningen ter Weeskamer" wachtten slechts op eene geschikte gelegenheid om de stadskas te stijven. Zoo besloot b. v. de vroedschap 29 December 1604 om voor *f* 120,000 ruwe zijde aan te koopen, opdat, bij de toen verwacht wordende staking van den toevoer, de zijde-industrie, een jonge telg van vreemden bodem, niet zou stilstaan. Dit fonds werd ter Weeskamer opgenomen (Resol. Vroedsch. X. bl. 46vo).

Weldra moesten Weesmeesters weer naar een ander débouché omzien. Eene gelegenheid daartoe bood zich aan in 1607, door eene Resolutie van de Staten van Holl. en West-Friesland, waarbij den ontvangers der gemeene middelen werd toegestaan gelden ter Weeskamer optenemen, en den obligatiën door hen afgegeven dezelfde kracht werd toegekend, alsof ze door de Heeren Staten zelf of hunne gecommitteerden waren afgegeven. (Resol. Vroedsch. X. bl. 155vo). Zoo de Vroedschap de Weesmeesters al daartoe machtigde, dan was het evenwel niet voor langen tijd. De ontvangers fraudeerden en de vergunning werd ingetrokken.

Inmiddels ging de uitlegging der stad in 1611 waarschijnlijk niet onopgemerkt ter Weeskamer voorbij. Toch bleef

het kapitaal steeds aangroeien, terwijl daarentegen de wijzen om het te beleggen verminderden. Wilden de voogden het kapitaal hunner pupillen voordeelig beleggen, dan moesten ze daartoe de gelegenheid zoeken buiten de Weeskamer om. Inderdaad vonden ze daartoe den weg bij de O. I. Comp. en bij particulieren die geen borgen konden vinden. De voogden moesten dan natuurlijk de risico voor zich nemen. Niet alleen werd hierdoor de zekerheid, bij de ordonnantie beoogd, eene hersenschim, maar ook ondervonden de inkomsten der Weeskamer-ambtenaren daardoor eene gevoelige vermindering. In 1619 hooren we nu Weesmeesters over dit ingeslopen misbruik bij burgemeesters klagen. Zij stelden niet voor de ordonn. met kracht of geweld te handhaven, neen, zij begeerden eene concessie aan den tijdgeest gedaan, en de belemmerende bepaling afgeschaft althans veranderd te zien. Op hunne voordracht bepaalde de Vroedschap den 1sten Nov. 1619 dat ook één borg voldoende, ja zelfs geen borg noodig was, mits de obligatie „bij forme van Weesmeester kennisse" verleden werd. We weten dat hieruit een privilege op al de goederen van den debiteur ontstond.

Nieuwe concessiën bleken echter noodig, en de vroedschap gaf gereedelijk hare toestemming om de bedoelde gelden te beleggen „op 't huys van Leeninghen" (bank van Leening); zij bepaalde zelfs, dat de gelden door 't Bailluwschap van Waterland voorgeschoten zouden worden afgelost en dat men „om de Weeskinderen te benificieren" in de plaats daarvan het geld ter Weeskamer zou opnemen. Doch zij volhardde bij het besluit, dat geen gelden mochten afgegeven worden aan particulieren op simpele obligatie of aan den ontvanger van de gemeene middelen (Resol. Vroedsch. XIII bl. 116vo) 28 Juni 1622.

Gelijke machtiging gaf de regeering der stad voor de O. I. Comp., toen de bewindhebbers in 1623 het formulier der schuldbrieven veranderden en ophielden persoonlijk aansprakelijk te zijn voor de aflossing der obligatien (Resol. Vroedsch. XIV bl. 62. 7 Nov. 1623). Weesmeesters moesten evenwel

de belegging niet dan met toestemming van „bloedvoogden, magen en vrienden" doen. Reeds 24 Nov. daaraanvolgende oordeelde de vroedschap die toestemming niet meer noodzakelijk, maar eene bloote notificatie door Weesmeesters aan hen gedaan voldoende. Voogden en verwanten hadden toen in deze zaak al zeer weinig in te brengen.

Wanneer zich onder de goederen ter weeskamer opgebracht schuldbrieven bevonden, door derden ten behoeve van ouders of erflaters van de minderjarigen afgegeven, „insgelijcx overeenkompsten, beloften, borchtochten mitsgaders alle andere acten" (art. 29), dan waren de Weesmeesters er op uit van den debiteur eene schriftelijke erkenning te verkrijgen, waardoor die vaak onderhandsche schuldbrieven de kracht en de voorrechten van Weesmeester-kennissen kregen. Zij handelden hiermede volgens de ampliatie op de ordonn. van 1 Nov. 1619. Op het oorspronkelijke stuk werd dan genoteerd: „den .... heeft .... ter Weeskamer compareerende bekend „de .... guldens, in de bovenstaande obligatie begrepen „schuldig te zijn, belovende die te betalen, binnen een jaar „naar dato deezer, met den intrest, tegen .... ten hondert, „onder verbant als na rechten. Presentibus .... en .... „Weesmeesteren." (zie Amst. Secr. bl. 346.). Hiermede werd voorkomen, dat, in geval van wanbetaling of faillissement, voogden, weesmeesteren en de stadskas om vergoeding zouden worden aangesproken. De debiteurs wilden in 't algemeen niets van eene zoodanige verslimmering van hunnen toestand, uit de voorrechten der weesmeesterkennissen spruitende, weten, en losten liever de obligatie af, zoodat de gelden weder los kwamen. In 1640 betoogden Weesmeesters aan den Raad weder de nadeelige gevolgen van de zekerheid bij de ordonn. beoogd. Doch de Raad schijnt geene nieuwe ingrijpende ampliatie te hebben durven maken, ofschoon eenige voorname rechtsgeleerden den 21 Sept 1640 adviseerden tot het maken van eene keur, waarbij onbeperkte vrijheid aan voogden zou worden gelaten om, mits met goedvinden van 2 Weesmeesters, gelden op vast goed of a deposito te geven, zelfs zonder

borgen en daarbij de verantwoordelijkheid van voogden, Weesmeesteren en de Stadskas uitdrukkelijk uit te sluiten (Resol. Vroedsch. XVIII bl. 46vo seq.). De raad oordeelde te recht deze licentia eenigzins gevaarlijk voor de weezen. Als van ouds lieten de voogden het beleggen der gelden nu weer geheel aan de Weesmeesters over.

Kort daarna gaven de Staten van Holl. en W.-Friesland, op verzoek van de Amsterdamsche gecommitteerden, bij resolutie van 11 Dec. 1642 een octrooi, krachtens hetwelk Weesmeesters gemachtigd werden, met goedvinden en advies van Burgemeesters, die gelden tegen behoorlijke intrest uit te zetten bij de steden van Holl. en W.-Friesl., zonder dat deze daartoe hypotheek of borgen zouden behoeven te stellen. (Handvesten II. bl. 643).

Een gelukkige tijd brak voor Weesmeesteren aan, toen er uitvoering werd gegeven aan de langberaamde plannen om de stad weder uit te breiden en het geprojecteerde halve cirkelvlak te volbouwen. De vrijheidskrijg, die tijdens de vorige uitlegging groote sommen aan dat doel onttrok, en van geen geringen invloed zal geweest zijn op de duurte van het geld toen ter tijd, had plaats gemaakt voor een heilrijken vrede, onder welken handel en nijverheid een ongekenden bloei bereikten en de schatten, die in de beurzen der ondernemende kooplieden vloeiden, de geldmarkt ongewoon deden dalen, dank zij de engere grenzen waarbinnen zich de geldhandel bewoog. Gelukkig hij die 3½ pCt. voor zijn geld bij bijlegging kon bedingen. Geen voordeeliger tijden had de stedelijke regeering kunnen droomen. De lage geldkoers was niet alleen de eerste aanleiding om tot de vergrooting over te gaan; hij oefende op de wijze van uitvoering, die inderdaad alles overtrof wat er van dien aard werd ondernomen, een hoogst weldadigen invloed uit. In November 1658 was de Stadskas zoo schaars voorzien, dat de Raad besloot Thesaurieren te machtigen om ƒ 150,000 à 3 pCt. ter Weeskamer op te nemen. (Resol. Vroedsch. B bl. 64vo). Thesaurieren schijnen hiermede niet gedraald en terstond uitbetalingen gedaan te hebben,

althans toen in December de Commissarissen van de bank van Leening, die gewoon waren als zij in geldverlegenheid verkeerden zich ter Thesaurie om ondersteuning te vervoegen, geld noodig hadden, klopten ze te vergeefs bij Thesaurieren aan, en moesten gemachtigd worden om tot een bedrag van *f* 100,000 tegen 3 en 3¼ pCt. ter Weeskamer te lichten, „omdat (zeide de Raad) „'t werck van de banck van „Leeninghe niet wel can stilstaen, behalven dat de gelden „daer goet proffijt doen." (Resol. Vroedsch. B. bl. 69.) Gedurende de beide volgende jaren leende de stad van particulieren of van andere stedelijke instellingen gelden tegen 3¼, later zelfs tegen 3½ pCt.; de Wisselbank fourneerde b. v. in 1659 twee tonnen gouds. Toch had de stad nog meer geld noodig. In Januari 1661 werd den Raad door Burgemeesters en Thesaurieren bekend gemaakt, dat er bijkans totaal gebrek aan contanten ter Thesaurie was, zoodat weldra „tot groot oneerbaer van de stadt de betaelingen „zouden moeten worden gestaekt." Er was natuurlijk geen kwestie van een bankroet, maar wel van eene oogenblikkelijke geldverlegenheid; immers het bleek dat Thesaurieren met de vrij geringe som van *f* 150,000 te helpen waren. In hare vergadering van 6 Januari 1661 nam de vroedschap toen het besluit, dat deze gelden ter Weeskamer moesten worden opgenomen, doch zij maakte daarbij eene bepaling, te merkwaardig om hier niet in extenso overgenomen te worden. (Resolutie van de Vroedsch. C bl. 99): „ende dat in deselve lich-„tinge voor alle anderen zullen geprefereert werden de weesen „van de geringste gelegentheyt die ter Weescamer alhier hare „penninghen ledich hebben tegen 3½ ten hondert in 't jaer. „Zoo nochtans, aangesien daeronder vele cleyne parthijen „zullen gevonden werden daer de Tresorie zeer veel moeyte „mede heeft als van yder een separate obligatie werdt ge-„maect, dat van alle deselve cleyne parthijen te zamen een „obligatie aen de Weescamer zal werden gegeven en deselve „bij eene rekeningh, aldaer van dese lichtinge apart te hou-„den, gerepartiëert en aen een ygel. pro rato de interessen

„goet gedaen. Ende dat verders hetgunt aen de voorsz „150,000 guld. alsdan noch deficiëert, genomen zal werden „van meer vermogende weesen, bij groote parthijen tot zoo „lage interessen als men 't geldt van anderen buyten de „Weescamer zoude connen cryghen". Blijkens de grootboeken der stad werd dit bedrag den 20 Januari 1661 afgegeven.

Den 27 Febr. 1662 en 20 Mei 1662 besloot de Vroedschap telkens 3 tonnen gouds tegen 3½ pCt. ter Weeskamer voor de publieke werken te lichten (Resol. Vroedsch. C. 185vo, 245). De weezen van „geringe gelegentheyt" fourneerden hiervan krachtens het eerste besluit binnen den tijd van 2½ maand *f* 150,000, en krachtens het tweede binnen een jaar de som van *f* 160,000. (grootboek A). In 1663 was weder voor een ander doel geld noodig, dat insgelijks ter Weeskamer gevonden werd; bij Resolutie van 9 Maart werd besloten tot het opnemen van een tonne gouds ter Weeskamer om graan aan te koopen. Weesmeesters verstrekten hiervoor in de maanden April en Mei eene som die het gevraagde met *f* 10,000 overtrof en in Juni nogmaals *f* 60,000.— alles uit de gelden der weezen van „geringe gelegentheit." (grootboek A). Nogmaals besloot de vroedschap het geld dat noodig was liever ter Weeskamer dan elders op te nemen. Zij machtigde daarom den 3 Sept. 1665 en 15 Maart 1666 Thesaurieren telkens een tonne gouds op te nemen. Hiervan werd de helft door minder gegoede weezen verschaft. (Resol. Vroedsch. E bl. 18vo, 95vo. — Grootboek A). Reeds in 't begin van 1671 lieten de stadsfinantiën toe al deze sommen af te lossen en de Rekening-courant met Weesmeesteren te liquideeren.

Inmiddels was het telkens aangroeiende kapitaal ter Weeskamer nog niet uitgeput. De finantien der stad werden door nieuwe, ongekend rijke hulpbronnen hersteld, zoodat al de onkosten van de nieuwe vergrooting in 1676 waren bestreden (W a g e n a a r I. bl. 49).

Den 22 Maart 1666 klaagden Weesmeesters reeds weder, dat er „eene notable somme van penningen ter Weescamer

„ledich lag”. Zij verzochten vergunning die te mogen beleggen in de leening kortelings door de Admiraliteit van Amsterdam tegen 3½ pCt. geopend. De vroedschap oordeelende, dat de belegging ten comptoire der Admiraliteyt minstens even zeker was als ter Thesaurie, omdat „dit comp-„toir nae proportie van zijn incomen weynig beswaert was”, schroomde niet die te verleenen (Resol. Vroedsch. E bl. 101).

Van lieverlede werd de geldmarkt hoe langer hoe williger. Reeds in 1670 konden de Weesmeesters onmogelijk 3½ pCt. bedingen en vroegen zij vergunning om het geld der weezen tegen 3 pCt., o. a. bij Regenten van het Leprozenhuis uit te zetten (Resol. Vroedsch. G. bl. 84vo). In ’t bange jaar 1672 was evenwel alles veranderd. De kas van de Weeskamer was niet genoegzaam voorzien om ƒ 50,000 aan de Bank van Leening te leenen (Resol. Vroedsch. H. bl. 46vo). Langen tijd hooren wij niets van overvloed van geld, waarvoor geen vraag was, en de stad voorzag zich, toen zij in 1679 geld noodig had, uit de kas van de Desolate boedelkamer en andere subalterne banken. Krachtens eene resolutie van 27 October 1696 werd er in de eerstvolgende jaren twee tonnen gouds ter Weeskamer gelicht tegen 3 pCt. In 1698 kwam daar nog een half millioen gulden bij (Resol. van Thes. IX f°. 44). In 1701 krachtens Resolutie van burgemeesters van 28 April, werd nogmaals ƒ 90,000, en in 1706, krachtens besluit van 24 Febr., ƒ 100,000 gelicht, terwijl het bedrag van ƒ 25,000 — dat de Thesaurie ter Weeskamer opnam — den 1 Dec. 1712 werd uitbetaald (grootboeken der stad). Inmiddels hadden Weesmeesters den 4 Aug. 1702 vergunning gekregen de overige ter Weeskamer ledich liggende penningen tegen 4 pCt. uit te zetten bij het Hoogheemraadschap van den grooten Zeeburger- en Diemerdijk (Resol. Vroedsch. B. B. bl. 63).

De stad was eene goede en soliede debitrice. Weesmeesters drongen daarom niet op aflossing aan. Hoe dat mogelijk, ja zelfs voordeelig voor de Weeskamer was, zal nader blijken. De stad was nu op 1 Dec 1712 behalve de rente ƒ815.000.— schuldig. Van dit bedrag werd van tijd tot

tijd zooveel afbetaald, dat op 1 Febr. 1741 nog *f* 690.000 hoofdsom moest worden afgerekend. Op 1 Febr. 1750 was dit cijfer verminderd tot *f* 640.000, waarop den 18 Sept. 1750 wederom *f* 150.000 werd afgelost. Het saldo groot *f* 490,000, waarvoor toen 3 pCt. rente 's jaars schuldig was, bleef onafgelost. Immers toen in 1751 't College van Burgemeesters besloot deze som af te lossen of haar op rente te houden tegen 2½ pCt., kozen Weesmeesters het laatste, omdat zij geen voordeeliger wijze van beleggen konden vinden. Wel hebben Weesmeesters later, b. v. in Nov. 1752, getracht bij de stad gelden „wegens hunne kamer" te beleggen (*f* 110,000), doch de stads-kas was zoo goed voorzien, dat Burgemeesters de aanvrage weigerden. (Notulen van het verhandelde in Burgemeesters-kamer: Handschrift van Burg. Deutz, I. bl. 162; vgl. Inv. Arch. III. bl. 27 N°. 22.) Den 7 Januari 1772 toen de hollandsche obligatiën 6 à 7 pCt. boven pari stonden, belegden Weesmeesters weder *f* 150,000 ter Thesaurie, die in 1797 en 1801 zijn afgelost.

Wanneer Weesmeesteren eene som bestaande uit de penningen van verschillende weezen „van geringe gelegentheyt", aan de Thesaurie afgaven, dan moesten zij zorgen dat hun voorhanden kapitaal steeds groot genoeg was, om alle minderjarigen, die bij 't bereiken hunner meerderjarigheid over hun geld wilden beschikken, af te lossen. (De Regeering had, gelijk we op bl. 61 zagen, de Weesmeesters gemachtigd om de repartitieboeken te houden in plaats van de Thesaurieren). Aanvankelijk zullen zij daartoe het pas aangebrachte kapitaal van andere weezen hebben gebruikt, dat dan door dezen administratieven maatregel aanstonds belegging vond. Sedert 1653 kreeg de Weeskamer haar eigen kapitaal, op den naam Adam de Wees ter Thesaurie belegd. Dit kapitaal, waarvan de renten telken jare weder konden uitgezet worden, groeide steeds aan. Moesten er uitkeeringen plaats hebben, de gelden daartoe werden uit dit fonds bestreden en de obligatien in het *repartitieboek* ten name

van Adam de Wees overgeschreven. De Weeskamer had nog bovendien het voordeel van de maand interest bij iedere inschrijving en afschrijving, die, bij besluit van de vroedschap van 10 Mei 1603 (Resol. Vroedsch. VIII bl. 425), als een beneficie voor de Stadskas was vastgesteld. Adam de Wees was een rechte woekeraar, die door de Resolutie van de Vroedschap, welke de weezen „van geringe gelegentheyt" bevoordeelde, vasten voet verkregen hebbende in de Repartitieboeken, van lieverlede de kleine pretentien op de stad overnam, en in 't midden der vorige eeuw reeds als de grootste crediteur van de Thesaurie ter Weeskamer te boek stond. Want het hierboven bedoelde kapitaal van *f* 490.000 was toen zijn onverdeeld eigendom.

Doch niet alleen werden deze repartitieboeken gehouden van de gelden die ter Thesaurie werd belegd. Men repartieerde evenzeer obligatien op de Admiraliteit te Amst. en op het gemeene land van Holl. en W. Friesland ten kantore van den ontvanger te Amsterdam, te 's Gravenhage, te Gorinchem. In 1753 deed men 't zelfde voor de engelsche effecten. De registers daarvan worden nog in 't Archief van de Algem. Comm. v. Liq. bewaard.

Naast deze administratie, die de eigenlijke taak der Weeskamer was, stond eene andere, die, naar het schijnt, door de comitas juris orphanorum was in 't leven geroepen.

De Weeskamers in de kolonien en door hare tusschenkomst particuliere personen zonden, per wisselbrieven op de O. I. C., gelden over aan de Weeskamers in het moederland, welke zich dan door hare boden of suppoosten belastten hetzij met het opsporen der rechthebbenden, wanneer die bij de brieven niet genoeg waren aangeduid, hetzij met het bewaren van de overgezonden gelden voor de aangewezen personen, zoolang deze geen voldoende bewijzen hunner identiteit aangevoerd hadden. Zonder bijbetaling van de inmiddels daarop ontvangen rente, werd hun de aangewezen som uitbetaald. De hierbedoelde rente werd door de Weeskamer tot dekking der

administratie- en bewaarkosten ingehouden. Dit schijnt een algemeene regel te zijn geweest, en ieder, die op deze wijze gelden overmaakte, werd geacht zich daaraan te onderwerpen. Overigens schijnt de Weeskamer bij deze operatien geen voordeel gehad te hebben, daar de emolumenten in de particuliere kassen der ambtenaren vloeiden. Zoo bracht b. v. de Weeskamer-Secretaris, die 't bedrag der wisselbrieven ten kantore der O. I. C. ontving, daarvoor $^1/_2$ pCt. in rekening, en mochten de suppoosten bij de uitbetaling eenige procenten inhouden: eene belasting die wel hoog was, maar die ook lang niet altijd gemakkelijk werd verdiend, daar in deze administratie zeer uitgebreide correspondentien gevoerd moesten worden. De Weeskamer had er niet enkel zeer veel bemoeiingen mede maar leed dikwijls geen geringe schade, wanneer b. v. aan personen, die zich van valsche papieren hadden bediend, eene geldsom uitbetaald was. Maar de voornaamste grief van de Weeskamer was, dat de O. I. Comp. aan hare kantoren in de kolonien de ducatons slechts tot een koers van 13 in plaats van 15 schellingen aannam. De geadresseerden in Nederland ontvingen dus het hun in ducatons berekende saldo niet dan na eene korting van $13^1/_3$ pCt. Men begrijpt lichtelijk, hoevele onaangenaamheden de Weeskamer daarvoor moest lijden.

Dewijl de Weeskamer of, wanneer deze insolvent was, de Stadskas bij verkeerde uitbetaling de schade moest dragen was zij zeer voorzichtig met het erkennen der rechten van de personen die zich aanmeldden. Die personen moesten vaak groote kosten maken om hun recht te kunnen doen gelden. Wanneer die kosten het bedrag ter Weeskamer bewaard overtroffen, dan liet men de penningen eenvoudig waar ze waren; men derelinqueerde ze; vandaar bedragen de meeste der boedels, die vermeld zijn op de lijsten door de algemeene Commissie van Liquidatie gepubliceerd, slechts enkele of weinige tientallen van guldens. Dat gederelinqueerde goed verviel ipso jure aan de graaflijkheid, hier, gelijk we later zullen zien, aan de stad.

Het was bovendien gebruikelijk, dat de koloniale Weeskamers, wanneer zij, als oppervoogden over de weezen in haar ressort, hare pupillen ter voltooiing hunner opvoeding naar het moederland zonden, de voogdij opdroegen aan de Weeskamers der plaats, waar die opvoeding zou worden genoten. De Amsterd. kamer droeg die voogdij aan hare suppoosten over, aan welke de koloniale weeskamers dan per wissel het jaarlijksche inkomen overmaakten. Dat de suppoosten hiervoor percentsgewijze beloond werden, was billijk. De Weeskamer zelve had daarvan geen voordeel.

Het vertrouwen in de solvabiliteit der Weeskamer, gerugsteund als zij was door de aansprakelijkheid van de stadskas, bracht te weeg, dat vele erflaters hunne met fideïcommis of andere uitkeeringen bezwaarde nalatenschappen aan de Weeskamer ter administratie toevertrouwden. Van lieverlede was de weeskamer met dit beheer als overstelpt. In de vergadering van de Vroedschap van 20 Juni 1652 beraadslaagde men er over om eene afzonderlijke kamer op te richten voor het beheer van die goederen. Wel werd toen geen besluit in dien geest genomen, maar toch besloten mijne Heeren van den Gerechte die administratie alleen aan de Weeskamer te laten, voor zooverre personen der Weeskamer subject eigenaars van die kapitalen waren (30 Juli 1652 keurboek M bl. 159). Dit was echter slechts een halve maatregel, daar men toeliet dat gelden en goederen, met dergelijke uitkeeringen belast, in perpetuum onder „custodie" — zoo als men het noemde — der Weeskamer zouden blijven.

Uit de oppervoogdij van Weesmeesteren volgt als van zelve dat alle „acten en contracten, transactien, verblijven, accoorden, „scheidingen" etc., die door voogden of administrateurs ten behoeve van personen, boedels of zaken der Weeskamer subject werden aangegaan, en die van invloed konden zijn op den vermogens-toestand van deze laatsten, door Weesmeesteren moesten worden geapprobeerd. De ordonn. schreef dit niet

direct voor. Het was evenwel een gebruik, dat, blijkens een rekwest van Weesmeesters aan de Staten van Holl. en W. Friesland, reeds in 1620 in zwang was. Omstreeks 1726 werd dit recht den Weesmeesters evenwel betwist. Vandaar dat zij het noodig oordeelden wettelijke bevestiging van deze usantie aan genoemde Staten te vragen, en daarbij den wensch uit te spreken, dat aan die approbatie dezelfde kracht zou worden toegekend, alsof die acten zelven voor hen verleden waren. Zij verklaarden, dat dit gebruik evenzeer erkend was, als het voorrecht van art. 29. In weerwil dat de Hooge Raad oordeelde, dat Weesmeesteren hun recht niet voldoende hadden kunnen aantoonen, volgde den 3 October 1726 eene Resolutie van die Staten in den geest door Weesmeesters beoogd (Handv. II. bl. 645).

A fortiori moesten natuurlijk Weesmeesters vergunning geven om der weezen goed te vervreemden. Onroerend goed mocht zelfs niet worden verkocht, of de noodzakelijkheid — dekking van onderhoudskosten of betaling van schulden — moest gebleken zijn (art. 26, 42). De approbatien werden ingeschreven in een afzonderlijk Register, dat men ten dien einde ter Weeskamer hield. Het formulier daarvoor is te vinden Amst. Secret. bl. 363.

Ten opzichte van het beheer der goederen verdienen nog twee besluiten van de Staten van Holl. en W. Friesl. onze aandacht.

Het eerste, van 3 Oct. 1671, bepaalde, dat voogden geen lijfrenten ten lijve van weezen en ten laste van het gemeene land v. Holl. en W. Friesl. of van de steden mochten koopen, dan na verkregen toestemming van Burgemeesteren en Regeerders.

Het tweede, van 28 Juli 1674, bepaalde, dat, wanneer minderjarigen goederen onder den last van vruchtgebruik bezaten, de voogden die goederen dan geheel of ten deele mochten verbinden om met de daardoor verkregen gelden de reëele lasten, die door het landsbestuur werden uitgeschreven, te betalen, doch dat dan de vruchtgebruiker verplicht was

de rente van die som jaarlijks te betalen. (Zie het formulier Amst. Secret. bl. 365). Ook mochten de voogden met goedvinden van den usufructuarius zoodanig deel verkoopen als noodig was om die belastingen te betalen; alles na bekomen vergunning van Weesmeesters.

§ 8. Bij het einde der voogdij moest door den voogd een staat der goederen ingeleverd, rekening en verantwoording gedaan en het overschot in handen van den gewezen pupil of zijne erfgenamen gesteld worden. Was de boedel van eenige minderjarigen in 't gemeen gehouden, dan had er tegelijk eene scheiding plaats. (Zie hiervan het formulier, Amst. Secret. bl. 369). Wagenaar zegt dus ten onrechte, dat het goed gemeen bleef tot de laatste meerderjarig werd (III. bl. 378), tenzij hij er mede bedoelt, dat, wanneer aan een der minderjarigen zijn deel bij scheiding was toegewezen, het overige weder in 't gemeen werd gehouden, zoolang totdat de laatste scheiding had plaats gehad.

Voor het geval dat men gedurende 16 jaren niets van een wees had vernomen, en er ter plaatse van zijn laatste verblijf een bepaald getal oproepingen zonder vrucht waren gedaan, mochten de erfgenamen, na zich behoorlijk gelegitimeerd te hebben, met vergunning van Weesmeesters, de nalatenschap deelen, en na bekomen toestemming van schepenen (vgl. Wagenaar III bl. 326) de gelden ter Weeskamer lichten. Zij moesten evenwel borg stellen die gelden te restitueeren, wanneer anderen daarop betere rechten konden doen gelden (art. 44). Eene ampliatie en interpretatie van dit art. bij keure van 28 Januari 1777 (Keurb. U bl. 153, bepaalde, dat die oproepingen in de Amsterd. en Haarl. Couranten drie malen, telkens met tusschenpoozen van 6 maanden, door de erfgenamen moesten worden gedaan.

HOOFDSTUK V.

TABEL
aanwijzende de uitbreiding van het ambtenaars-personeel
aan de
Amsterdamsche Weeskamer.

	Secretaris.		Klerk.		2e Secretaris.	opperklerk en 1e bode.	Penningmeester.	Vendumeester.	Assistent.	Bode.	
	Stads-	afzonderlijke	ter Secretarie.	afzonderlijke						ter Thesaurie	afzonderlijke
1468	1									1	
1531	1		1							1	
1568	1		1								1
1610	1		1								2
1636	1		1								3
1640	1			1		1					3
1654		1		1		1					3
1655		1		1	1	1					3
1728		1		1	1	1		3			1
1760		1		1	1		1	3			1
1791		1		1	1		1	3	1		1

§ 1. Reeds in 1468 vinden wij een klerk en een knecht (Secretaris en bode) der Weeskamer genoemd. (*zie Bijlage* B.)

Het eerst dat we van eene instructie van den weescamerclercq gewag gemaakt vinden is in 1507. Toch zal de

instructie, die toen gegeven werd, niet voor den eersten clercq gegeven zijn. Bij eene administratie, als die ter Weeskamer, was een ambtenaar met het schrijfwerk belast onmisbaar. Het kan dan ook hier alleen de kwestie zijn, of Weesmeesteren reeds vóór 1507 eene van de Stads-Secretarie afgescheiden en zelfstandige administratie voerden. Vóór de oprichting van de Weeskamer immers werd het weesboek ter secretarie gehouden. Het antwoord op deze vraag is evenwel niet te geven. Zeker is het, dat nog vele jaren later de Weeskamer in eene soort van afhankelijken toestand ten opzichte van de stedelijke secretarie of Thesaurie verkeerde: zeer praktisch inderdaad, omdat de werkzaamheden ter Weeskamer niet van dien aard waren — in den beginne althans — dat daarmede dag aan dag het personeel zou kunnen worden bezig gehouden. Zoo nam b. v. de bode van de Thesaurie tot 1568 ook de Weeskamer waar; zoo werd stellig niet vóór het midden der 17e eeuw een klerk afzonderlijk voor de Weeskamer aangesteld, zoo werd eindelijk eerst in 1654 de eerste Secretaris ter Weeskamer ontheven van de verplichting om ook ter secretarie werkzaam te zijn. Een en ander als gevolg van de toenemende drukke bezigheden ter Weeskamer. De nevensstaande tabel toont de uitbreiding van 't personeel nog duidelijker aan.

De Weesmeesters vergaderden slechts vier malen 's weeks. Maandag en Zaterdag hield het beambten-personeel echter ook kantoor. In 't geheel waren er jaarlijks 115 dagen — feestdagen, vacantien enz. — waarop de Weeskamer voor het publiek gesloten was. Alle ambtenaren werden door Burgemeesteren aangesteld, moesten belofte van geheimhouding doen en werden vóór het aanvaarden hunner betrekking door den presideerenden burgemeester beëedigd. De wedden van alle ambtenaren werden door de stad betaald, doch de ambtenaren vonden geen geringe bron van inkomsten in de emolumenten van de Weeskamer; hieronder verstaan we de kosten die op citatien en overboekingen vielen, vendutie-loon, leges etc. Naarmate echter de uitsluiting der Weeskamer

gebruikelijker werd, verminderden natuurlijk deze voordeelen. Reeds in 1679, krachtens eene resolutie van Burgemeesteren van 14 Oct., bestreden Weesmeesters uit de renten van Adam de Wees hun eigen salaris, dat van de boden en de bureaukosten*) (vgl. Resolutieboek van Thesaurieren VI bl. 160). Sedert 1748 daalden de inkomsten der ambtenaren door de uitsluiting zoodanig, dat Burgemeesters, 27 Januari 1770, besloten den suppoosten, en 20 Febr. 1771 ook den tweeden Secretaris een vast salaris te verzekeren, onder deze bepaling, dat, wanneer de emolumenten tot bereiking van het minimum niet voldoende waren, dit salaris uit de revenuen van Adam de Wees, en, als ook deze mochten te kort schieten, uit de stadskas zou worden aangevuld. Waarschijnlijk zijn later dergelijke condities met de overige ambtenaren gemaakt, althans in 1788 verklaarden Weesmeesters, dat de Weeskamer hare administratiekosten geheel uit eigen kapitaal dekte.

De Bataafsche republiek brak met het emolumenten-systeem. Sedert 1795 gaf het stedelijk bestuur goede honoraria, maar eischte daarentegen alle emolumenten als baten der stadskas op.

De 1e Secretaris genoot toen	ƒ 4000.—
de adjunct-Secretaris,	ƒ 1400.—
de Penningmeester,	ƒ 3000.—
de klerk, tevens assistent,	ƒ 650.—
de bode,	ƒ 500.—

de suppoosten, eene toelage boven hunne emolumenten.

§ 2. Een van de Stads-Secretarissen werd gewoonlijk door Burgemeesters aangewezen om den Weesmeesters zijne diensten te praesteeren, oudtijds onder den naam van Clercq van de Weeskamer, later, na de uitbreiding van 't personeel, onder

*) Deze maatregel was een gevolg van het streven om de uitgaven der stad te verminderen. Een gelijk besluit werd daarom voor de Rekenkamer genomen, terwijl de Desolateboedels-kamer genoodzaakt werd twee tonnen gouds ter Thesaurie te beleggen — die in 1758 nog niet waren afgelost — en de bank van Leening, de lakenventhal en de kamer van Thesorieren extraordinaris ieder een aanmerkelijk deel van haar kapitaal aan de stadskas moesten afstaan.

dien van Secretaris. Hij genoot daarvoor sedert 1468, behalve het gewone salaris van de Secretarissen, in den loop der tijden nu eens verhoogd dan weer verlaagd, een honorarium van 8 gulden, dat hem nog in 't midden der 16e eeuw werd uitbetaald, doch later schijnt ingehouden te zijn. Bovendien had hij recht op de emolumenten, aan zijn werkkring verbonden, die bekend waren onder den naam van „recht van eerste beleggen", en, in 1507, geheven werden ten bedrage van

1½	st.	van	minder dan *f* 100.
2	„	„	*f* 100—200.
2½	„	„	„ 200—500.
3	„	„	„ 500—1000.
4	„	„	„ 1000—2000.
5	„	„	boven *f* 2000.

De Secretaris Blaeu had hierin reeds in zijn tijd verandering gebracht en

6	st.	van	*f* 100.
14	„	„	„ 300.
28	„	„	„ 1000.

en van grooter sommen volgens dit tarief geëischt. Bij appointement van Burgemeesters werd deze regeling den 26 Januari 1707 goedgekeurd. Volgens de instructie van 1507 (*zie Bijlage* C) was hij inderdaad het factotum der Weeskamer. Hij zuiverde de doodboeken, hield de weesboeken bij (art. 2, 4) en gaf daaruit extracten af (art. 8), hij vervulde de functien van taxateur en afslager van inboedels (art. 3, 5), hij was te gelijkertijd suppoost van de Weeskamer (art. 6, 7) en nam als zoodanig de belangen der onmondigen ook buiten de stad waar. (art. 12). Het eenige wat hij niet deed was het bodewerk. Toch was het Secretaris-ambt een der voornaamste stads-betrekkingen. Van lieverlede werden zijne werkzaamheden verminderd door het aanstellen van nieuwe ambtenaren (*zie Tabel*). De bode moest een goed deel er van, dat tevens het meest winstgevende was, waarnemen, doch

bleef verplicht de helft zijner emolumenten te verantwoorden aan eene kas, waarin de andere Stads-Secretarissen de hunne stortten, om ze eenige malen 's jaars met den Weeskamer-secretaris te deelen. Wellicht werd, met het oog op de toenemende vermeerdering van die gelden, en niet minder omdat het als eene eer gold het ambt van Secretaris te bekleeden — het behoorde tot de zoogenaamde groote ambten — het salaris der Secretarissen, sedert 1505 *f* 400 bedragende, bij besluit van den oud-Raad van 30 Januari 1687 tot op *f* 50 ingekort. (Extr. Resol. Oud-Raad. I. bl. 219vo). Meermalen waren deze emolumenten een punt van hevig verschil tusschen de boden ter Weeskamer en de Stads-Secretarissen. Sommige boden trachtten op allerlei wijzen de gestelde bepalingen te ontduiken en daardoor den Secretarissen te kort te doen. Slechts dan kwam er aan de twisten een eind wanneer, zoo als in 1622, 1625, 1639 en 1645, burgemeesters, of eene Raads-Commissie expres daartoe benoemd, beslissing gaf; wat het laatste jaar aangaat, niet dan nadat de secretarissen drie jaren te voren de uitspraak aan het oordeel van de rechtbank onderworpen en in appel voor het Hof van Holland gebracht hadden, waar het toen juist aanhangig was. Deze geschillen waren voornamelijk toe te schrijven aan de chicaneuse handelingen van twee leden uit het geslacht van den bekenden Pensionaris Coenraad van Beuningen, die, dank zij den invloed van den schepen Geurt Dircx van Beuningen, en den geest van nepotisme in de krachtige Republiek, van 1617—1646 ongehinderd den bodenstaf konden zwaaien. Van deze twee boden werd de vader Jan Dircx van Beuningen bankbreukig, terwijl de zoon Daniel Jansz. waarschijnlijk ontslagen werd. Na 1646 schijnt de verdeeling der bedoelde gelden geen bezwaren meer te hebben ondervonden.

Bij uitzondering van de overige Secretarissen, was die ter Weeskamer onbevoegd tot het opmaken van eenige acten, die tegenwoordig uitsluitend ten overstaan van een notaris worden verleden. Vóór 1654 was de Weeskamer-Secretaris,

gelijk wij zagen, verplicht, na afloop der werkzaamheden aldaar, ter secretarie te assisteeren.

§ 3. Aanvankelijk was het ambt van den 2en Secretaris een middelbaar ambt, later is het ook onder de groote ambten opgenomen.

Volgens besluit van den Oud-Raad van 10 Januari 1642 (Extr. Resol. Oud-Raad. I. bl. 92vo), werd door Burgemeesters den 31 Januari tot adjunct van den Secretaris Salomon Hendriksz, die 48 dienstjaren achter den rug had, Mr. Joannes Roeters aangenomen, op voorwaarde dat hij hetzelfde salaris als de ordinaris-secretarissen zou genieten, doch niet zou deelen in de emolumenten, en dat hij, bij 't overlijden van den 1en Secretaris, in diens plaats zou worden aangesteld zonder adjunct. (groot Memoriaal III bl. 222vo). Kort daarna schijnt Salomon Hendriksz overleden te zijn. Tot 1655 werden de gemaakte bepalingen gehandhaafd. Toen oordeelden Burgemeesters het noodig hem een 2en Secretaris toe te voegen, waartoe, op dezelfde conditien, Mr. Steven van der Hagen werd aangewezen (ib. IV. bl. 38vo). Deze verzocht en verkreeg in het volgend jaar vergunning om uit de emolumenten, speciaal van de Weeskamer, ƒ300 boven zijn salaris te mogen genieten (Resol. Oud-Raad II bl. 84vo.) Bij de aanstelling van zijn opvolger Mr. Pieter Blaeu in 1668 werd dit cijfer tot ƒ700 gebracht, en sedert is het hierop gebleven tot 20 Febr. 1771, toen de regeering den 2en secretaris een inkomen van minstens ƒ1200 verzekerde, den 27 Januari 1786 verhoogd tot een vast inkomen van ƒ1500. (Archief Lade W. 3 N0. 16.) Niet alzoo was het met de bepaling, dat de 2e Secretaris in de plaats van den eersten zou treden, *survivance* genaamd. Immers toen Mr. Pieter Blaeu in 1706 overleed, hielden Burgemeesters die belofte aan Mr. Cornelis Hop, den 2en Secretaris gegeven, niet, maar stelden Mr. Balthazar Scott in de plaats van den Secretaris Blaeu aan. Dat Corn. Hop hiertegen protesteerde, was natuurlijk; burgemeesters konden evenwel moeielijk op een eenmaal genomen besluit terugkomen, maar her-

haalden in eene „acte van survivance van 2e secretarisschap" hunne belofte, en zullen hem officieus wel goede vooruitzichten hebben geopend, want in 1707 konden zij Mr. Scott een avancement tot ontvanger van de gemeene landsmiddelen bezorgen. In Januari 1707 werd deze belofte van survivance nog ten behoeve van Jan Jeronimus Boreel, die 22 December van het vorige jaar aangesteld was, gegeven, doch later schijnt zij niet herhaald te zijn.

De 2e Secretaris was geenszins de evenknie van den eersten. Wel was hij „Secretaris der stad Amsterdam", maar geenszins „ordinaris-secretaris." Het eerste gevolg hiervan was, dat zijne anciënniteit niet werd bepaald door den datum van zijne benoeming. In 1670 werd dit door den uitgever der jaarlijksche regeeringslijst anders begrepen. Hij had althans den naam van Mr. Pieter Blaeu, toen 2en Secr. van de Weeskamer, geplaatst vóór dien van den ordinaris Secretaris Wouter Valckenier, een jaar na dezen aangesteld. Valckenier heeft daartegen bij burgemeesters zulke wichtige bezwaren ingebracht, dat het achtbare college besloot de regeeringslijst verbeterd te doen herdrukken, en Mr. Pieter Blaeu, die door dit abuis zich wellicht eenige ongepaste pretentien kon hebben aangematigd, bekend te maken, dat „de tweede Se„cretaris ter Weeskamer altijd en bij alle occasien den rang „zou hebben te cedeeren aan de Stads-Secretarissen."

De 2e Secretaris mocht bovendien geen attestatien de vita afgeven en geen zegels parapheeren: bevoegdheden die tot het ordinaris-secretaris-ambt behoorden. In het verloop van bijna eene eeuw was dit evenwel ingeslopen en niemand maakte er aanmerking op. De Stads-Secretaris ter Weeskamer schijnt ook langzamerhand vergeten te hebben, dat hij in de wereld der bureaucratie niet denzelfden rang innam als de andere Secretarissen. 't Was daarom niet zoozeer aan Mr. Jan de Bas te wijten, dat hij na den dood van den Stadhouder in 1751 den rouw aannam, die door Burgemeesters voor Regeeringspersonen en de Secretarissen was uitgeschreven. Die aanmatiging moest een ieder treffen! De Secretarissen gevoelden zich gekwetst in hunne majesteit, zij protesteerden

voor Burgemeesters, en .... de Bas werd genoodzaakt zijne nieuwe rouwplunje af te leggen, en mocht voor zijn straf niet meer attestatien de vita afgeven of zegels parapheeren. (Groot Memoriaal XI bl. 62vo). Voor 't overige was de 2e Secretaris gerechtigd tot alle werkzaamheden door den 1en Secretaris waargenomen. Evenals deze, legde hij den eed der overige Secretarissen af.

§ 4. Wanneer de Secretaris ter Weeskamer niet alleen de werkzaamheden kon verrichten, mocht hij ter zijner assistentie een schrijver van de Secretarie of van de Thesaurie oproepen. Zoo kreeg een schrijver ter Thesaurie, in 1531, eene belooning van 1 ℔. 6 sch. 8 d. voor schrijfwerk ter Weeskamer verricht. (Stadsrekening van dat jaar bl. 24vo). Bij de ordonnantie voor de schrijfcamer van 3 April 1593 (gr. Memoriaal II. bl. 167vo) werd een van de Stads-klerken ter Secretarie bepaald aaangewezen tot „de besoignen ter Weescamere vallende." En nog in 1617 en 1635 werden stadsklerken aangesteld op voorwaarde, dat zij insgelijks het werk ter Weeskamer en ter Thesaurie zouden doen. Deze mochten eene kleine vergoeding — volgens bestaand tarief — in rekening brengen voor alles wat zij niet speciaal op last van Weesmeesters en Secretarissen schreven, maar deelden niet in de Weeskamer-emolumenten (n.l. „recht van eerste beleggen"). Wanneer een eigenlijk gezegde Weeskamer-klerk is aangesteld, is ons niet gebleken. Hij was er in Januari 1640, toen Maurits van Cosen aangesteld werd tot *Opperklerk* en eersten bode (gr. Memor. III. bl. 205). Volgens zijne instructie was deze in de eerste plaats gehouden de doodboeken te zuiveren en rolle te houden van de geciteerde personen, vervolgens te controleeren zoowel de voogden en administrateurs, die obligatiën enz. ter Weeskamer lichtten om den daarop verschenen interest te innen, als de boden-afslagers, die verplicht waren het provenu van de verkoopingen iedere drie maanden ter Weeskamer te verantwoorden; hij was verplicht alle opgebrachte gelden, na aftrek van de kosten, in 't Weesboek te brengen, en register

te houden van de voogdijen aan de suppoosten opgedragen, ten einde in staat te zijn hen ieder oogenblik tot verantwoording op te roepen. Hij moest zich gedragen naar de bevelen van den Secretaris, wien hij vele werkzaamheden uit de hand nam, maar moest bovendien het bodewerk verrichten (citatien doen, vuur aanleggen, het tafellaken „cuysch" houden etc.); hij mocht niet de functien van afslager van de meuble en immeuble goederen waarnemen, ofschoon hij in de voordeelen daarvan met de boden-afslagers participeerde.

Bij zijne werkzaamheden stond de klerk hem ter zijde. Vóór het aanvaarden van zijne betrekking moest hij een borgtocht stellen tot een bedrag van *f* 3000.

Na 120 jaren werd ter weeskamer eene andere administratie noodzakelijk. Bij besluit van den Oud-Raad, 1760, (Resol. Oud-Raad. D bl. 185) werd dit ambt gesplitst, het bodewerk aan den bode overgelaten, een ambtenaar onder den titel van penningmeester belast met alles wat het finantieele beheer betrof, en het overige grootendeels aan den klerk overgelaten.

Vóór het aanvaarden zijner betrekking legde hij den eed af (*zie Bijlage* G).

§ 5. Het penningmeester-ambt was een groot ambt en werd daarom alleen aan zonen van regeeringsfamilien begeven.

De functionaris was, blijkens zijne instructie (gr. Mem. XII bl. 68vo), aangewezen tot het houden van de boeken voor het finantieel beheer. Hij maakte de balans op en schijnt de kas te hebben gehouden, zonder evenwel voor de berging der gelden te hebben mogen zorgen, hetgeen het werk van Weesmeesters of Secretarissen bleef. Hij moest de renten ontvangen over alle effecten der weeskamer. Voor 't overige was hij verplicht met den klerk het schrijfwerk te volbrengen, moest hij de bevelen van de Secretarissen opvolgen, zorgen voor het aanleggen van vuur, en tegenwoordig zijn bij 't schoonmaken van het kantoor. Deze beide laatste bezigheden vielen niet bizonder in den smaak van den eersten penningmeester Jacob van Gesel Junior, den 16 Sept. 1760 aangesteld.

Om welke redenen is niet bekend, maar reeds eenige jaren na zijne benoeming stelde men voor hem tot assistent aan Th. Groeneweg van Oudshoorn, die in 1786 met de onereuse artikelen van zijne instructie werd belast (Resol. Oud-Raad F. bl. 233).

De penningmeester genoot geen vast inkomen, maar trok een vierde deel der emolumenten van de afslagers (toen vendumeesters genoemd), en deelde met den klerk de emolumenten ter weeskamer vallende. Hem werd een jaarlijksch mantelgeld van *f* 30 toegelegd.

§ 6. Krachtens het privilege van Albrecht van Beijeren, 21 Jan. 1394, had de Stads-regeering het recht gekregen om het bode-ambacht te begeven. Zij heeft daarvan een ruim gebruik gemaakt, en naar gelang van de toenemende behoefte het aantal dezer dienaren vermeerderd, zoodat er ten tijde van Wagenaar 17 waren. De roedragende boden deden de dagvaardingen wanneer hun het bevel daartoe gegeven was, en mochten de kosten daarvan bij nalatigheid der betaling door panding innen (Codex Keurb. A. bl. 16). Blijkens het oudste Weesboek kreeg de bode in 1468 een salaris van 6 gl. uit de intitulatiegelden *) (*zie Bijlage* B).

Het stadsrekeningboek van 1531 (het oudste van de ten archieve aanwezigen) toont aan, dat een der boden voor een salaris van 1 £ vl. in het half jaar en eene som van *f* 30 voor kleeding, beide ten laste van de stads-kas, de citatien voor Weesmeesteren deed. In 1557 nam een der boden de Weeskamer en de Thesaurie waar, zonder verplicht te zijn eenig ander bodewerk te verrichten (gr. Memoriaal II. bl. 70). Dezelfde bode was reeds in 1568 ontheven van de werkzaamheden ter Thesaurie (id. II. bl. 119), en in 't vorige jaar was hem door den Gerechte eene zekere retributie uit de goederen der weezen toegelegd. (1e Secret. Resolutieboek van Weesmeesters bl. 19) Van lieverlede nam de drukte aan de Weeskamer zoo toe, dat den toenmaligen bode, in 1610, een

*) De oudste bode trok dit nog in 't midden der 18e eeuw.

adjunct, Herman Jansz. Quack, moest worden toegevoegd, die geen salaris trok maar de citatiegelden in rekening mocht brengen (Resol. Oud-Raad I. bl. 18vo), en in 1636 werd aan het tweetal boden, toen in functie, een derde toegevoegd.

De boden waren belast met het zuiveren der doodboeken, het houden van de rolle van geciteerde en van verschijnende personen, het doen van de dagvaardingen, het bewaren, het schoonhouden, het verwarmen van de kamer, en moesten voorts den Weesmeesters gehoorzaam en onderdanig zijn (Instructie v. d. boden ter Weesk. 1617. gr. Mem. II. f⁰. 266; 1627 Id. III. f⁰. 57; 1760 id. f⁰. 70.)

Aan deze onaanzienlijke betrekking was eene andere zeer lucratieve verbonden, die van afslager van de roerende en onroerende goederen, speciaal van die der Weeskamer subject. Nog in 1507 werden de weeskamer-goederen door den Secretaris der Weeskamer verkocht. Hieruit is waarschijnlijk het feit te verklaren, dat het provenu van de veilingsonkosten in latere jaren door de boden voor de helft aan de Weeskamer-Secretarissen moest worden uitgekeerd. In 1544 moest echter de toenmalige bode Nanning Pietersz. deze emolumenten met den concierge van 't Stadhuis, evenzeer afslager maar speciaal van de goederen bij executie in veiling gebracht, deelen (vgl. Instructie voor N. Pietersz. gr. Mem. I. f⁰. 321vo). De Secretarissen van de Weeskamer waren van hunne zijde verplicht, de cedullen der te veilen goederen aan de afslagers te verstrekken, bij de verkoopingen tegenwoordig te zijn, daarvan register te houden en binnen drie maanden het provenu dier verkoopingen van de boden te ontvangen en in 't weesboek te stellen. Deze veilingen hadden òf voor 't stadhuis, òf voor de sterfhuizen plaats, doch in 1650 werd daartoe — eene bizondere gunst aan den toenmaligen huurder bewezen — het O. Z. Heerenlogement aangewezen (gr. Memoriaal III. f⁰. 293).

We zagen, hoe menigmaal er tusschen de boden en de Secretarissen verschillen ontstonden over de verantwoording van de Weeskamer-emolumenten. Burgemeesters maakten zelfs

eene instructie, naar welke de secretarissen zich ten opzichte van de boden hadden te gedragen in 1627 (gr. Mem. III. bl. 64). De Secretarissen waren echter niet alléén de dupe van de inhaligheid der boden; ook de opperklerk en eerste bode had daarover te klagen, want in 1642 werd den boden door den Oud-Raad gelast „hun medebroeder Maurits van Cosen" te geven, wat hem volgens zijne instructie toekwam (Resol. Oud-Raad I bl. 138vo). De afslagers trokken van de koopsom 5 pCt. voor zich af. Hieraan waren echter op bevel van Burgemeesters d.d. 27 Febr. 1638 (gr. mem. III. bl. 189) niet onderworpen: de goederen door de O. I. C. onder den hamer gebracht, waarover 3 pCt. — en, volgens een dergelijk bevel van 6 Aug. 1639 (id. III. bl. 189) koopmansgoederen, die bij 't last of per gros werden verkocht, en schilderijen, waarover slechts 1 pCt. in rekening mocht worden gebracht. Bovendien waren er afzonderlijke beambten aangesteld om aan de Nieuwe Brug schepen en koopmansgoederen, die uit zee werden aangevoerd, te veilen tegen eene recognitie van 1 1/2 pCt. Het verschil van het tarief van beide categoriën van afslagers was te groot om niet tot misbruik van de zijde van 't publiek aanleiding te geven. De Weeskamer-afslagers werden hierdoor dikwijls benadeeld. In 1658 gingen nu de gezamenlijke afslagers door bemiddeling van de Secretarissen ter Weeskamer een contract aan, waarbij zij over en weder beloofden de voor- en nadeelen gemeenschappelijk te deelen. (gr. mem. IV. bl. 177). Door de afslagers van de Nieuwe Brug werd nu niets meer tegen 1 1/2 pCt. geveild, wat door de afslagers der Weeskamer voor 5 pCt. moest verkocht worden. De afslagers moesten wèl alle verkoopingen doen, doch de kooppenningen der verkochte goederen behoefden *alleen voor zooverre zij der Weeskamer subject waren* aan de afslagers ter hand gesteld te worden. Daarvoor stelden zij borg; in 1544 voor 400 gulden, in 1576 voor de som van 800 gulden, in 1597 voor 1200 gulden. In 1612 werden de borgen, na het overlijden van den bode Gerrit Jansz. Block, om betaling aangesproken. Deze bleven niet weiger-

achtig. Toch schijnt de Stadskas te hebben moeten bijspringen, althans in 1617 moest Jan Dirkcx. van Beuningen borg stellen voor 10,000 gulden. Deze matigde zich het recht aan om ook de kooppenningen van goederen, die *niet der Weeskamer subject* waren, te innen, en was nog een vrij belangrijke som uit dien hoofde aan particuliere verkoopers schuldig, toen hij, in 1626 failleerende, zijnen crediteuren slechts 60 pCt kon uitbetalen. Deze spraken voor de overige 40 pCt de stad aan, doch natuurlijk te vergeefs (Resol. Oud-Raad I. f°. 77). In 1627 werd de borgtocht tot 15,000 gulden verhoogd.

Door de enorme voordeelen aan den afslag verbonden, had het ambt van bode ter Weeskamer eene eigenaardige aantrekkingskracht voor de zonen van patricische familiën. Zoo liet zich Jacob Boreel de Jonge in 1727 eene benoeming welgevallen, en in 't volgend jaar schroomde de 2e Secretaris ter Weeskamer, Mr. Harmen Berewout, niet, zijne betrekking tegen het onaanzienlijke bode-ambt te verruilen. De minder aangenaam klinkende titel werd in hetzelfde jaar door den meer welluidenden van „vendumeester der meuble goederen" vervangen. Zij, die hiermede gebeneficieerd werden, lieten het natuurlijk door een ander waarnemen. In 1760 werd het vendumeesterschap geheel afgescheiden van het bodeambt, en tot een groot ambt gemaakt.

§ 7. In 1507 werd de Secretaris met de voogdij belast, indien er geen bloedverwanten waren (vgl. zijne instructie, artt. 6 en 7). Blijkens art. 38 der ordonnantie was dit in 1563 niet meer gebruikelijk. Later was somtijds de bode met die functie belast.

De *Solliciteurs* of *Suppoosten* waren eigenlijk geen Weeskamer-beambten. Zij stonden niet onder de bevelen van de Weesmeesters, dan voor zooverre de voogdij betrof waarin ze benoemd waren. Voor de Weeskamer zelve behoefden zij niets te doen; zij werden niet door Burgemeesters aangesteld, en hun werden oorspronkelijk noch door de stad, noch uit de Weeskamer, emo-

lumenten betaald; zij brachten het loon, volgens hunne instructie, in rekening aan hunne pupillen. Doch toen dit loon in 1767 verminderde, vond de Regeering goed dit tot een zeker minimum uit het Weeskamer-kapitaal te suppleeren. We vinden nu ook dat ze meermalen behulpzaam waren bij de werkzaamheden ter Weeskamer. Dit had zijn grond hierin dat vroeger de boden, de klerk en de opperklerk soms ook de functien van suppoost waarnamen; eene gewoonte waaraan Weesmeesters in 't laatst der 17e eeuw een einde maakten.

De instructie naar welke zich de suppoosten hadden te regelen, vindt men in de Handv. bl. 646, Wagenaar III. bl. 380. Deze werd 28 Januari 1682 door Weesmeesters vastgesteld. In 1640 stonden zij, blijkens de instructie van den opperklerk, onder diens toezicht (gr. Memoriaal II. bl. 205). In 1790 kwam ieder suppoost onder 't speciale toezicht van twee Weesmeesters, en werd het tarief der inkomsten veranderd.

Sedert onheuchelijke jaren waren er aan de Weeskamer 5 en meer, sedert 1698 4 suppoosten verbonden, doch bij besluit van 27 Januari 1767 bepaalden burgemeesters dat ze tot op drie zouden uitsterven (Arch. Lade W. 3. N°. 16).

Bij voorkeur werd de oudste der suppoosten met de zoogenaamde O. I. boedels belast, waarover hij tevens de correspondentie voerde. Tonnen gouds stonden op deze wijze onder zijn beheer. Bij hunne aanstelling moesten zij twee suffisante borgen stellen (zie Amst. Secretarie bl. 357) en den eed in handen van Weesmeesters afleggen (*zie Bijlage* H). Het was hun niet verboden andere betrekkingen te bekleeden of handel te drijven, zoodat vele suppoosten tevens makelaars waren.

Dat de Weeskamer in het laatst der vorige eeuw zeer in discrediet geraakte, is voornamelijk aan eenige suppoosten te wijten, die eene zeer ongeregelde administratie voerden, en zich niet zelden met achterlating van een vrij aanzienlijk tekort uit de voeten maakten.

§ 8. In 1791 oordeelden Weesmeesters het noodig een meer nauwlettend toezicht te houden op de bloedverwanten, die door de Weeskamer met de voogdij over minderjarigen werden belast. Zij stelden daartoe, bij besluit van 3 Februari van dat jaar, een ambtenaar aan, onder den naam van *assistent*. Zijne instructie verplichtte hem om register te houden van al de goederen, die onder hun beheer stonden, nauwkeurig te letten op de teruggave der effecten, die ter ontvang van rente of ter betaling van belasting aan de voogden waren afgegeven, en bij 't minste verzuim Weesmeesters daarvan in kennis te stellen.

HOOFDSTUK VI.

§ 1. Men kan de kapitalen, die ter Weeskamer beheerd werden, gevoegelijk onderscheiden in een *fluctueerend kapitaal*: penningen van weezen en anderen, die in het weesboek opgeschreven werden, en waarover weesmeesters, in hunne kwaliteit van oppervoogden, bewind voerden, en in een *blijvend kapitaal*, dat door weesmeesters, in hunne kwaliteit van stedelijke financieele commissie, werd geadministreerd.

Het tweeledig karakter van de weesmeesterbank komt, wanneer men deze onderscheiding tusschen de ter Weeskamer beheerde gelden aanneemt, tot zijn volle recht. Terwijl het *fluctueerend kapitaal* geheel bestond uit gelden van derden, en alzoo tot de Weeskamer in geene andere betrekking stond dan dat het beheer daarvan eene plicht was, die Burgemeesteren als overste voogden aan de Weesmeesters hadden opgelegd, begon er eerst sprake te zijn van een *blijvend kapitaal*, toen Weesmeesters de gelden, die zij ter zake van het weesrecht ontvingen, en die zij aan de stad hadden moeten uitkeeren, inhielden, en tot dekking van eigen uitgaven der kamer aanwendden. Die gelden bestonden uit de helft der intitulatiegelden en uit de boeten. Deze penningen vormden

van lieverlede een kapitaal, dat der kamer zeer dienstig was om den geregelden loop van het *fluctueerend kapitaal* te bevorderen. De zelfstandige administratie daarvan droeg niet weinig bij om de administratie ter Thesaurie te vereenvoudigen. Voornamelijk met het oog hierop werd dan ook in 1661 de meermalen aangehaalde resolutie genomen, waarbij de weesmeesters gemachtigd werden, obligatien ten laste der Thesaurie ter Weeskamer te repartieeren. Van dat oogenblik af aan werd de Weeskamer een bureau der Thesaurie.

Deze verhouding had niets buitengewoons. Een dergelijk zelfstandig kapitaal had de Wisselbank en de Desolate Boedelskamer, wellicht ook de kamer van Thesaurieren extra-ordinaris, de stedelijke Lakenventhal, de Rekenkamer, terwijl de Bank van Leening en vele andere banken van Regeeringen rechtsoefening haar saldo jaarlijks met de Thesaurie verrekenden.

Dewijl wij de administratie van het *fluctueerend kapitaal* reeds in hoofdstuk IV § 7 behandeld hebben, kunnen we ons hier bepalen tot het *blijvend kapitaal,* dat uit de volgende elementen was samengesteld:

a. administratieve baten,

b. gelden ter zake der oppervoogdij ontvangen.

Onder deze categorie behooren nog gerangschikt te worden:

c. de bona vacantia, die wanneer ze niet werden uitgekeerd aan personen die hunne rechten konden bewijzen, *tacite* aan de stad moesten vervallen.

Eerst in 1653 begint eene afgescheiden administratie van dit Weeskamer-kapitaal. De brand, die in het vorige jaar het stadhuis in de asch gelegd en ook de Weeskamer geteisterd had, had geene geringe verwarring teweeggebracht in de verschillende laden, waarin papieren en saldo's van sommige boedels geborgen waren. Gelukkig had men de penningkisten en de Weesboeken van 1468 af kunnen redden, zoodat men, ofschoon na veel moeite, er in kon slagen om bijkans alle goederen en gelden te brengen onder het hoofd van rekening der rechthebbenden. Dit ondervond zelfs geene bezwaren voor de boedels, die reeds in de 16e eeuw

waren opgebracht. Toen men evenwel toch nog eene som van meerdere duizende guldens overhield, vermoedde men, dat daaronder, naast de intitulatiegelden en de boeten, wellicht een enkel boedelsaldo kon schuilen, waarvoor de rechthebbenden zich later zouden kunnen aanmelden. Men handelde dus voorzichtig door te bepalen, dat die „gemengde gelden," zooals ze genoemd werden, voorloopig ter Thesaurie zouden belegd worden, „omme uyt de interessen van dien" — welke daartoe dus voldoende werden gerekend — o. a. ook die rechthebbenden te voldoen. Men kocht daarom voor *f* 18,000. obligatien, rentende 4 pCt., op de Thesaurie aan.

Dit kapitaal werd — de naam Adam de Wees, dien men er aan gaf, duidt het aan — als een wees beschouwd en in de weesboeken geboekt. Het komt onder dien naam als crediteur van de stad in de Grootboeken voor tot 1661, toen, ten gevolge van het besluit tot repartitie, alle weeskamergelden onder het hoofd Weesmeesteren van Amsterdam belegd werden.

De groote uitbreiding der administratie van dit kapitaal veroorzaakte, dat men Adam de Wees weldra uit de weesboeken verwijderde en geheel afzonderlijk begon te besturen.

Voor het goede beheer van dit kapitaal waren weesmeesters natuurlijk aan de stad verantwoordelijk.

Steeds aangroeiende door voortdurende belegging der ontvangen rente, kon, na weinige jaren, uit de inkomsten van Adam de Wees een deel der onkosten gedragen worden, terwijl verreweg het grootste deel der renten, om gekapitaliseerd te worden, ter Weeskamer bleef. In 1679 betaalde Adam de Wees het salaris van de Weesmeesters, en van de boden, benevens de kantoorbehoeften. In 1767, dat van den tweeden Secretaris en 't supplement van het salaris der suppoosten; terwijl Weesmeesters in 1788 verklaarden, dat de Weeskamer hare eigene onkosten etc. dekte.

§ 2. *ad. a.* Wanneer er bewijs was geschied en de goederen en gelden ter Weeskamer waren opgebracht, legden Wees-

meesters de effecten, eigendomsbewijzen enz. in laden, die ieder van een nummer voorzien waren, en naar welke in het weesboek verwezen werd. Van de ontvangen gelden werden zoo mogelijk schuldbrieven op de stad, op 't land, op maatschappijen of op particuliere personen aangekocht. Was er dan nog een gering saldo over, of waren de weezen van zoo „geringe gelegentheyt", dat voor hunne penningen geen op eigen naam staanden schuldbrief kon worden aangekocht, dan werden die penningen gestort in de „*penningkiste.*" Het is niet onwaarschijnlijk, dat Weesmeesters er van oudsher op bedacht zijn geweest die gelden productief te maken. Bewijzen hebben wij voor deze meening echter niet gevonden vóór 1661, toen de Vroedschap Weesmeesters gelegenheid gaf ook het kapitaal van minder gegoede weezen uit te zetten. Uit die „penningkiste" werden nu obligatiën aangekocht voor een aanzienlijk bedrag. Het „Casboeck" moest telkens uitwijzen, hoeveel ieder der weezen jaarlijks aan rente toekwam. Bereikte een dier weezen zijne meerderjarigheid, en eischte hij zijn deel op, dan waren er inmiddels genoeg penningen ter Weeskamer opgebracht om zijn deel aan een anderen wees over te dragen, of had de Weeskamer zelve geld genoeg ontvangen om uit het fonds Adam de Wees de aflossing mogelijk te maken. Blijkens de repartitieboeken, kocht Adam de Wees successievelijk al die kleine pretentien op de stad, op 't gemeene land, op de admiraliteit en op de O. I. Comp. in. De inhoud van die „penningkiste" werd, zooals we zeiden, het *gemengde geld* genoemd, en bestond niet alléén uit de hiervoren gemelde factoren. Men deponeerde daarin evenzeer de remises, die uit Oost-Indië werden overgemaakt en deels de nog niet afgegeven boedelsaldo's enz. Alles kwam dus slechts neder op de nauwkeurigheid der administratie. Om altijd en op alle eventualiteiten voorbereid te zijn, hield men steeds een aanzienlijk bedrag in contanten voorhanden. Daar men geen rente behoefde uit te keeren van die zoogenaamde Cost-Indische remises, en de anatocismus van die boedelsaldo's ten bate der Kamer

bleef, was het cijfer der ontvangen interesten altijd veel hooger dan de som van al de renteposten, die aan iederen wees, aan ieder hoofd van rekening, moest vergoed en in de boeken bijgeschreven worden. Terwijl men nu aan de eene zijde uit het fonds Adam de Wees de openkomende posten in de repartitieboeken aankocht, en dus feitelijk jaarlijks een bedrag uit de gemengde gelden in de registers van Adam de Wees kon overschrijven, liet men het bedrag, dat niet aan rente behoefde uitgekeerd te worden, onder het gemengde geld berusten en kapitaliseerde alzoo groote sommen. Uit deze handelwijze is het alleen te verklaren, dat men nooit met juistheid kon opgeven, welk het bedrag was der sommen, die aan de Weeskamer konden opgevraagd worden, tenzij men — hetgeen reeds in 't midden der 17e eeuw schijnt gedaan te zijn — de jaarlijksche balans opmaakte.

Gedurende 80 jaren had men op deze wijze dit „gemengde geld" geadministreerd, toen men bij 't opmaken der balans ontdekte, dat eene som van *f* 198.673 : 6 : 6 niet behoefde uitgekeerd te worden. In plaats van nu dat bedrag over te schrijven in de registers van Adam de Wees of van de Weeskamer zelve, begon men ten jare 1734 nieuwe registers aanteleggen, waaraan men — de verwantschap van dit kapitaal met Adam de Wees inziende — den naam van Adam de Wees A. gaf, om daarin voortaan het gemengde geld op te schrijven. In deze registers crediteerde men Adam de Wees voor het bedrag, dat hem bij het einde van ieder boekjaar toekwam, en dus in 1734 voor het bovenvermelde. Wanneer er uit de ontvangsten der Weeskamer veel in de repartitieboeken was aangekocht, schreef men natuurlijk minder, ten name van Adam de Wees, in 't Register Adam de Wees A. over,

Eerst in Februari 1773 stelde de penningmeester Jacob van Ghesel, die toen reeds gedurende bijna 13 jaren de administratie ter Weeskamer had gevoerd, voor, om eene som van anderhalve ton gouds uit de boeken van Adam de Wees A. in die van Adam de Wees overtebrengen, ten

einde daardoor „het tractement van Adam de Wees ruymer te doen omkomen": een maatregel die noodzakelijk was geworden, omdat, door het besluit van Burgemeesters van 27 Januari 1767, uit de inkomsten der kamer de verdiensten der suppoosten moesten gesuppleerd en andere wedden uitbetaald worden.

In het laatst der vorige en in het begin dezer eeuw, heeft men de boeken der Weeskamer geheel omgewerkt, en aan Adam de Wees gegeven wat hem rechtens toekwam.

§ 3. ad *b.* Welke bestemming aan de penningen, die ter zake van de oppervoogdij ontvangen werden, moest gegeven worden, was, althans wat de boeten aangaat, in de ordonn. van 1563 nauwkeurig omschreven, en vroeger werden die gelden, blijkens de oudste stadsrekening van 1531 en andere bescheiden, op dergelijke wijze besteed, zoodat we grond hebben tot het vermoeden, dat de ordonn., wel verre van eenen nieuwen toestand in 't leven te roepen, niets deed dan den ouden voorvaderlijken, — met enkele wijzigingen trouwens, — te bestendigen. Reeds vroegtijdig hield men het verschil in 't oog tusschen het *recht van 't Weesboek* (de *intitulatien*) en de *boeten.*

De instructie voor den Secretaris van de Weeskamer van 1507 doet ons zien, dat het recht, (toen, evenals in 1468, ten bedrage van 2 stuivers van iedere honderd gulden (1 $^0/_{00}$) gevorderd), voor de helft kwam aan de stad, en dat de wederhelft behoorde onder de emolumenten van dien ambtenaar. Latere instructiën wijzen het den Secretaris niet meer toe, zoodat die helft waarschijnlijk ter Weeskamer bleef berusten en deel heeft uitgemaakt van de door elkander gemengde gelden, die in 1653 onder den naam Adam de Wees werden belegd. Jaarlijks vóór Lichtmis (2 Febr.) moest de halve opbrengst van deze belasting, reeds in 1468 *intitulatierecht* genoemd, door den Secretaris aan Thesaurieren-ordinaris verantwoord worden. Niet altijd is aan deze bepaling trouw de hand gehouden; een onderzoek in de ten archieve bewaarde Stadsrekeningen van 1531—1753 heeft

dit bewezen. Waar dan het saldo, aan de stad verschuldigd, bleef, is niet gebleken. Enkele malen, in 1532 en 1676, werden slechts de ontvangsten van vorige jaren verantwoord *).

Van die intitulatie-gelden werden de onkosten ter Weeskamer vallende afgetrokken **). Wellicht vindt men hier den weg, langs welken het intitulatiegeld verdween, als het niet verantwoord werd. In ieder geval ziet men hieruit, dat de stadskas, hoewel indirect, alle onkosten van de Weeskamer bestreed, en dat zij steeds bijsprong, wanneer er schade te herstellen viel. Zij deed dit nog, toen de Weeskamer reeds haar eigen kapitaal bezat. Immers in de vergadering van de vroedschap van 1 Dec. 1735 werd besloten geld te negotieeren ten laste van de stad, o. a. „tot reparatie van seker ongelukkig toeval de Weeskamer bejegent" (Resol. Vroedsch. K K bl. 604). Welk dit ongelukkig toeval geweest zij is uit de dikwijls geheimzinnige resolutieboeken — notulenboeken werden toen niet gehouden — niet op te maken, evenmin, hoeveel de stadskas hiervoor ten koste moest leggen. De Vroedschap was blijkbaar te zeer overtuigd van het stedelijk karakter der Weeskamer, om zich te onttrekken aan de lasten en kosten eener administratie, welke reeds lang zich zelve had kunnen bedruipen, en die toch de stadskas het grootste deel van hare onkosten liet dragen, om zelve hare inkomsten te kunnen kapitaliseeren.

Dat intitulatierecht, in 1468 1 $^0/_{00}$ bedragende, was toen alleen verschuldigd over de sommen, die in 't weesboek *ingeschreven* werden, of, zooals de Instr. W.kamerklerk van 1507, art. 2, zegt „van alle goet dat te weesbouck compt." Naar het schijnt hebben Weesmeesters daarin proprio motu

*) Het cijfer der intitulatien klom jaarlijks in weerwil van de uitsluiting der kamer. Het hoogste cijfer werd bereikt in 1786, toen de Secretaris *ƒ* 2114.— ter Thesaurie deponeerde.

**) In 1560 trok b. v. de Secretaris Jan Beth Jacobsz van de 53 gl.: 15 st. — de helft der intitulatiegelden die aan de stad moesten verantwoord worden — af 3 gl: 6 st. voor een nieuw register en 8 st. voor een slot en een sleutel op de Weeskamer.

verandering gebracht, en het recht op 2 $^0/_{00}$ gesteld. In 1675 verzochten zij op dezen maatregel erkenning van Burgemeesters, en verkregen die bij Resolutie van 16 Juni van dat jaar (groot Memoriaal VI. bl. 179vo). Deze resolutie toont niet aan, of er ook recht moest betaald worden van de sommen die *afgeschreven* werden, hetgeen ten tijde van Wagenaar het geval was (vgl, deel III. bl. 378). Reeds in 1567 moest men ook bij het „uitdoen" eene kleine belasting aan den bode voldoen. Van kapitalen, die met fideicommissair verband bezwaard waren en aan weezen toebehoorden — geen andere mochten toen aldaar bestuurd worden — moest, krachtens eene keur van 30 Juli 1652 (keurboek M. bl. 159; Handv. II. bl. 643), dit recht iedere 15 jaren betaald worden.

Naast dit intitulatierecht stond eene kleine belasting, bekend onder den naam van „recht van eerste beleggen," die van oudsher gevorderd werd bij iedere mutatie in de eigendommen der weezen, waardoor eene af- en op nieuw inschrijving veroorzaakt werd: verkoop, belegging, enz. Het provenu hiervan behoorde geheel tot de emolumenten van de Secretarissen. In 1507 vinden we er het eerst melding van gemaakt. Twee eeuwen later werd eene andere heffing, indertijd door den Secretaris Blaeu ingevoerd, gepermaneerd (zie groot Memoriaal IX. bl. 65; Handv. II. bl. 646).

Voor de boeten volgde men eene andere verdeeling.

De oudste keur, die ons over het weesrecht bewaard is gebleven, die van 30 Maart 1466, leert ons de toenmalige regeling kennen, „een derdendeel tot tshēn behoef, dat ander „derdendeel tot des gerechts behoef, ende dat derde derdendeel „tot die Weesmeesters ēn hair dienres behoef" (*zie Bijlage* A).

Van alle rechterlijke boeten trok de landheer, volgens de oude usantien, reeds vermeld in 't handvest van Marg. van Henegouwen d.d. 28 Mei 1346, een derde gedeelte. De schout ontving dit in zijnen naam en verantwoordde het hem. Later moest hij dat met de overige emolumenten van het Schoutambt aan de stad uitkeeren, immers zoolang de stad „het

„Schoutambacht mette emolumenten van dien" van den landheer in pacht had, d. i. met enkele tusschenpoozen van 1472 tot 1795, of liever tot 1803.

Het tweede derde deel werd genoten door het gerecht, dat in 1466 nog de competente eerste rechter in 't weesrecht was, doch van zijn aandeel reeds had afstand gedaan vóór 1507, toen, blijkens de aangehaalde instructie van den Weeskamer-Secretaris, dat deel der boeten door Weesmeesters werd getrokken. Krachtens art. 51 der ordonn. van 1563 kwam dit deel aan de stad. Doch vijf jaren later was men ten dezen opzichte geheel van de ordonn. afgeweken. Immers in de stadsrekening van 1568 en eenige volgende jaren vinden we dezen post met de volgende woorden uitgetrokken: „item van „Simon Cops Claesz Burgem̄r de Som̄e van zes gul̄ die „gecomen zyn vuyt den kueren van den Weescamer deser „stede, waer aff mȳ Heere den schout der zeluer stede compt „drie gul̄ ēn de stede drie gul̄. Ende alzoo 't Schoutam„bocht ende deser stede een zyn, ergo compt hier de voorsz̄ „som̄e van VI gl̄."

Het overblijvende derde deel kwam ten bate van Weesmeesters en van de beambten ter Weeskamer. In 1507 hadden de beambten hun aandeel reeds weder verloren, en uit de aangehaalde plaats van de Stads-rekening van 1568 blijkt, dat Weesmeesters niet gelukkiger waren geweest en ook hun recht aan de stad hadden moeten afstaan. Sedert 1568 vloeiden dus de boeten geheel in de stadskas. Nog in 1622 werden ze aan de Thesaurie verantwoord. In hoeverre het bedrag later is afgegeven kunnen we niet beslissen. In de Stads rekeningen komt het onder de ontvangposten niet meer voor. Er bestaat dus grond voor het vermoeden, dat ook de boeten ter Weeskamer bleven berusten, en een factor werden van het kapitaal, dat, op den naam van Adam de Wees geboekt, den grond heeft gelegd tot het Weeskamer-kapitaal.

§ 4. *ad.* C. Kort na de oprichting der kamer had men de onbeheerde goederen gesteld onder bewaring en toezicht

van Weesmeesters, en hen met het beheer daarvan belast. Dit blijkt uit een brief, den 18 Januari 1480 op last der regeering van Amsterdam aan de „jonfrouwe van Nyenroede, vrouwe van Suylen" geschreven (zie groot Memoriaal I bl. 152). Wellicht fungeerde de Weeskamer toen tevens als consignatiekas, waartoe, bij besluit van de Vroedschap van 12 April 1614 (Resol. Vroedsch. XI. bl. 113), de Rekenkamer werd aangewezen.

Bij de laatstgenoemde afdeeling der stedelijke administratie, omstreeks 1592 opgericht, moesten door de teruggekeerde schippers, ingevolge een keur van 31 Aug. 1658 (keurboek N. bl. 65), gedeponeerd worden de nagelaten goederen van zeelieden en passagiers, op reis overleden, welke door rekenmeesters aan de daartoe gerechtigden werden uitgekeerd. Deden zich daartoe geen rechthebbenden op, of konden degenen, die zich aanmeldden hun recht niet staven, dan vervielen deze goederen *tacite* aan de stad, omdat de stad recht had op de bona vacantia, wijl zij het „schoutambacht mette emolumenten van dien" in pacht had van de graaflijkheid. De belangrijke gevolgen die hieraan, ook met het oog op het Weeskamer-kapitaal verbonden zijn, maken het noodzakelijk dit, vóór wij verder gaan, aan te toonen.

De rechten van den landheer strekten zich oudtijds op allerlei gebied uit. Want niet alleen had hij het recht wetten vast te stellen, de rechtspraak met alle gevolgen daarvan te regelen en daartoe de noodige ambtenaren aan te stellen, tollen te heffen en monopoliën toe te staan, het recht van munt, waag en maat, van wind, visscherij en jacht, en meer anderen, te veel om op te noemen, maar bovendien kwam zijne heerschappij uit in het recht om een quantum te heffen van alle erfenissen (keurmede), later alleen van degene die uit zijne landen gevoerd werden (droit d'aubaine, jus albinatus, recht van exue, en in het recht op goederen en nalatenschappen, waarvoor zich geen rechthebbenden aanmeldden, hetzij die goederen door de zee waren aangespoeld, hetzij ze afkomstig waren van vreemdelingen, wier naaste bloedverwanten

niet bekend waren („stragiersche" zaken), van bastaarden, welke men achtte geen bloedverwanten te hebben, of van zelfmoordenaars, die hun goed verbeurden (disperatie-goederen). (vgl. hierover de Groot II. 1 § 54, 4 § 32, 30 § 3).

Twee en meer eeuwen vroeger, werd zelfs de landheer, gelijk overigens de naaste verwanten, die het erfrecht hadden, geacht de persoonlijkheid van iemand, die zonder bloedverwanten stierf, voort te zetten. Dit blijkt uit de woorden: „Eñ worde een ellendich man dootgheslagen, dair soude die „bailliu of dien hyt beuale van onser weghen mede claghen" enz., in 't Privilege van Willem van Henegouwen d.d. 9 Dec. 1342 (zie privilegeboek I. bl. 2. Handvesten I. bl. 11).

Bij het privilege van Philips III d. d. 18 Maart 1563 — verpachting van het schoutambt aan de stad, instructie voor den schout — behield de graaf zich nog uitdrukkelijk de laatstbedoelde regalia voor. Het bedoelde privilege drukt dit in de volgende bewoordingen uit (privilegeboek III. bl. 37vo; Handvesten I bl. 101):

„Voirts en zal de voirñ gecoñitteerde — n.l. de Schout — „hem nyet mogen onderwynden van eenige zeevonden, ba„staerde, stragiersche eñ disperatie of onbeheerde ende dier„gelycke goeden, die tot onser espargnes gevuecht zyn, maer „zal deselve denuncieren ende daermede laten bewarden onsen „ontfanger van der espargnes, mentie maeckende jaerlyck in „zyne rekeningen van 't gunt dat derselver espargne aengaende „in zyn quartier bynnen dien jare gevallen ende verschenen „sal wesen."

Al deze regalia werden geïnd en aan de graaflijkheid verantwoord door de ambtenaren, die daartoe door den landheer waren aangesteld, en wat zij verantwoordden, dat noemde men de emolumenten van het ambt, omdat zij vaak een deel daarvan mochten inhouden. Deze emolumenten gingen natuurlijk aan den houder van het ambt over, wanneer de landheer dit bij wijze van privilege of gunst, steeds in ruil voor notabele geldsommen, afstond of verpachtte. Zoo stonden de graven van Holland successievelijk aan de stad Amsterdam het

recht van waag, maat en visscherij, het schrijf-, school-, kosterij- en bode-ambacht en later ook het schoutambt af. Zij ontvingen daarvoor òf eene som in eens, òf eene jaarlijksche recognitie, zooals b .v. met het recht van den wind het geval was, terwijl andere, we behoeven slechts het recht van munt te noemen, altijd tot de regalia zijn blijven behooren.

Alle voordeelen aan zulke rechten verbonden vloeiden nu, in stede van in de grafelijke kas, in die van den pachter, tenzij, zooals we zagen dat nog in 1563 met het Schoutambt het geval was, de graaf zich daarvan uitdrukkelijk eenige voorbehield. Dat deze voordeelen na de reductie der stad weder met het schoutambt werden vereenigd, zullen we in den loop van dit hoofdstuk zien.

Sommige dezer regalia konden door aflossing der som die de grafelijkheid daarvoor had ontvangen, weder worden ingekocht, en daar dit met het Schoutambt het geval was, vindt men in de oude stukken ook dikwijls geschreven, dat de stad het schoutambt van de grafelijkheid in *pand* had. Het was dan een pandrecht met het recht van antichresis.

Het verpachten van officiën was wel is waar bij het groot privilege van Maria van Bourgondië d.d. 14 Maart 1476 (Handv. I. bl. 80, art. 16), verboden, doch dit maakte eene uitzondering juist voor de Schoutambachten, en het was dus ingevolge dit privilege, dat Burgemeesters van Amsterdam, zich beroepende op *hunne* seigneuriale rechten, op hunne beurt soms het Schoutambt van Amstelveen, Sloten etc. verpacht hebben. Voor de bedongen pachtsom nam de pachter alle lucra en damna voor zijne rekening.

De Vroedschap had alzoo het Schoutambt van de Stad in handen; zij stelde den schout aan, totdat men het, weinige dagen na de omwenteling die de Spaanschgezinde regeering van het kussen verwijderde, noodig oordeelde de keus van dien officiant aan burgemeesters op te dragen (Resol. Vroedsch. 30 Mei 1578 Reg. IV. bl. 1) Dezen stelden toen een „nut ende bequaem" persoon voor drie jaren aan. Toen deze tijd ten einde was, moet de Prins van Oranje den toenmaligen

functionaris op eene indirecte wijze hebben gecontinueerd, zonder daarin het recht van de stad te erkennen. De vroedschap, de privileges der stad ongeschonden willende handhaven, besloot den herbenoemden schout als zoodanig niet te erkennen, en de „bewaringh" van het schoutambt aan het college van Burgemeesters toetevertrouwen. Werkelijk zien we nu ook de Burgemeesters bij beurten dit ambt bekleeden (Resol. Vroedsch. 11 Juni, 24 Aug, 6 Sept. 1581). De Burgervaders deden echter meer dan bewaren alleen, want toen de Staten van Holland, op wie de souvereine rechten waren overgegaan, den 20 Dec. 1581 met de stad een contract maakten tot „Afstand van de Satisfactie," en de Stad al de voordeelen bij de Satisfactie verkregen in het algemeen belang opofferde, werd zij door den invloed van Burgemeesters daarvoor schadeloos gesteld door de bepaling van art. 15, waarbij de Stad ontheven werd van de verplichting, haar bij het aangehaalde charter van 18 Maart 1563 opgelegd, om jaarlijks aan de graaflijkheid 300 ponden holl. voor 't Schoutambt te betalen en haar werd toegestaan, dat voortaan „het voorsz. Schoutambacht met *allen de emolumenten* in haren handen blijven" zou, totdat de 20,000 gl., daarvoor gefourneerd, zouden zijn terugbetaald.

Slechts eenmaal is het ter sprake gekomen, en wel in de vergadering der gecommitteerden van de Staten van Holland en W.-Friesland, om deze 20.000 gl. aftelossen en het Schoutambt in 't openbaar te verkoopen. Het was in 1658, toen er voor de „extraordinaris equipage ter zee," door den oorlog met Zweden veroorzaakt, veel geld noodig was. Gecommitteerden beraadslaagden toen over den verkoop van sommige domeinen. Burgemeesters polsden hierover in de vergadering van 27 Nov. 1658 de vroedschap. Deze overwoog, dat wel is waar de Staten het recht hadden om het schoutambt te verkoopen, nadat de daarop geschoten penningen zouden afgelost zijn, maar dat er voor den kooper „geen nuttigheyt van tzelve zou te trecken zyn," omdat de ontvangsten, „die daeraff den Heere toecomen", niet opwogen tegen

alle kosten die hij moest bestrijden, zoodat er — concludeerde zij — niet veel kans bestond, dat er zich, behalve de stad, een pachter voor zou aanmelden. Zij machtigde evenwel burgemeesters om zoo noodig in een vergelijk met de Staten te treden (Resol. Vroedsch B bl. 66). Van den voorgenomen verkoop is echter nooit iets gekomen. Niet minder dan eene geheele omwenteling was er noodig om eene verandering in dien toestand te brengen.

Nu wij aangetoond hebben, dat door haar recht op het schoutambacht, met de emolumenten daarvan, de stad recht had op de hereditas jacens en de bona vacantia, zullen wij dit met eenige voorbeelden staven, om daarna in bizonderheden nategaan, hoe dergelijke goederen ter Weeskamer konden blijven berusten, zonder dat de stad haar recht daarop verloor.

Reeds haalden wij de keur van 31 Aug. 1658 aan, waarbij den teruggekeerden schippers gelast werd de in hunne handen zich bevindende bona vacantia ter Rekenkamer aftegeven. Waarom? Dit leert ons het 11e artikel van 't Reglement van de Rekenkamer van 30 Januari 1716, geregistreerd in 't groot Memoriaal IX bl. 213, en belangrijk genoeg om hier overgenomen te worden.

„Dewyl de dagelykse ondervinding leert, dat by het over-„lyden van zeevarende personen op particuliere schepen na „West-Indien of elders varende, derzelver nalatenschap zo „van de kamer van Zeezaken als andere kameren alhier ter „Rekenkamer werden geconsigneert, en dat, tot merkelijk na-„deel van deze stad, verscheydene snoode practycquen werden „aangewent, om gemelde geconsigneerde penningen te ligten, „door zoogenaamde zielverkoopers of volkhouders, hetzij met „het produceeren van haer boeck, daer de overledene (zo werd „voorgegeven) in zoude hebben geteekent, en andere met het „vertoonen van handschriften, daer onder wel de meeste met „een kruis voor handteekening passeerende, somtijds met een „geannexeerde rekening van goederen, die de overledene na-„gezonden zouden zijn, komende met getuygen, van gelycke

„zoort als de eysschers de schuld verifieeren, om zo de gant-„sche nalatenschap machtig te werden, dienende sommige „practisyns zodanig zoort van menschen om onder alle schijn „van reden die penningen te verkrijgen, waardoor de stad „grootelyks wordt verkort, *want indien die penningen op zo „frivolen wyse niet wierden geligt en geen erfgenamen zich „quamen op te doen, deselve penningen tacite ten profijte van „de stad zouden komen,* daerenboven de regte erfgenaemen na „verloop van tijd zich openbaerende, en vindende door zo-„danig een konstwerk de penningen geligt, ook niet in staat „zynde om tegens de borgen (die doorgaans van de slegste „zoort zijn) te procedeeren, zich van haere erffenis versteeken „vinden, enz..... so hebben de Heeren Burgermeesteren geor-„doneert, dat de eerste boekhouder het consignatie-boek alleen „onder zig zal houden." De hierbedoelde nalatenschappen vervielen dus aan de stad, onder gehoudenheid ze aan personen, die later rechten konden doen gelden, uit te keeren. De stad was hier dus van dezelfde conditie als de erfgenamen van een wees, wiens nalatenschap, na eene 16-jarige afwezigheid van den erflater, onder zijne erven mocht verdeeld worden. (vgl. bl. 69).

Andere onbeheerde nalatenschappen werden gesteld in handen van sequesters, door schepenen benoemd, die den boedel tot liquiditeit dienden te brengen en de rechthebbenden moesten oproepen — oudtijds door den stadsomroeper en door aanplakking ad valvas ecclesiae et curiae, later door oproepingen in de „ordinaris couranten" — om zich aan te melden binnen een door hen bepaalden termijn. Deden zich dan geene gerechtigden op, dan werd „over dien boedel gedisponeerd zoo „als naer bevinding van zaken verstaen werd te behooren;" eene formule, die, blijkens eene acte van Aug. 1711, door den Schout aan Burgemeesters voorgelegd, en geregistreerd in 't groot Memoriaal IX bl. 125, betreffende den boedel van Abel Michel Barbes de la Roche, in Maart 1710 overleden, — in welke acte ook de hierboven geciteerde woorden voorkomen — niets anders beteekende, dan, dat „bij gebreeke van

„wettige lijfserven of andere magen de voorsz. boedel verval„len was ten behoeve van den Heere ende vervolgens aan hem „vertoonder (den Schout) in zijne qualiteit om verders aen „deze stad te werden verantwoord." Insgelijks blijkt het recht van de stad op de hereditas van Pieter van Kessel, in Maart 1740 zonder bekende verwanten en ab-intestato overleden, uit eene soortgelijke acte, geregistreerd in 't groot Memoriaal X bl. 197. De Schout was, blijkens art. 10 van zijn instructie, verplicht iedere drie maanden de emolumenten van het schoutambt, dus ook deze, aan Burgemeesters en Thesaurieren te verantwoorden (Resol. Vroedsch. XII bl. 145).

Toch trok de Schout zich niet alle onbeheerde nalatenschappen aan. We hebben er althans voorbeelden van gevonden, dat de Sequesters het saldo ter Weeskamer brachten.

Uit de hier gegeven voorbeelden blijkt ten duidelijkste, dat alle bona vacantia of goederen, die als zoodanig werden aangemerkt, aan de stad, pachteresse van het Schoutambt en getreden in de rechten van den landheer, vervielen. Dit wordt bevestigd door hetgeen de Groot zegt: (Inl. II, 30, § 4) „ook werden magen gehouden te ontbreken tot voordeel van „de graaflijkheid, die zich binnen jaer en dag niet openbaren." Mr. W. Schorer, in zijne glossa op de hieraangehaalde plaats, meent, naar 't ons voorkomt, dat de Groot hier den verjaringstermijn van de hereditatis petitio bedoelde. Wij meenen aan die woorden evenwel niet deze uitlegging te moeten geven. Hier bedoelt de Groot niet anders, dan dat die bona vacantia, wanneer zich binnen den tijd van jaar en dag, (vgl. over deze uitdrukking Wagenaar III bl. 159 noot) geen gerechtigden hadden aangemeld, *tacite* behoudens de rechten van derden — bij voorraad, zegt art. 1175 B. W. — aan de Graaflijkheid kwamen te vervallen. In dien tijd hadden de Sequesters (curatoren) de gelegenheid, de vereischte maatregelen te nemen om de rechthebbenden op te sporen, en den boedel in staat van liquiditeit te brengen. Het oud-Holl. recht kende dus niet de gerechtelijke inbezitstelling, die in art. 880*c* van ons B. W. voorgeschreven wordt. Maar even-

min kende dat recht de verjaring der actie tot opvordering van zulke bij den Fiscus bewaarde goederen. Dit blijkt voor het Amsterd. Recht uit de laatste woorden, die wij uit de instructie voor den boekhouder der Rekenkamer aanhaalden. Wel stond dat recht toe, dat dit goed door den Fiscus gebruikt werd. Ook dit blijkt uit die instructie. En dit had geen bezwaar. Ieder kende den regel: „fiscus semper solvens est."

De goederen, die ter Weeskamer opgebracht waren, werden evenwel geheel afgescheiden gehouden van den Fiscus. Dit was een maatregel, door de stedelijke overheid ingevoerd, om zich te waarborgen tegen de mogelijkheid, dat zich plotseling ter Thesaurie personen konden aanmelden, die uit dien hoofde wellicht den beschikbaren voorraad penningen of meer nog kwamen opvorderen. Het zou bovendien zeer bezwaarlijk voor de Thesaurie zijn geweest alle authentieke stukken en boedelpapieren van zulke zonder bekende erven overleden personen te bewaren, en de rechten van de stad tegen winzieke erfenisjagers te verdedigen. Niets was natuurlijker dan dat men daarmede eene stedelijke commissie belastte, wier roeping het reeds was gelden en goederen veilig te bewaren. Nu wist de regeering ook zeker, dat hij, die zijne rechten op zulke goederen kon bewijzen, ter Weeskamer steeds zou vinden wat hem toekwam.

Ter Weeskamer werden nu van de in deze categorie vallende goederen opgebracht en bewaard, in de eerste plaats die van personen der Weeskamer subject, die tijdens hunne minderjarigheid zonder bekende erven overleden waren, en voorts de nalatenschappen, die bij appointement van Schepenen door de Sequesters ter Weeskamer gedeponeerd werden, de onafgehaalde Oost-Indische remises en de kleine boedelsaldo's, die geacht werden gederelinqueerd te zijn. Nooit kwamen er de goederen, die, krachtens de aangehaalde keur, ter Rekenkamer werden gebracht, en de goederen, die de Schout vindiceerde. Of er nog meer dergelijke uitzonderingen gemaakt waren, is ons niet gebleken. Evenmin zouden wij een regel kunnen stellen, waaruit zou blijken, wanneer de Schout gehouden was

om zich de onbeheerde goederen aan te trekken. Wij zien hier echter uit, dat de consignatie-kas van die dagen alleen de nalatenschappen van op zee overleden personen bewaarde.

Die kapitalen bleven ter Weeskamer, om daar in perpetuum ad opus jus habentium bewaard te worden; want de actie tot opvordering van goederen en nalatenschappen, ter Weeskamer berustende, verjaarde, zooals wij hierboven zeiden, niet (vgl. Resolutie van de Staten van Holl. en W.-Friesl. d.d. 23 April 1708 bij Levyssohn, Wetgev. op de nal., eerste vervolg 1856, bl. X seq). Deze costumiere rechtsregel, die in de aangehaalde resolutie zijne bevestiging vond, had het groote praktische voordeel, waarop we reeds gewezen hebben. Doch hij was ook verbindend voor die goederen, waarvoor men met zekerheid kon zeggen, dat zich nooit rechthebbenden zouden opdoen. Alzoo vormde zich ter Weeskamer een groot kapitaal in de doode hand, dat alleen door eene uitdrukkelijke bepaling van de stedelijke regeering aan die treurige bestemming kon worden onttrokken *). Aan de stad zouden die gelden toch eindelijk hebben moeten vervallen.

Weesmeesteren zagen nu jaarlijks dit kapitaal in de doode hand toenemen, zoowel door de bijvoeging van nieuwe boedels, als door het bijschrijven van de interesten, die daarop jaarlijks werden ontvangen, voor zooverre althans de interest niet aan de kamer verviel. Dit was, het zij hier ten overvloede herinnerd, het geval met de O. I. remises, terwijl van de boedels alleen de interest, niet de anatocismus, behoefde uitgekeerd te worden.

Het oud Holl. Recht beschouwde rente van rente als woekerwinst. De Groot zegt (Inl. III 10 § 10) „winpenningen op te hoopen tot hoofdgeld, en daarvan wederom winst „te bedingen, is met groote reden verboden, omdat de lieden „'t gevolg niet merkende daardoor grondelijk worden bedor-

---

*) Werkelijk is den 4 Maart 1852 zulk een besluit door den gemeenteraad genomen. De geschiedenis van dit besluit valt evenwel buiten het terrein van dit proefschrift.

„ven", terwijl van Leeuwen zich in denzelfden geest daarover uitlaat (R. Holl. Recht VI. 7 § 6): „Intrest van intrest „en mag men ook niet genieten, al hadde men syn renten „of syn intrest nog soo lang te buiten gestaan", (vgl. l. 29 seq. Cod. de usuris). Wanneer die rente door de operatiën met de gelden uit de „penningkiste" toch vruchten droegen, dan kwamen die „winpenningen" natuurlijk ten bate van de Weeskamer, en dit had niets onrechtvaardigs.

Weesmeesteren mochten aan dit kapitaal in de doode hand, al waren zij zeker dat het nooit zou opgevraagd worden, geene onherroepelijk andere bestemming geven. Er bestond evenwel geen bezwaar om die gelden onder zeker voorbehoud voorloopig als stadsgeld aan te merken, en de vruchten daarvan ten dienste van de stedelijke Weeskamer aan te wenden, ten einde zoodoende de lasten der Thesaurie te verminderen, en uit het ter Weeskamer voorhanden stadsgeld direct te betalen, wat de stad anders uit de inkomsten van andere takken van administratie had moeten vergoeden. Bij besluit van 1 Februari 1773 werd daarom „omme het tractement van Adam de Wees ruymer te doen omkomen", op voorstel van den penningmeester van Ghesel, een deel van die gelden uit de registers van Adam de Wees A. in die van Adam de Wees of de Weeskamer zelve overgebracht (zie bl. 89), „met „dien verstande egter, dat, zo tegen alle verwachting zoveel „kapitaal en interessen in het vervolg van tijd mogt worden „afgehaald", die som weder in de Registers van Adam de Wees A. zouden worden teruggebracht (2e Resolutieboek v. Weesmeesters. bl. 43 seq.). Weesmeesters wisten, dat de inkomsten der kamer, gevoegd bij het kapitaal aan contante penningen, dat steeds voorhanden werd gehouden, altijd voldoende was om aan personen, die zich zouden kunnen opdoen, uit te keeren, wat hun zou blijken toe te komen. Het is daarom, naar onze meening, verkeerd geweest, dat men in latere jaren de gemeente Amsterdam aansprak om uitbetaling, terwijl men het kapitaal, dat daartoe ter Weeskamer gebleven en in handen van de algemeene commissie van liquidatie was

gesteld, onaangeroerd liet, en even verkeerd, dat men de gemeente de anatocismus liet bijbetalen, die de Weeskamer nooit had behoeven te verantwoorden.

Krachtens het stedelijk karakter der Weeskamer en krachtens haar recht op de bona vacantia en alle overige emolumenten van het Schoutambt, weigerde de gemeente de Weeskamer-kapitalen anders dan als gemeente-kapitalen te beschouwen.

HOOFDSTUK VII.

§ 1. De revolutie van 18 Januari 1795 veranderde niets in het wezen en de strekking van de Weeskamer. De provisioneele representanten van het volk van Amsterdam oordeelden het zelfs raadzaam het college van Weesmeesters bij provisie te „continueeren", evenals zij goed vonden te bepalen, dat het Comité van Justitie op dezelfde wijze zou recht spreken als de Schepenen tot dusverre hadden gedaan. De Weesmeesters waren echter evenzeer mannen van het behoud als de regeering, pas door het Comité revolutionair afgezet, en wilden zich niet buigen onder den last van opgedrongen vrijheidsbeginselen: zij dienden en corps hun ontslag in. Het was echter niets anders dan een tegen-protest, waardoor zij wellicht meenden de eer aan zich te houden, want zij bleven werkzaam in 't belang van den wees en van de stad, totdat ze, na andermaal hun ontslag aan de op den 19 Juni gekozen definitieve Representanten van het volk van Amst. te hebben aangevraagd, den 15 Juli door het Comité van Algemeen welzijn eene voordracht zagen opgemaakt, om de nog fungeerende Weesmeesters te vervangen door burgers, wier gevoelens den toets der officieel gehuldigde denkbeelden konden doorstaan. Het duurde inmiddels tot 9 Sept. 1795, eer die nieuwe Weesmeesters, thans gecommitteerden ter Directie van de Weeskamer der stad Amsterdam genoemd, aan de Represen-

tanten werden voorgedragen, en door hen werden geïnstalleerd. Gedurende nog bijna drie maanden waren deze gecommitteerden, uit de representanten gekozen, met de ontslagen Weesmeesters bezig om de rekening en verantwoording der laatsten benevens de balans der kamer op te maken, en om door hen te worden ingewijd in de kennis der administratie, die zoowel in 't belang van den wees, als in dat van de stad moest gevoerd worden.

Den 25 Nov. 1795 betraden de mannen van het ancien régime voor het laatst den tempel, gesticht op het oogenblik, toen hun voorgangers in dat régime den hechtsten waarborg voor het ontluikenden gemeenebest hadden meenen te vinden.

Zij bleven aansprakelijk aan de stad voor eene som van *f* 15,000 aan obligatiën, die op 't oogenblik hunner aftreding werden vermist, en die wellicht kunnen zijn teruggevonden onder de gelden en geldswaardige papieren die J. G. de Witte, klerk van de Weeskamer, reeds vóór de revolutie ter Weeskamer, had ontvreemd.

Eene van de eerste bemoeiingen van de gecommitteerden, was het toetsen van de politieke denkbeelden van het beambtepersoneel. De meesten moesten „geremoveerd" worden en anderen in hunne plaatsen gesteld, allen op de oude instructiën. Van de hoogere ambtenaren had alleen de 2e Secretaris Anthony Backer dien toets kunnen doorstaan en, daar deze had te kennen gegeven, dat hij, mits men hem een jaarlijksch honorarium van *f* 4000 wilde verzekeren, zich zou laten vinden tot het bekleeden van het 1e Secretarisambt, werd hij op die voorwaarde benoemd, terwijl de Penningmeester Jacobus Salomon van de Poll, die reeds zijn ontslag had gevraagd, voorloopig werd in dienst gehouden om eerst den 10 Mei 1797 door den suppoost Hendrik Schallig, bekend als voorstander van de vrijheids denkbeelden, vervangen te worden.

Eenige ambten werden opgeheven of kregen een anderen naam; de ambtenaren werden door de Representanten aange-

steld en kregen een vast salaris, zonder aanspraak op emolumenten, maar overigens bleef alles bij het oude.

Het jaar 1796 bracht evenwel eene verandering. De gecommitteerden waren slechts voor een jaar benoemd uit de Representanten. Bij besluit van den Raad — zoo noemden zich de vertegenwoordigers der burgerij krachtens een besluit van 5 Maart — werden den 23 Juni slechts twee van de zes aftredende gecommitteerden herkozen, en aan hen toegevoegd vier burgers, evenzeer door den raad gekozen, maar uit eene voordracht, door het Comité van Algemeen welzijn, bij het 3e Hoofdstuk art. 3 van 't Reglement van orde voor den raad der gemeente Amst. van 21 Dec. 1796 met het oppertoevoorzicht over de Weeskamer belast, opgemaakt. Evenals de gecommitteerden van het eerste jaar der Bataafsche vrijheid, namen zij hunne commissie zonder geldelijke vergoeding waar, en het was daarom niet dan eene hulde, die aan hunne opofferingen werd gebracht, dat zij tenzelfden dage vrijgesteld werden van „alle occupatiën bij de gewapende burgerij", en dat zij later, bij besluit van 13 Nov. 1801, vrijen toegang kregen in den stads-schouwburg, een voorrecht, dat alle leden van regeeringscommissiën genoten.

De contra-revolutie, die in den boezem van de landsregeering te 's Gravenhage den 22 Januari 1798 voorviel, bezorgde de stad Amsterdam eene administratieve municipaliteit en stelde, kort nadat het ontwerp der nieuwe staatsregeling was aangenomen, bij besluit van 25 Mei, de stedelijke Weeskamer onder superintendentie van den agent van Finantiën; doch, toen de reactie het intermediair bestuur der Bataafsche republiek op het kussen had geroepen (12 Juni 1798), werd door dit lichaam, den 16 Mei 1799, het bedoelde besluit, als uitgegaan zijnde van een inconstitutioneel uitvoerend bewind, „ingetrokken en buiten effect gesteld", en tegelijkertijd de Weeskamer weder gebracht onder het directe toezicht van den gemeenteraad.

Van meer gewicht voor de Weeskamer en 't college van Weesmeesteren was de invoering der *vredegerechten.* De daar-

voor geldende bepalingen worden in de staatsregeling van 1798 art. 264—275 gevonden. Wel is waar werden de Weesmeesters niet uitdrukkelijk ontzet van hunne bevoegdheid, om in zaken van voogdij enz. als eerste rechters op te treden, maar toch verloren zij die bevoegdheid door de bepaling van art. 273: „het staat niemand vrij eenig twistgeding „aan te vangen, zonder zich alvorens tot den vrederechter te „hebben vervoegd. Zoo de vrederechter hen niet kan bevre„digen, verwijst hij hen bij schriftelijke acte naar de burger„lijke rechtbank, met overlegging der daartoe behoorende „stukken, door beide partijen onderteekend." Door het verlies van dit rechterlijk karakter trad het college van Weesmeesters terug in den rang van eenvoudige bank van regeering, daaraan reeds door Wagenaar en anderen toegewezen.

De Staatsregeling van 1801 handhaafde het status quo.

Hierin kwam natuurlijk geen verandering, toen, bij het reglement voor het Justitiewezen binnen de stad Amsterdam, van 11 October 1803, de Weeskamer niet werd gerangschikt onder de banken van Justitie. Bij art. 150 van het reglement van 't gemeentebestuur van Amsterdam, in 1802 opgemaakt, was dan ook de Weeskamer, even als alle andere kamers van Magistrature, onder het oppertoezicht van de kamer van Wethouders gesteld, en was zij, blijkens art. 84, aan die kamer verantwoordelijk. Ofschoon art. 149 alle „instructien, ordonnantien, reglementen en gewoonten" — behoudens de noodzakelijke wijzigingen, daarin door besluiten eener hoogere macht gebracht — handhaafde, maakte de gemeenteraad toch eenige, met die instructien, ordonnantien enz. strijdige bepalingen. Voortaan zou het college van commissarissen voor de Weeskamer uit zes leden bestaan, waarvan twee uit den Raad en vier uit de burgerij moesten gekozen worden, doch de Raad zou steeds de bevoegdheid hebben dit getal te veranderen (art. 141). De Commissarissen moesten stemgerechtigde burgers zijn, mochten elkander niet in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap bestaan en moesten ten minste den 39-jarigen leeftijd hebben bereikt

(art. 141). Men eischte dus voor het bestuur der Weeskamer mannen van rijperen leeftijd als men noodig oordeelde voor de overige banken, waarvoor de leeftijd op 25 jaren was gesteld. De Raad behield zich het recht voor om zelf de Commissarissen te benoemen, op eene voordracht van de kamer van Wethouders (art. 145): een recht, waarin de Raad later bevestigd werd door een koninklijk Decreet d.d. 4 Juni 1808, en dat hij sedert dien tijd steeds is blijven uitoefenen, zelfs nadat het college van Weesmeesters door een besluit van den Maire van Amsterdam, d.d. 9 Mei 1811, vervangen werd door eene stedelijke commissie van Liquidatie der Weeskamer-zaken.

Eerst de invoering der wet van 5 Maart 1852, houdende oprichting der algemeene commissie van Liquidatie voor de zaken der voormalige Wees- en momboirkamers, heeft aan dezen toestand een einde gemaakt.

§ 2. De veelvuldige afwisselingen van Regeering en Staatsregeling, waaronder ons vaderland in 't laatst der vorige en in 't begin dezer eeuw gebukt ging, hadden steeds de invoering — de behandeling zelfs — der bij iedere constitutie beloofde nationale wetboeken verijdeld, zoodat Lodewijk Buonaparte, die in 't begin van het jaar 1806 den scepter over het nieuwe koninkrijk Holland aanvaardde, de gelegenheid voor zich geopend zag, om door het nemen van maatregelen in dien geest aan een waren volkswensch gehoor te geven. Het wetboek-Napoleon, ingericht voor het koninkrijk Holland, dat op 1 Mei 1809 rechtskracht kreeg, had die wenschen kunnen vervullen, ware niet de commissie, met de zamenstelling belast, gebonden geweest door de bepalingen, van het wetboek Napoleon dat aan de nieuwe codificatie ten grondslag moest gelegd worden Toch had de commissie in vele opzichten rekening gehouden met de nationale rechtsbegrippen en menige bepaling, aan het oud-Hollandsche recht ontleend, overgenomen. Het instituut der oppervoogdij van de Weeskamer werd door de commissie naar de eischen der veranderde staats-

inrichting gewijzigd en in het wetboek geplaatst onder den titel "van aanstelling van voogden door de Weeskamer of het geregt, en van oppervoogdij" (vgl. boek I. titel 8. hoofdst. I. afd. 2. artt. 301—308), met dien verstande, dat zij recht deed wedervaren aan de testamentaire voogdij en de wettelijke voogdij van den vader (art. 302), en aan het gerecht de oppervoogdij opdroeg, wanneer de Weeskamer was uitgesloten. Met den ouden naam van Weesmeesters kregen de oppervoogden evenwel geenzins hunnen ouden invloed en luister terug. De omwenteling had hun de kroon van het hoofd genomen, het wetboek-Lodewijk-Napoleon vermocht hun die niet terug te geven, en de rechterlijke waardigheid bleef hun onthouden. Voortaan zouden de voogden slechts hunne vergunning hebben in te roepen tot het aangaan van alle acten, tot het voeren van rechtsgedingen, waardoor de vermogenstoestand van den wees zou kunnen gewijzigd worden. (art. 355 seq.) Terwijl vroeger Weesmeesteren zelven het bewind voerden, was hun nu slechts vergund toe te zien, dat anderen goed beheerden (art. 308), en de goederen der weezen onder hunne hoede te nemen; terwijl zij vroeger eene benoeming tot voogd onthouden konden aan den overblijvenden vader, als hij niet voldeed aan hunne eischen van "eerbaerheyt ende bequaemheyt", en deze steeds door hen moest aangesteld worden, was nu de vader van rechtswege voogd (art. 287), zonder dat de Weeskamer eenigen invloed op zijne benoeming had Als om de maat van veranderingen vol te meten, stelde de Burgemeester van Amsterdam, den 10 Aug. 1809, eene instructie voor Weesmeesters vast, waarin, overeenkomstig de bepalingen van 't wetboek, den Weesmeesters in 6 van de 16 artikelen werd voorgeschreven, hoe zij hadden toezicht te houden op de suppoosten: een toezicht, dat de Weesmeesters eertijds door een hun onderhoorigen ambtenaar hadden laten waarnemen. De finantieele administratie werd op hun eigen schouderen gelegd, en terwijl vroeger de Weesmeesters zich lieten voorlichten en raden door de Burgemeesters, moesten ze thans steeds gereed staan om Burge-

meester en Wethouders te dienen van bericht, consideratie en advies. Voorwaar, zij waren niet meer de Heeren Weesmeesters, die in 't achtste wereldwonder hadden gezeteld, maar ambtenaren van den Gemeenteraad die hunne diensten met eene jaarwedde vau f 1000 beloond zagen. Menig aanbidder van den goeden ouden tijd zal, al had hij juist geen scherpen blik, terstond bespeurd hebben, hoe weinig de oude naam aan de hervormde instelling paste, en met een sic transit op de lippen de mogelijkheid hebben voorzien, dat de Weeskamer haren langsten tijd gehad, haren strijd bijkans afgestreden had.

Het Wetboek van 1809 was de laatste flikkering van het levenslicht der kamer. Onder bescherming van dat wetboek had de Weeskamer, hoezeer ook hare plichten geheel veranderd waren, en hare richting niet meer dezelfde was, als die, welke haar door de ordonn. van 1563 werd voorgeschreven, aan eene behoefte kunnen voldoen, die nu al te vaak wordt gevoeld. Doch de Weeskamer had zich door verschillende rechtsgedingen in 't laatst der vorige en in 't begin dezer eeuw, die een licht wierpen op de trouwelooze handelingen van sommige suppoosten, vele en heftige vijanden gemaakt, wier leger, door geachte juristen, onder welke de invloedrijke Jonas Daniel Meijer, aangevoerd, het waarschijnlijk meer betreurde dan goedkeurde, dat het Wetboek Lodewijk Napoleon niet geheel met deze instelling brak. Algemeen berustte men er daarom in, dat de invoering der Fransche wetten de Weeskamer als van zelve ophief. Hare nalatenschap eischte evenzeer vereffening, als hare aangevangen werkzaamheden op afdoening aanspraak maakten. De Maire der stad benoemde daarom, bij besluit van 9 Mei 1811, eene stedelijke Commissie voor de Liquidatie der zaken van de Weeskamer, en droeg haar op, een plan van Liquidatie samen te stellen en aan zijne goedkeuring te onderwerpen. De onder den naam van Commissarissen gecontinueerde Weesmeesters hielden zich nu gedurende eenige maanden met het vaststellen van dit plan bezig, en zagen het, bij resolutie van

28 Febr. 1812, door den Rijksbaron van Brienen, als Maire der stad, goedgekeurd. Kort daarna, en wel den 11 April 1812, volgde het besluit, dat, tegen den 1sten Mei daaraanvolgende, aan alle geëmployeerden, suppoosten en bedienden ter Weeskamer een eervol ontslag verleende, en bepaalde — daar de beide laatste Weesmeesters hun ontslag tegelijk met hun plan van liquidatie hadden ingediend —, dat drie Commissarissen met de liquidatie zouden belast zijn, aan wie een secretaris, een chef de bureau, een boekhouder, een klerk en een bode zouden toegevoegd worden.

Deze stedelijke Commissie van Liquidatie heeft de kapitalen, die ter Weeskamer bewaard werden, beheerd, en voorzooverre zij, die zich als rechthebbenden aanmeldden, deugdelijke bewijzen van hun recht konden aanvoeren, aan die personen de uitbetaling van het hun toekomende nooit geweigerd. Het koninklijk besluit van 1 April 1835 (Staatsblad N°. 5) bevestigde haar bestaan, en schreef maatregelen voor om de afdoening der zaken van de Wees- en momboirkamers te bespoedigen. De Wet van 5 Maart 1852 (Staatsblad N°. 45) droeg de liquidatie aan eene algemeene Commissie op. Zij publiceerde lijsten van boedels en nalatenschappen, die onder hare administratie waren gekomen. Ook zij keerde aan de rechthebbenden uit, doch *wien* het saldo harer administratie zal moeten uitgekeerd worden: adhuc sub judice lis.

Moge dit proefschrift er iets toe bijdragen om ook dit verschilpunt tot klaarheid te brengen.

BIJLAGEN.

A.

1466. **Keurboek A** bl. 41vo.

Opten XXXen dach in mairte is gewilkoert: so wanneer man of wijf een van beiden oflyuich geworden is, die weeskyndeñ afterlaten, so sal diegene, die te lijve blijfft, comen bij den gerecht binnen vijf weken, nae dat die dode begraven is, ende vertichten van die kyndeñ, ende laten die weeskyndeñ goet in dat weesboec setten, up een boet van vijf ℔ hollans; een derdendeel tott shēn behoef, dat ander derdendeel tot des gerechtsbehoef ende dat derde derdendeel tot die Weesmeesters eñ hair dienres behoef.

B.

1468. **Oudste Register van de Weeskamer (Weesboek).**

Deese ordynācie geordoñeert bij den Weesmrñ ende salmē houdē bij den Weesmgrs.

in den eerst salmen die Weesmeester ghèuen van den kindēn guede, te wetene van elcke 1c rijnsguld enen stuuē van inscryvī int boeck, eñ die clerc een st.

ende die clerck sal hebben all jaē vooer zijn loen VIIJ rs guldeñ.

ende die knecht sal hebben VJ rgl voer sijn loen wtt die voirsz gelden.

wes sij te cort coemen zal wter stede gelden vwlen die stede.

C.

1507. **Keurboek B. f°. 95.**

Ordinan̄ vand̄ weesmeest. clerck, gemaict in januario an̄o XVc seuē, bij Raminghe.

1. Item, de clerck voir zȳ salarys van dē stede jaerlijck acht guld̄ current.

2. Item, van alle goet, dat in 't weesboeck coempt, vā elcke hond̄t guld̄, de clerck ende die stede elck een stuver, alwaert geheel oick min dan hond̄t guld̄ weert.

3. Item, dat nyemant voort meer vercoopē sal inboel oft andē juwelen van weeskindēn dan de weesclerck nae ouder gewoonte op een boete van.....

4. Item, van elcke coopīge oft vercoopīge te boeck te setten oft vuyt te doen twe st̄.

5. Item, wat inneboedel oft juwelen, dat de ouders vand̄ wees̄ bij consent van de weesmr̄n an hem houden, ende die clerck versocht werdt en̄ waerdeert, d̄ af sal hij hebbē half ghelt, maer waer toe hy nyet versocht en werdt noch en waerdeert, daer en sal hy nyet af hebben.

6. Item, van allen weeskindēn oft stedekindēn jaerlyckxe renten, die gheen voochd̄ en hebben, daer de clerck ontfāgē en̄ vuytgeven af heeft en rekenīghe doet, sal hij hebbē de vijftichsten pen̄inck en̄ vand̄ ghenen, die hij mede weeckghelt geeft, de veertichsten pen̄inck.

7. Item, van alle rekenīghen te ontfḡē ende registrēn, die bijd̄ weesmr̄en geapprobeert zijn, van elcke jaē bedragen̄ beneden XXV guld̄, sal die clerck hebbē een st̄. en̄ daer en bouē tot XL gl̄, 1½ st̄., en̄ daer en bouē tot hond̄t guld̄, IJ st̄, en̄ daer bouen, IIJ st̄.

8. Item, van allen extracten vuyt den boeck, die cleijn zijn, een st̄, en̄ extracten, die groot zijn, twe st̄.

9. Item, wat inneboedel bijd̄ clerck vercoft wordt, sulle die coopers gehoud̄ wes̄ in gereet ghelt te betalē ofte borghe te setten, dat zij binnē ses wekē betalē sullen, en̄ die te excutēn als stede excijsen, en̄ gelijcke executie te geuen opd̄ ouders oft voochd̄ van d̄ weeskindēn, van dat zij onder hebben, als de weeskindē tot mondige jaēn gecomen sullē zijn.

10. Item, van 't boeck te open̄ en̄ lectuer te doen yemant anders dan den wesen oft hoēn voechd̄, sal de clerck hebben een st̄, mar

dit nyet te moeten doen, dan by expres consent van des weeskints oft kindēn voechdē, wiens goet men begeert te sien eñ dit ten by wesen van de weesmeesters op v̄beurte van die clerck zijn officie.

11. Item vā weess̄. vuyte boecke te doen, die heure goet waerdich is benedē hondt guld 1½ st., eñ daerbouen tot ijc guld ij st., daerbouen vc guld ij ½ st., daer en bouen tot duysent guld toe iij st., en daerbouē tot ij duysent guld iiij st., en daer en bouen v st., eñ nyet hoogher.

12. Item als die clerck tot behouff van de weessen buytē d stede reyst, zoe sal hy hebbē, bouen dat hy vertheert, sdaeghs ij st. voē zyn vacatie eñ zyn cost by dē weesmeesters getaxeert te werddē.

13. Itē dat alle die weeskindēn goet sal come in 't Weesboeck, nae oude ordinañ daer af gemaect, ten waē dat die naeste maghen van vader oft moeder, die gesturvē was, begheerde dat vader oft moeder, in leueñ liue weseñ, mit heure kindēn gemeeñ soud bliue sitten, tott tijt toe, dat zy huwelycten, eñ burḡmrēn, nae gelegentheyt d sake, dat consenteerdē.

14. Item eñ alle erffenisse, die vader oft moeder ansteruē, nyet verticht synde van hoēn kindēn, nae der tijt, binnen welcken zij 't achteruolgēn d' ordinañ van de weesboeck schuld zijn te doen, eñ daer af in sulcke gebreken zijn, dat men heure schult daer af mach bemercken, sullen den kindēn austeruen in sulcke schijne, als oft hoir vader oft moeder ind stoel saten.

15. Insgelycx oft yemant huwelijckte, eer hij ind manier als bouen van syn kindēn goed vertich waē, zoude die, die sulckx dade, verbeurē tot zijn kindēn behouff zijn halfue goet.

16. Item soe wye bijd weesmeesters ontboedē wart, sal schuld wes te comparen, op verbeurte tot drie reys̄. toe, elcke reyse een schell groot, end vandē derden reyse daer en bouen bijd gerechte gecorrigeert te werdden, dat die weesmeesters den gerechte sullen schuldich wes̄ añ te brēghē, eñ van dit schell groot sullē die weesmeesters hebbē die twedeel, eñ de heer tderdendeel.

17. Item oft die weesmeesters clerck enighē notabele arbeyt dede, inde saken vande weeskinden, hier nyet in begrepen, daer af sal hij geloont werdden bijd weesmrs.

18. Item vant registren, dat eenighe ouderen bij heure kindēn voechd consent eñ des gerechts in ghemeeñ boel sitten oft onvertich bliue ij st.

19. Itē dat de clerck vand weesmeestēn zal moghē scriuē de brieuen vand weeskindēn, daer af de goed ind weesboecke gere-

gistreert staen, ende geen andē. Eñ dat hij oick egeen brieuē scriue en sal van huwelijcxe voirwaerd̄ al waert dat de goed̄ ind̄ weesboecke geregistreert wāēn, eñ dat oick die voersz clerck gehoud̄ is te comen in de scrijfcamer tot allen tijdē, als hij brieue gescreuen heeft eñ verclaerē wat hij gescreuen heeft, ōme te voldoen 't recht vand̄ zegel.

D.

1532. **Keurboek D** bl. 183.

Gecundicht de XX in Julio Añо XV^c^XXXII.

Hebbē voorts mijñ Heēn vand̄ gerechte geordonneert eñ gestatueert, ordonneren eñ statueren mits des̄, so wanneer ijemanet offliuich geworden es, achterlatende kijnet ofte kinderen, dat alsdan de vader ofte moeder, in leueñ lijfue zijnde, gehouden sall wesen denseluen kinderen hoere vaders ofte moeders erffue binnē zess weken voor mijñ Heeren de Weesmeesters te bewijsen, in p̄sentie vand̄ naesten vrundē vand̄ ouergeled̄ vader ofte moeder. Ende waert sake, dat de vrundē van den doode vader ofte moeder te vreden waren, dat vader of te moeder, in leveñ lijffue wesende, ind̄ goeden metten kinderen ghemeen zall blijue sitten, so zullen de zelue vrund̄ gehoud̄ wes̄, dat voorden Weesmeesteren, opd̄ Weescamer te verclaren, ōme aldaer geregistreert te werden eñ oock te betalen t salarys in allen schyne ofter bewijs van gedaē ware.

E.

1533. **Keurboek D** bl. 189.

Gecundicht den XIen Januarii āno XV^c^XXXIII^o^.

Alzoe mijñ Heēn vand̄ gherechte verstaen, dat enighe weeskindēn hem veruordēn hoēn ghoed̄ te belasten ēn vermindēn, alleer zij tot hoēn mondighen jaēn gecommē eñ vuyt tweesbouck gedaen oft geemancipeert zijn, tegens dordonnañ van den weescamere, eñ tot hoer selfs achterdeele, daerinne mijñ Heēn begēnde te voorsien, hebben den voorsz̄ ordonnañ op nyeuw geap̄pbeert, approbēn

eñ vernyewen by dezen, in der manië hier naervolgende, te weten:

Dat zoe lange als de weeskindēn inder weeskindēn bouck staen, en zullen zy gheen ghoedt moegen vercoopen, noch in gheenre wys bezwaren, vervreemden, verzetten noch verzellen, ten zy by hoers mombaers hant, ende dat by wille eñ consente der Rade vand̄ stede, eñ zoe wie hem zoelange als zy int weesbouck staen, hoe oudt dat zy oick van Jaēn zyn, ghelt of yet anders leende, off coopmanscap daertegens hantıerde, hooger dan vyff scellingh̄, buyten oirlof hoers mombaers eñ goetduncken vand̄ Rade, daer en zal men in gheenre wijs recht off doen.

F.

1563. **Eedboek** bl. 12.

Eed van Weesmeesters.

Dat zweert ghy, dat ghy der Weeskinderen goet ende zaacke trouwelycken ende wel, naer alle uwe vermogen ende beste weten, regeeren ende bewaeren zult, als uwe zelfs goederen, ende alles doen ende besorghen tot bescherminghe derzelver weeskinderen ende hueren goeden, dat een getrouwen opsiender ende versorger der weesen ende haren goederen schuldigh es te doen, volgende die ordonn̄ der weeskamere deser stede Amstelredamme. Soo waarlycken moet ons God helpen.

G.

Eedboek bl. 129.

Eed van den Clerk van de Weeskamer.

Gy sweert dat gy secreet zult houden de zaaken van de Weeskamer, inzonderheit degene, welke u aldaar aanbevolen zullen werden secreet te houden; dat gy de Heeren Weesmeesters en Secretarissen, in 't gunt de Weeskamer aangaat, gehoorzamen en respecteren zult, dat gy u zult reguleeren na d'instructie voor den Clerk van de Weeskamer gemaakt of nog te maken. Ende voorts alles doen zult, 't welk een goed, getrou en vigilant Clerk van de Weeskamer toestaat te doen. Zoo waarlijk enz.

H.

1758 **Secreet Resolutieboek II** bl. 2vo.

Eed van de Suppoosten.

Ik belove en sweere de goederen der weeskinderen, welke onder mijne voogdij of administratie gestelt sullen worden, na mijn beste vermogen en wetenschap te sullen regeeren en administreeren, de ordonnantie van de Weeskamer, benevens mijne verdere instructie, zo veel in mij is, getrouwelijk te sullen nakomen, alle saaken, de Weeskamer concernerende, behoorlijk te zullen secreteeren, en verder generalijk alles te doen en te verrigten, 't geen een eerlijk en getrouw suppoost schuldig en gehouden is te doen.

J.

Eed der voogden die van de Weesmeesteren gesteld werden.

Dat zweert gy, dat gy der weeskinderen voordeel ende profijt na u beste vermogen en wetenschap betrachten, ende al het gene, dat gy zult bevinden denselven onprofytelyck of hinderlyk te zyn, vermyden sult, deselve kinderen ende hare goederen en gerechtigheyt na al u vermogen, zo in rechten als daerbuyten beschermen ende voorstaan na u beste wetenschap, reeckeninghe, bewys ende reliqua zult doen, ende voorts al doen ende laten 't welck een goet en getrouw voogt schuldig is te doen of te laten. Soo waarlyck en moet u God Almachtig helpen.

K.

Eed van een inventaris over te leveren.

Dat verklaart gy, dat den inventaris by u overgelevert, opregt ende deugdelycken is, dat gy geen goed verzwegen ofte wetens daaruyt gehouden hebt. Soo waarlycken moet u God almachtig helpen.

De editie van de Handvesten van Amsterdam, naar welke verwezen wordt, is die van HERMANUS NOORDKERK 1748, met de vervolgen van 1755 en 1778.

STELLINGEN.

I.

In het geval van l. 9 § 1. Dig. qui potiores (XX. 4) behoort de actio quasi Serviana aan den tweeden pandschuldeischer te worden toegekend.

II.

Bij de relocatio tacita van praedia urbana was, naar het Rom. R., de huurder voor evenlang verbonden als voor den duur van den eersten huurtijd.

III.

Er bestaat geen voldoende grond voor het beweeren, door van Leeuwen (R. Holl. Recht I, 16 § 4) geopperd, dat de graven oudtijds de oppervoogdij hebben uitgeoefend.

IV.

Het wetboek Napoleon, ingericht voor het koninkrijk Holland, regelt het toezicht op het beheer der voogden beter dan ons Burgerlijk Wetboek.

V.

Door het instellen der actie tot handhaving in het bezit, gepaard met den eisch tot herstel der schade, door de stoornis veroorzaakt, stelt men niet in de actie uit art. 618 B. W., maar die uit art. 606 B. W.

VI.

De dood van een dier stelt niet die overmacht daar, welke hem, die dat dier moet leveren, ontslaat van de verplichting tot levering.

VII.

De partij, die van hare nalatige tegenpartij de nakoming eener wederkeerige verbindtenis vordert, moet van hare zijde hare verplichting nagekomen, of althans de nakoming daarvan aangeboden hebben.

VIII.

De vennoot onder firma, die niet belast is met de liquidatie, kan in een proces, waarin die firma in liquidatie partij is, niet op vraagpunten gehoord worden.

IX.

Bij een verhoor op vraagpunten zou het wenschelijk zijn, dat de vragen ter terechtzitting voorgelegd, en onmiddellijk na goedkeuring des rechters beantwoord werden.

X.

De rechtsregel *l'interlocutoire ne lie pas le juge* geldt niet voor ons recht.

XI.

Eene nadere regeling van de vennootschap onder firma, in ons Wetboek van Koophandel, is wenschelijk.

XII.

Hij, wien surséance van betaling is toegestaan, mag niet procedeeren zonder toestemming van de bewindvoerders.

XIII.

Het ware wenschelijk in onze wetgeving eene bepaling uit andere buitenlandsche wetgevingen over te nemen, dat geen faillissement onder een vast te stellen passief-bedrag mocht uitgesproken worden.

XIV.

Volgens ons recht is helen van goederen niet strafbaar als delictum sui generis.

XV.

De C. P. bedreigt geen straf tegen het vervaardigen van valsche getuigschriften van goed gedrag, op naam van particulieren.

XVI.

Een geneesheer kan niet weigeren den eed in strafzaken af te leggen met beroep op art. 378 C. P.

XVII.

Het systeem der gemeente-wet, dat geen onderscheid kent tusschen de administratie van groote en kleine gemeenten, verdient afkeuring.

XVIII.

De bepaling van artikel 103*b* der gemeente-wet is, wat groote gemeenten aangaat, niet in overeenstemming met de eischen des tijds.

XIX.

De belasting op de successie in de rechte lijn is allezins goed te keuren.

XX.

Van overheidswege mag alleen neutraal onderwijs gegeven of gesubsidieerd worden.

